

Clovis Dardentor

I

EL PROTAGONISTA DE LA HISTÒRIA NO ES PRESENTA AL LECTOR

Quan baixaven tots dos a l'estació de Seta —tren de París a la Mediterrània—, en Marcel Lornans va dir adreçant-se a en Jean Taconnat:

—I ara què farem abans no salpi el paquebot, m'ho vols dir?

—No res —va contestar en Jean Taconnat.

—Però si, segons informa la *Guia del viatger* d'Alan Joanne, Seta és una ciutat interessant, encara que no sigui de gran antiguitat, vist que és posterior a la creació del seu port, la desembocadura del canal de Llenguadoc, que devem a Lluís XIV...

—I per ventura la cosa més útil que ha fet Lluís XIV durant tot el seu regnat! —va replicar en Jean Taconnat—. Sens dubte, el Gran Rei va preveure que nosaltres ens hi embarcaríem avui, 7 d'abril de 1885...

—Venga, Jean, has d'esser més seriós, no oblidis que el Migdia ens pot sentir! I, ja que hi som, em sembla ben assenyat de visitar Seta, els estanys, els canals, l'estació marítima, els dotze quilòmetres de moll, el passeig que reguen les cristal·lines aigües d'un aqüeducte...

—Has acabat, Marcel, de recitar-me la teva guia...?

—Una ciutat —va prosseguir en Marcel Lornans— que hauria pogut ben bé esser una Venècia...

—I que s'ha hagut de conformar a esser una petita Marsella! —va respondre en Jean Taconnat.

—Com dius tu, benvolgut Jean, la rival de l'esplèndida ciutat provençal, després d'ella, el primer port franc de la Mediterrània, que exporta vins, sals, aiguardents, olis, productes químics...

—I que importa —va replicar en Jean Taconnat tombant el cap— bocamolls de la teva espècie...

—A més de pells en brut, llanes de la Plata, farines, fruites, bacallà, xapes de roure, metalls...

—Prou, ja n'hi ha prou! —va amollar el jove amb ànim d'esquivar l'allau d'informació que manava dels llavis de l'amic.

—Dues-centes setanta-tres mil tones a l'entrada i dues-centes trenta-cinc mil a la sortida —va continuar el despietat Marcel Lornans—, i ja no diguem els centres de salaó per a les anxoves i les sardines, les salines que anualment produeixen de dotze a catorze mil tones, la boteria tan important que dóna ocupació a dos mil treballadors i que fabrica dues-centes mil bótes...

—I tu ja podries esser dues-centes mil vegades més reservat, eloqüent amic! De veres, Marcel, quin interès podria tenir aquesta preponderància industrial i comercial per a dos bons al·lots que viatgen camí d'Orà amb la intenció d'allistar-se al Setè dels Caçadors d'Àfrica...?¹

—Tot és interessant, en un viatge, fins i tot el que no ho és... —va sentenciar en Marcel Lornans.

---

¹ Cos de l'exèrcit colonial francès. (*N. dels T.*)

—Hi deu haver prou cotó a Seta per taponar-nos les orelles?

—Ja ho demanarem durant la nostra passejada.

—L'*Argèles* salpa d'aquí a dues hores —va observar en Jean Taconnat—, a parer meu, val més que pugem directament a bord!

I no devia anar desencaminat. En dues hores, quina imatge podien endur-se d'aquella ciutat que no aturava de créixer? Si més no, què en traurien? Haurien d'haver arribat fins a l'estany de Thau, devora la desembocadura al voltant de la qual està edificat, haver pujat a la muntanya calcària, aïllada entre l'estany i la mar, aquell pilar de Saint-Clair a la vora del qual s'estén la ciutat en amfiteatre, i que les plantacions de pins reforestaran en un futur proper. És que no basta per fer aturar el viatger durant uns dies, aquesta capital marítima sud-occidental, que comunica amb l'oceà pel canal del Migdia, amb l'interior pel canal de Beaucaire, i que dues línies de ferrocarril, l'una per Bordeus, l'altra pel centre, enllacen amb el cor de França?

En Marcel Lornans no hi va insistir més, però, i va seguir dòcilment en Jean Taconnat, que caminava davant d'un mosso de càrrega que empenyia un carro amb l'equipatge.

Varen arribar a l'antic estany després d'un trajecte bastant curt. Els viatgers del tren, amb la mateixa destinació que els dos joves, ja s'hi havien congregat. La munió de curiosos que acostuma a atreure una nau salpant esperava al moll, i no hauria estat cap exageració de comptabilitzar-los en un centenar per a una població de trenta-sis mil habitants.

Seta disposa d'un servei regular de paquebots transatlàntics cap a Alger, Orà, Marsella, Niça, Gènova i Barcelona. Sembla lògic que els passatgers s'estimin més una travessia que cerqui el recer per l'oest mediterrani de la costa d'Espanya i de l'arxipèlag de les Balears. Aquell dia, una cinquantena eren a punt d'embarcar-se a l'*Argèles*, una nau de dimensions modestes —de vuit-centes a nou-centes tones—, que oferia totes les garanties desitjables sota el comandament del capità Bugarach.

L'*Argèles*, amb els primers llums encesos i la xemeneia expectorant un remolí de fumassa negra, estava amarrat a l'interior de l'antic estany tot al llarg de l'escullera de Frontignan, a l'est. Al nord, el nou estany que desemboca al canal marítim es dibuixa amb la seva forma triangular. Davant per davant s'alça la bateria circular que defensa el port i el moll de Saint Louis. Entre aquest moll i el morro de l'escullera de Frontignan, un canal prou accessible condueix a l'antic estany.

Per aquesta escullera embarcaven a l'*Argèles* els passatgers, mentre el capità Bugarach controlava en persona l'estiba de la càrrega sota els encerats del pont. La bodega, plena de gom a gom, ja no oferia cap espai buit amb aquell carregament d'hulla, de bacallans, d'olis, de salaons i d'aquells vins de cupatge que es fabriquen als magatzems de Seta i que representen una font considerable d'exportació.

Alguns mariners vells —amb aquelles cares solcades per les brises, els ulls brillants per davall de denses celles arrauxades, les orelles de vora gruixada i vermella, engronsant-se sobre els malucs com sacsejats per una brandada perpètua— xerraven per entre els fums de les seves pipes. No podien dir-los sinó coses agradables, a uns passatgers emocionats abans d'hora i tot per una travessia de trenta a trenta-sis hores.

—Farà bon temps —afirmava un.

—Una brisa del nord, si no vaig errat, us durà encara més bon temps.

—Ja us dic jo que hi farà fresqueta, al voltant de les Balears —va concloure un tercer mentre espolsava amb la punta de l'ungla les cendres apagades de la seva pipa.

—Amb el vent a favor, res no impedirà a l'*Argèles* d'agafar ben bé els onze nusos per hora —va dir el mestre pilot, que acabava d'ocupar el seu lloc a bord del paquebot—. Ara que, amb el capità Bugarach al comandament, no heu de patir per res. Té el vent a favor davall el capell, i només se l'ha de llevar perquè sigui així.

Molt tranquil·litzadors, aquests llops de mar. Però, deuen conèixer aquell refrany marítim que diu: «Qui del temps xerra, sempre erra»?

Si bé l'únic que mostraven els dos joves era una atenció mediocre als seus pronòstics, si bé, pel que fa a la resta de coses, no els feia ni fred ni calor l'estat de la mar o el fat de la travessia, la majoria dels passatgers es mostrava menys indiferent o menys filosòfica. Alguns sentien com se'ls regiraven el cap i el cor, fins i tot abans d'haver posat un peu a bord.

Entre aquests darrers, en Jean Taconnat va cridar l'atenció a en Marcel Lornans sobre una família que, sens dubte, era a punt de debutar en aquesta escena un pèl massa maquinada de teatre mediterrani, una de les expressions metafòriques més jovials dels dos amics.

La família presentava la trinitat de pare, mare i fill. El pare era un home d'uns cinquanta anys, amb figura de magistrat, malgrat que no pertanyia ni a la fiscalia ni a l'advocacia, les patilles de bandoler totes canoses, el front poc desenvolupat i unes dimensions reduïdes, que arribaven a cinc peus i deu polzades amb l'ajut d'unes sabates altes; ras i curt, un d'aquells petits grans homes que s'acostuma a designar amb la denominació «tap de bassa». Vestit amb un tern de quadres de tela diagonal ben resistent i amb la gorra fins a les orelles damunt el cap grisenc, tenia en una mà un paraigües encabit en la seva funda lluent, i a l'altra, la manta de viatge estampada de retxes, enrotllada i lligada amb una doble corretja de cuir.

La mare tenia l'avantatge sobre el marit de sobrepassar-lo un cert nombre de centímetres —una gran dona seca i magra, com un bacallà, de cara esgrogueïda, d'un aspecte altiu sens dubte per la seva talla, els cabells recollits, d'un negre sospitós quan un s'acosta a la cinquantena, la boca fermada, les galtes tacades d'un lleuger herpes i tota la seva important persona embolicada d'una circumferència de llana marró, folrada de pell d'esquirol. Una bossa amb la tanca d'acer li penjava de l'extrem del braç dret, i un maniguet de marta falsa, de l'extrem del braç esquerre.

El fill era un al·lot mediocre, major d'edat des de feia sis mesos, d'una corpulència insignificant, llarguerut de coll, la qual cosa, en conjunt, acostuma a esser un signe d'estupidesa nata, un bigoti ros a punt de brollar, els ulls inexpressius amb monocle de cul de tassó, el cos pengim-penjam sense gaire aplom, amb l'aspecte apàtic d'un remugant, molt avergonyit pels braços i les cames —encara que havia rebut classes de gràcia i de maneres—, ras i curt, un d'aquells beneïts, negats i inútils, que, si usàssim una expressió del llenguatge algebraic, duria el signe «menys».

Així era aquella família de vulgars burgesos. Vivien d'una dotzena de milers de francs de renda provinent d'una herència doble, sense haver mogut mai ni un dit, d'altra banda, perquè augmentàs, o no menys, si més no, que perquè minvàs. Originaris de Perpinyà, tenien una casa antiga a la Popinière, que recorre el riu de Têt. Quan els anunciaven en una de les sales de la prefectura o de la tresoreria general, ho feien

amb el nom de «el senyor i la senyora Désirandelle i el senyor Agathocle Désirandelle».

En arribar al moll, davant de l'embarcador per on s'accedia a l'*Argèles*, la família s'aturà. Embarcarien tot d'una, o bé esperarien, tot passejant, el moment de salpar? Una pregunta transcendent, de fet.

—Hem arribat massa prest, senyor Désirandelle —va remugar la dama— i això que no sou un home gens descuidat.

—Com tampoc no us en descuidau vós, a l'hora de recriminar, senyora Désirandelle! —va respondre el senyor amb el mateix to.

La parella no es deia de cap altra manera que «senyor» i «senyora», ja fos en públic o en privat, actitud que consideraven extremament distingida.

—Venga, anem a instal·lar-nos a bord! —va proposar el senyor Désirandelle.

—Una hora per endavant —rabiava la senyora Désirandelle— i encara ens en falten trenta a bord d'aquest vaixell, que ja s'engronsa com un balanci!

Certament, per bona mar que hi hagués, l'*Argèles* assajava una brandada lleugera, causada per un cert onatge, per la qual cosa aquella nau vetusta no quedava del tot resguardada pel trencaones de cinc-cents metres construït a uns quants cables del canal.

—Si ara resulta que tendrem por de marejar-nos quan encara som al port —va prosseguir el senyor Désirandelle—, hauria valgut més no haver emprès mai aquest viatge!

—Per ventura us pensau que hi hauria consentit, senyor Désirandelle, si no hagués estat per n'Agathocle...

—Ai ves, com que ja estava decidit...

—Això no basta per fer-nos embarcar tant de temps abans d'hora.

—Venga, que hem de deixar les maletes, instal·lar-nos a la cabina i triar-nos un lloc al menjador, m'ha aconsellat en Dardentor...

—Ja us en temeu —va respondre la senyora amb un to esquerp—, que el vostre Dardentor encara no és aquí?

I es redreçava per ampliar el camp visual, fent un cop d'ull que recorria tota l'escullera de Frontignan. Però el personatge que responia al rutilant nom de Dardentor no treia el cap.

—Ep! —va amollar el senyor Désirandelle—. Ja el coneixeu, sempre fa igual! Fins al darrer moment no li veurem el pèl! El nostre amic Dardentor s'exposa sempre a la possibilitat que partim sense ell...

—Posem per cas —va exclamar la senyora Désirandelle— que una cosa així passàs...

—No seria la primera vegada!

—Idò per què se n'ha anat de l'hotel abans que nosaltres?

—Volia fer una visita a en Pigorin, un boter d'aquells amics seus, i ha promès que es reuniria amb nosaltres al vaixell. Així que arribi, pujarà a bord; m'hi jugaria el coll que no s'entretindrà ni un segon pel moll.

—Però si encara no ha arribat!

—No es torbarà —va replicar el senyor Désirandelle—, ara deu venir a pas ferm cap a l'embarcador.

—I tu què en penses, Agathocle? —va demanar la senyora Désirandelle, adreçant-se a son fill.

N'Agathocle no en pensava res, per la mateixa raó que no pensava mai res de res del que passava. Què ho feia que aquell capverd no demostràs cap interès pel fulgor marítim i comercial, pel transport de mercaderies, per l'embarcament de passatgers, per aquell enrenou a bord que precedeix la sortida d'un paquebot? No hi havia manera que el fet d'emprendre un viatge per mar o d'explorar un nou país li provocassin aquesta agradable curiositat, aquesta emoció instintiva, tan natural entre els joves de la seva edat. Indiferent a tot, estrany a tot, apàtic, sense imaginació ni ànim, anava deixant fer. Son pare li havia dit: «Anirem a Orà», i ell va respondre: «Ah!». Sa mare li havia dit: «El senyor Dardentor ha promès que ens hi acompanyaria», i ell va respondre: «Ah!». Tots dos li havien dit: «Passarem algunes setmanes a ca la senyora Elissane i la seva filla, que no les has vistes des de la darrera vegada que varen venir a Perpinyà», i ell va respondre: «Ah!». Aquesta interjecció s'empra habitualment per denotar o bé alegria, o bé dolor, o bé admiració, o bé commiseració, o bé impaciència. Encara que, en boca de n'Agathocle, hauria resultat difícil de determinar què indicava, si no era la inutilitat dins la beneiteria, o la beneiteria dins la inutilitat.

Ara bé, en aquell moment, en què sa mare li acabava de demanar el parer sobre l'oportunitat de pujar a bord o de demorar-se a l'embarcador, quan el senyor Désirandelle volia posar el peu a l'embarcador, havia seguit son pare, i la senyora Désirandelle es va haver de resignar a embarcar rere seu.

Els dos joves s'havien instal·lat ja al senó del paquebot. Tot aquell rebombori i renou els divertia. L'aparició de tal o tal altre company de viatge els suscitava tal o tal altre comentari, segons la mena d'individu. El moment de partir s'acostava. El xiulet de vapor tallava l'aire. El fum, més abundant, s'arremolinava al voltant de l'argolla de l'enorme xemeneia, ben a devora del gran pal, que havien recobert del seu embalatge grogós.

Els passatgers de l'*Argèles* eren, majoritàriament, francesos en ruta cap a Algèria, soldats que es reincorporaven al regiment o al batalló, alguns àrabs, també uns quants marroquins rumb a Orà. Aquests darrers, d'ençà que havien posat el peu al pont, es dirigien cap a la zona reservada a la segona classe. A popa es congregaven els passatgers de primera, als quals s'havien assignat en exclusiva el senó, la sala i el menjador, que n'ocupaven l'interior i rebien llum a través d'una elegant claraboia. Les cabines, disposades a bord, s'entreveïen per entre els ulls de bou amb vidres lenticulars. Evidentment, l'*Argèles* no oferia ni el luxe ni el confort de les naus de la Companyia Transatlàntica o del Correu Marítim. Els vaixells de vapor que parteixen de Marsella cap a Algèria són de més tonatge, de marxa més ràpida i més ben condicionats. Però, tractant-se d'un trajecte tan curt, poden sorgir-hi complicacions? De fet, aquest servei de Seta a Orà, que funciona al preu més mòdic possible, no va curt de viatgers ni de mercaderies.

Aquell dia, si bé a proa hi havia una seixantena de passatgers, la colla de popa no pareixia sobrepassar la vintena o la trentena. Un dels mariners havia estat matant el temps a bord durant dues hores i mitja. Al cap de mitja hora, l'*Argèles* amollaria les amarres, i no hi sol haver gaires ressagats a les sortides dels paquebots.

D'ençà que havien embarcat, la família Désirandelle cuità a arribar a la porta de dues fulles per on s'accedia al menjador.

—Ai com s'engronsa aquest vaixell! —se li va escapar, a la mare de n'Agathocle.

El pare se'n va cuidar prou, de contestar-li. La seva única preocupació era l'elecció d'una cabina amb tres departaments, i tres places al menjador, ben a devora de la cuina. Per allà arribaven els plats, amb la qual cosa podrien escollir les millors racions i no s'haurien de conformar amb les restes dels altres.

La cabina de la seva preferència duia el número 19. Situada a estribord, era una de les més cèntriques, on més resguardat s'està de la cabussada. Ara bé, no es pensassin que se'n salvarien, dels balanceigs de la brandada. Tant a proa com a popa, se'n ressenten per igual i els resulten igualment desagradables a aquells passatgers que no saben apreciar l'encant d'aquest bressoleig oscil·lant.

Un cop escollida la cabina i descarregats els embalums, el senyor Désirandelle deixà la senyora Désirandelle arrançant els seus paquets i va tornar al menjador amb n'Agathocle. Es va dirigir cap a babord, on hi havia la cuina, per reservar els tres llocs que cobejava a l'extrem de la taula.

Hi havia un passatger assegut en aquell cantó. Mentrestant, el cap de menjador i els mossos del servei s'ocupaven de disposar els coberts per al sopar de les cinc.

Vet aquí que l'esmentat passatger ja s'havia apropiat d'aquell lloc i havia col·locat la carta entre els plecs del torcabagues dipositat damunt del plat que duia l'escut del símbol de l'*Argèles*. I sens dubte pel temor que un intrús volgués arrabassar-li aquell racó tan bo, romandria assegut rere el seu cobert fins que el paquebot salpàs.

El senyor Désirandelle el va mirar de reüll després d'esser mirat de la mateixa manera, va aconseguir de llegir, mentre passava, les dues paraules gravades a la carta del comensal, «Eustache Oriental», va reservar tres llocs davant per davant del personatge i, seguit del seu fill, va abandonar el menjador per pujar al senó.

Faltava devers un quart d'hora per partir, i els passatgers, demorats a l'escullera de Frontignan, varen sentir els darrers tocs de xiulets. El capità Bugarach va travessar a grans gambades la passarel·la. Al castell, el segon de l'*Argèles* vetlava els preparatius del desamarrament.

El senyor Désirandelle sentia com li creixia l'angoixa i repetia amb una veu impacient:

—I encara no ve! Com és que tarda tant? I ara què deu fer? Però si sap que té tres hores i prou! Ai que encara perdrà el vaixell! Agathocle?

—I què? —va respondre com un babau el fill dels Désirandelle, sense aparentar saber per què son pare s'abandonava a una crispació exagerada com aquella.

—No deus haver vist en Dardentor?

—Que no ha arribat encara?

—No! Encara no ha arribat... On tens el cap, tu?

N'Agathocle no el tenia enlloc, el cap.

El senyor Désirandelle anava i venia d'un extrem a l'altre del senó mentre passejava la mirada a estones per l'escullera de Frontignan, a estones pel moll de davant del vell estany. És cert que el ressagat podria haver aparegut per aquesta banda i, amb unes quantes remades, un bot l'hauria duit a bord del paquebot.

Ningú, ni una ànima!

—I ara què dirà, la senyora Désirandelle! —va exclamar a lladrucs el senyor Désirandelle— Ella que sempre ho té tot tan apamat! Tant és, ho ha de saber! Si aquest mala peça d'en Dardentor no és aquí abans

de cinc minuts, com ho farem?

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat es divertien amb l'angoixa d'aquell bon home. Era evident que les amarres de l'*Argèles* s'amollarien d'un moment a l'altre, llevat que n'advertissin el capità, i, en el supòsit que aquest no atorgàs el tradicional quart d'hora de gràcia —cosa que no acostuma a passar, quan es tracta de la sortida de paquebots—, marxarien sense en Dardentor.

D'altra banda, l'elevada pressió del vapor feia brunzir les calderes: unes espirals blanques fluïen ràpidament pel conducte d'escapament; el paquebot xocava amb els pneumàtics d'abarloament, mentre el mecànic feia balancejar la màquina i assegurava el funcionament de l'hèlix.

En aquell moment, la senyora Désirandelle va fer la seva aparició al senó. Més esquerpa i més pàl·lida que de costum, hauria romàs a la seva cabina i no n'hauria eixit en tota la travessia si no fos que, a ella també, la movia una autèntica preocupació. Per això, en el pressentiment que el senyor Dardentor no era a bord i malgrat el seu defalliment, volia demanar-li al capità Bugarach que esperàs el passatger demorat.

—I bé? —digué al marit.

—Encara no ha arribat! —hagué de respondre.

—No podem salpar, si en Dardentor...

—Però...

—Idò anau a xerrar amb el capità, senyor Désirandelle! Ja podeu veure que jo no tenc prou força com per pujar allà dalt a parlar amb ell!

El capità Bugarach, amb l'ull a tot arreu, que ara donava una ordre a proa, ara donava una ordre a popa, semblava poc accessible. A devora seu, sobre el pont de comandament, el timoner, amb els mànecs de la roda ben fermats, va prémer un comandament per accionar els guardins del timó. Aquell no era el millor moment per interpel·lar-lo, però, malgrat tot, esperonat per la senyora Désirandelle, després de pujar a empenes i rodolons per l'escaleta de ferro, el senyor Désirandelle es va aferrar als pilars de la passarel·la estesa de tela blanca.

—Capità...? —va fer.

—Què voleu? —va respondre bruscament «el mestre, després de Déu», amb una veu que li lliscava entre les dents com un llamp per entre la nigulada d'una tempesta.

—Pensau salpar..?

—A les tres. En punt. Un minut més i partim.

—És que tenim un company de viatge que fa tard.

—Idò, ell s'ho farà.

—Però, no us podríeu esperar...?

—Ni un segon.

—Escoltau, xerram del senyor Dardentor!

I el senyor Désirandelle confiava de totes totes que, tot d'una que hagués pronunciat aquell nom, el capità Bugarach es trauria el capell i faria una reverència...

—Qui dieu? Dardentor? No sé qui és, aquest.

—Senyor Clovis Dardentor, de Perpinyà...

—Idò bé, si el senyor Clovis Dardentor, de Perpinyà, no és a bord d'aquí a quaranta segons, l'*Argèles* salparà sense el senyor Clovis Dardentor... Amollau a proa!

El senyor Désirandelle es va estibar més que no davallar per l'escala i rodolà fins al senó.

—Partim? —va exclamar la senyora Désirandelle, i la còlera li va emporprar un segon les barres, ja blanquinoses.

—Que és de groller, el capità! No m'ha volgut escoltar i no fa comptes d'esperar ni un minut!

—Desembarcam ara mateix!

—Senyora Désirandelle, això no pot esser! Tenim les maletes al fons de la bodega...

—Que desembarcam, us dic!

—Ja tenim els bitllets pagats...

Davant la idea de llençar els doblers d'un passatge triple de Seta a Orà, la senyora Désirandelle va empal·lidir.

—La dama abaixa la bandera! —va dir en Jean Taconnat.

—És a punt de rendir-se! —hi va afegir en Marcel Lornans.

I de fet es va rendir, però no sense esplaiar-se en escandaloses recriminacions.

—Ah! Aquest Dardentor... no té nom! No és mai on ha d'esser! En comptes de venir directament al vaixell, per què se n'ha hagut d'anar a ca aquest Pigorin! I, allà, sense ell, a Orà... què farem, nosaltres?

—L'esperarem a ca la senyora Elissane —va contestar el senyor Désirandelle—, i es reunirà amb nosaltres en el proper paquebot, encara que hagi d'anar a agafar el de Marsella!

—Aquest Dardentor, aquest Dardentor! —repetia la dama, i la pal·lidesa li augmentava encara més amb les primeres brandades de l'*Argèles*—. Bé! Es tracta del nostre fill, de la felicitat i el futur de n'Agathocle!

Ai que poc l'amoïnaven, el seu futur i la seva felicitat, aquell pocapena, aquell *minus habens*! Si més no, era el que pareixia de totes totes en veure'l tan indiferent davant dels patiments físics i morals de son pare i sa mare.

Pel que fa a la senyora Désirandelle, només li quedaven forces per exhalar aquestes paraules entre gemecs sanglotats:

—La meva cabina... la cabina!

Els al·lots de servei havien acabat de retirar fins al moll la passarel·la de l'embarcador. Amb la proa distanciada del parapet, el paquebot va virar lleugerament per enfilars la direcció del pas. L'hèlix xipollejava a estropades i deixava un rastre esblanqueït a la superfície del vell estany. El xiulet va llançar les seves notes agudes abans d'emprendre la sortida, no fos cas que a qualche embarcació se li acudís de creuar-se-li en el camí.

Per darrera vegada, el senyor Désirandelle va passejar una mirada desesperada per damunt la gent que assistia a l'arrencada del paquebot i va arribar fins al caire de l'escullera de Perpinyà, per la qual hauria pogut aparèixer el ressagat. Amb l'ajuda d'una nau, encara hauria tengut temps d'incorporar-se a l'*Argèles*...

—La cabina... la cabina! —mormolava la senyora Désirandelle amb veu d'acubada.

En Désirandelle, vexat pel contratemps, empipadíssim per l'escàndol, hauria enviat de bon grat el senyor Dardentor i la senyora Désirandelle a escampar la boira. Però el que més pressa corria era dur-la a la cabina, d'on no havia de tornar a sortir. Va provar de reincorporar-la del banc on jeia tota abatuda. Una volta fet això, la va agafar per la cintura i, amb una de les ajudes de cambra, la va fer davallar del senó fins al pont. Després d'arrossegar-la pel menjador fins a la cabina, li varen llevar la roba, la varen estirar i la varen abrigar amb les mantes perquè recuperàs la calor vital que tenia mig apagada.

Quan acabà, resolta aquesta penosa operació, en Désirandelle va tornar al senó, des d'on la seva mirada furiosa i amenaçadora va recórrer el moll del vell estany.

El ressagat no hi era i, en cas que hi hagués estat, què hauria pogut fer sinó entonar el *mea culpa* tot colpejant-se el pit!

Així és, un cop va haver agafat embranzida, l'*Argèles* va travessar pel mig de la bocana i va rebre les salutacions dels curiosos apinyats, els uns al morro de l'escullera, els altres al voltant del moll de Saint Louis. Després va virar lleugerament a babord per esquivar una goleta amb una andana de canons que es prolongava fins a l'interior de l'estany. A la fi, guanyat el pas, el capità Bugarach va maniobrar fins a dirigir el trencaones cap al nord i doblar el cap de Seta enmig d'un vapor tènue.

II

EL PROTAGONISTA D'AQUESTA HISTÒRIA ES PRESENTA, ARA SÍ, AL LECTOR

—Ja som de camí —va fer en Marcel Lornans—, de camí cap a...

—El desconegut —va replicar en Jean Taconnat—, el desconegut on cal furgar per trobar el nou, en paraules de Baudelaire!

—El desconegut, Jean? Que et penses que el trobaràs en una simple travessia de França a l'Àfrica, en un viatge de Seta a Orà?

—Que es tracta tan sols d'una navegació de trenta a quaranta hores, Marcel, d'un simple viatge, del qual Orà ha de representar la primera i per ventura l'única etapa, no t'ho contradic. Però, quan partim, sabem sempre on anam?

—I tant, Jean, un paquebot bé et du on has d'anar, llevat que hi hagi un accident marítim...

—I qui et parla d'accidents, Marcel? —va respondre en Jean Taconnat amb un to de desdeny—. Accidents marítims, una col·lisió, un naufragi, l'explosió d'un aparell, una robinsonada de vint anys en una illa deserta, l'aventura... No! El desconegut, que d'altra banda no m'amoïna gens, és la *x* de l'existència, és aquell secret del destí que en èpoques remotes els homes gravaven a la pell de la cabra Amaltea,² és el que hi ha escrit en el gran llibre d'allà dalt, i que ni amb les millors ulleres no se'ns permet de llegir, és l'urna on es dipositen els vots de la vida, que extreu la mà de l'atzar...

—Atura amb un dic aquest torrent de metàfores, Jean —va exclamar en Marcel Lornans—, o em marejaràs!

—És el decorat misteriós davant del qual s'alçarà el teló del prosceni!

—Prou, he dit, prou! No t'embalis d'aquesta manera, de bon començament! No giravoltis a l'hom del rossi de les quimeres! No cavalquis sense agafar les regnes!

—Idò l'heu sentit? Trob que el que "metaforitza" ara ets tu, eh!

—Tens raó, Jean. Pensem fredament, i vegem les coses tal com són. Això que pensam fer no comporta res d'atzarós. Hem comprat un passatge de Seta a Orà, amb un miler de francs per cap a la butxaca, i anam a allistar-nos al Setè dels Caçadors d'Àfrica. Tot plegat és assenyat, simple, i el desconegut, amb les seves fantasioses perspectives, no hi té cap cabuda...

—*Chi lo sa?* —va respondre en Jean Taconnat mentre dibuixava un signe d'interrogació amb el dit.

Aquesta conversa, que atorga certs trets distintius al caràcter d'aquests dos joves, es duia al darrere del senó. Des del banc arrambat a la barana fins a les malles de la xarxa, el seu esguard, encarat a proa, només trobava l'obstacle de la caseta del pont de comandament, que dominava el pont entre l'arbre gran i el trinquet del paquebot.

Una vintena de passatgers ocupaven els bancs laterals i les hamaques, que el tendal, suspès com una teranyina de la drissa, protegia dels raigs del sol.

Entre aquest grup de passatgers figurava el senyor Désirandelle i el seu fill. El primer recorria el pont amb

---

² Nimfa-cabra, dida de Zeus i posseïdora del corn de l'abundància. (*N. dels T.*)

una gran passió, amb les mans ara darrere l'esquena, ara alçades al cel. També anava a recolzar-se contra la barana i contemplava el solc de l'*Argèles*, com si el senyor Dardentor, transformat en marsopa, fos a punt d'aparèixer per entre les escaletes de l'escuma blanca del rastre.

N'Agathocle s'entossudia a mostrar la més absoluta indiferència al desencant que causava als seus pares una sorpresa i un enuig com aquells.

Dels altres viatgers, n'hi havia uns, els més insensibles a les brandades, que tanmateix no eren tan fortes, que passejaven mentre xerraven, fumaven i es passaven de mà en mà la ullera de llarga vista de bord per observar la costa fugissera, accidentada per l'oest per una magnífica cresta de muntanyes pirenaïques. D'altres, menys segurs davant les oscil·lacions de l'*Argèles*, seien a les butaques de vímet del racó que gaudia de la seva predilecció durant tota la travessia. Algunes viatgeres, embolicades amb xals, amb cara de resignació davant de malestars inexorables i aspecte de derrotades, havien agafat lloc a l'aixopluc de la caseta, més a devora del centre, on les engronsades de la cabussada eren menys acusades. Eren grups familiars de mares amb els seus nins, de ben segur que d'allò més agradables, però que es penedien de no tenir una cinquantena d'hores més d'edat.

Al voltant dels passatgers circulaven les dones de fer feina del paquebot. Al voltant dels passatgers els grumets de bord restaven a l'aguait d'un gest, d'un senyal, per acudir i oferir els seus serveis, indispensables i fructífers.

D'aquesta barreja de viatgers, quants en vendran a asseure's a la taula del menjador un pic sonarà la campana del sopar, d'aquí a dues hores, si fa no fa? Aquesta era la pregunta que es formulava una vegada i una altra el metge de l'*Argèles*, i no anava gens errat estimant en un seixanta o setanta per cent els qui acostumen a saltar-se aquest primer àpat.

Era un homenet rabassut, joganer, loquaç, d'un bon humor inalterable, d'una activitat sorprenent, malgrat la seva cinquantena, bon menjador, bon bevedor, posseïdor d'una inversemblant col·lecció de fórmules i receptes contra el mareig, a l'eficàcia de les quals no donava cap crèdit. Però era tan pròdig en paraules de consol, convencien amb tal delicadesa la seva clientela de bord, que les desafortunades víctimes de Neptú li somreien entre arcada i arcada...

—Això no serà res... —repetia— Només heu de recordar que heu d'expirar quan sentiu com si pujàssiu, i d'inspirar quan sentiu com si baixàssiu... Una vegada hàgiu posat el peu en terra ferma, tot s'haurà acabat. Sans com un roure, estareu! Ja ho crec, si us estalviarà futures malalties, això! Una travessia val per una temporada a Vichy o a Uriage!

De bon començament, els dos joves havien reparat la presència d'aquest homenet actiu i atrafegat —nomia doctor Bruno—, i en Marcel Lornans va dir a en Jean Taconnat:

—Vet aquí un metge ben graciós, que no deu merèixer la qualificació de matapersones...

—No —li va respondre en Jean—, però per això mateix tracta malalties que no causen la mort a ningú!

I pel que fa a n'Eustache Oriental, que no havia tornat a treure el cap al pont, per ventura patia el seu estómac lamentables subversions o —per emprar una locució de l'argot dels mariners— estava «canviant la pesseta»? N'hi ha un bon grapat, d'aquests desafortunats, que en canvien dotzenes, i no a la cabina.

No! El portador d'aquest poètic nom no estava malalt. No ho havia estat mai anant en vaixell, ni mai no

ho estaria. En penetrar al menjador pel vestíbul del senó, l'hauríem vist al mateix caire de la taula, assegut en el lloc que s'havia adjudicat i que no pensava abandonar fins a menjades les postres. Com podria ningú, en aquell moment, qüestionar-li el dret de primer ocupant?

Per a la resta, la presència del doctor Bruno era més que suficient, a l'hora d'animar el senó. Presentar-se adequadament a tota aquella munió de passatgers li suposava al mateix temps un plaer i un deure. Àvid d'assabentar-se d'on venien, cap on anaven, amb la curiositat d'un fill d'Eva, xerraire com un parell de garses o de mel·leres, un autèntic furot encauat, anava de l'un a l'altre, els felicitava per haver-se embarcat a l'*Argèles*, el millor paquebot de les línies algerianes, el més ben condicionat, el més còmode, un vaixell de vapor comandat pel capità Bugarach i que gaudia —això no ho deia, però era fàcil d'endevinar— de la presència d'un metge com el doctor Bruno, i que si patatim, que si patatam. Quan acabava, s'adreçava als passatgers i els confortava sobre els incidents de la travessia. L'*Argèles* encara no havia hagut de saber què era una tempesta! Campava per la Mediterrània sense mullar-se ni el nas del trencaones, i que si patatim, que si patatam. El metge, a més, oferia pastilles als nins, no calia que passassin pel mal tràngol, que la bodega n'era plena, i que si patatim, que si patatam.

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat se'n reien, de tots aquells tripijocs. Coneixien aquella mena de metges, que és ben comuna entre el personal de transports d'ultramar... Un autèntic llenguallarg marítim i colonial.

—Vejam, senyors —els va dir un cop es va haver assegut devora seu—, el metge de bord té el deure de presentar-se adequadament als passatgers. Idò em permetreu...

—I tant que sí, doctor —va respondre en Jean Taconnat—. Com que estam exposats a passar per les vostres mans, i dic passar i no traspasar, convendria que així ho féssim...

I les encaixades de mans varen esser càlidament intercanviades d'una part i de l'altra.

—Si no em traeix l'orella —va reprendre el doctor Bruno—, tenc el plaer de parlar amb parisencs?

—En efecte —va contestar en Marcel Lornans—, parisencs, o sigui, ciutadans de París...

—De París, molt bé... —va exclamar el doctor—, de París mateix i no de les rodalies, per ventura del centre?

—Del barri de la Banque —va respondre en Jean Taconnat— i, si voleu que m'hi esplai, de la Rue Montmartre, número 133, el quart pis, la porta a mà esquerra...

—Això, senyors —va adduir el doctor Bruno—, és cert que les meves preguntes són indiscretas, però tot té una raó d'esser, un metge ho ha de saber tot, fins i tot les coses que no són de la seva competència. Em disculpareu...

—Acceptam del tot la vostra disculpa —li va contestar en Marcel Lornans.

Al doctor Bruno allò li va bastar per esbataranar les aspes del molí de paraules. La llengua ja li repicava com un badall. I quins gests, quines expressions, quan explicava tot allò que havia esbrinat d'uns i altres, quan es reia d'aquella família Désirandelle, d'aquell Dardentor que els havia deixat plantats, quan avançava lloances del sopar, que seria excel·lent, quan assegurava que a l'endemà l'*Argèles* albiraria ja les Balears, on hauria de fer escala durant unes hores, una escala fantàstica per als turistes. En resum, quan s'esplaiava amb la seva xerrera natural, o, per emprar un mot que plasma millor aquell flux

lingüístic, a la seva verborrea crònica.

—Abans d'embarcar, senyors, heu tengut temps de visitar Seta? —va demanar mentre s'incorporava.

—No, doctor, molt a desgrat nostre —va respondre en Marcel Lornans.

—Quina llàstima! La ciutat paga la pena! I a Orà, ja hi heu estat?

—Tant de bo! —va exclamar en Jean Taconnat.

En aquell moment, un dels grumets va venir a avisar el doctor Bruno que anàs a veure el capità Bugarach. El doctor Bruno va abandonar els dos amics, no sense abans aclaparar-los amb més decòrum, i ells li varen prometre de reprendre una conversa en què acabaria de sentir tot allò que fins llavors no havia pogut.

I el que encara no havia sentit, el que correspondria al passat i al present d'aquells dos joves, val més resumir-ho en unes línies succintes.

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat eren cosins germans per part de les respectives mares, germanes i parisenques de naixement. Des de nins, privats cadascú de son pare, els varen pujar en unes condicions econòmiques prou miserables. Internats en el mateix col·legi, un cop enllestida la seva formació, varen prosseguir, en Jean Taconnat, els estudis comercials superiors, i en Marcel Lornans, l'escola de dret. Pertanyien a la petita burgesia del París comerciant, i la seva ambició era ben modesta. Molt units, com ho haurien estat dos germans en casa comuna, demostraven l'un per l'altre l'emoció més profunda, una amistat que res en aquest món hauria fet malbé, per molt que hi hagués hagut una gran diferència de caràcters.

En Marcel Lornans, reflexiu, atent i disciplinat, havia encarat ben prest la vida pel cantó seriós.

En canvi, en Jean Taconnat, un poca-vergonya com n'hi ha pocs, un poltre jove desbocat, amb una jovialitat permanent, amic per ventura un poc més del plaer que de la feina, era l'ànima de la festa, el moviment, el renou de la casa. Si bé de vegades es guanyava més d'un retret a causa de vivacitats intempestives, sabia fer-se perdonar d'allò més amablement. Val a dir que, com el seu cosí, mostrava qualitats que li compensaven els defectes.

Tots dos eren de bon cor, oberts, sincers i honests. Tant l'un com l'altre, a més, estimaven en gran mesura les seves mares, a les quals ningú no podia retreure d'haver-los estimat amb bogeria, perquè ells mai no se'n varen aprofitar.

Als vint anys, el servei militar els va cridar en qualitat d'exempts parcials, per la qual cosa només havien de passar un any a files. Aquest temps, el varen passar en un regiment de caçadors d'una guarnició propera a París. Quan eren allà, l'atzar va voler que no se separassin ni a l'esquadró ni a l'habitació; de manera aquella que aquella estada al quarter tampoc no els hauria pogut resultar desagradable. Varen acomplir la instrucció amb zel i bon humor. Eren uns al·lots magnífics, els seus caps els tenien en bona consideració, els companys se'ls estimaven, la instrucció militar no els podia desagradar, vist que des de nins havien crescut amb aquest objectiu. En resum, que malgrat endur-se alguns arrests durant aquelles vacances —pareixia que, al cos, estava mal vist no endur-se'n cap—, varen abandonar el regiment amb la nota de «bé».

De tornada a la casa materna, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat, de vint-i-un anys, varen entendre

que havia arribat l'hora de posar-se a fer feina. D'acord amb les seves mares, es va decidir que tots dos entrarien en una casa comercial d'absoluta confiança. Allí els iniciarien en la pràctica dels negocis i més endavant esdevendrien accionistes de l'empresa.

Les senyores Lornans i Taconnat animaven els seus fills a fer fortuna per aquesta via. Allò era el futur assegurat per a aquells dos fills que estimaven amb bogeria. Els confortava la idea que al cap d'uns anys s'haurien establert, es casarien com calia, de simples treballadors esdevendrien associats, després patrons, malgrat que encara eren joves, el negoci prosperaria, el digne nom dels seus avis es transmetria als néts, etcètera, etcètera.

Aquests somnis, però, no els veurien mai fets realitat. Uns mesos després de tornar del regiment, abans que els introduïssin a l'empresa on pretenien debutar, un doble cop del destí va sumir els dos cosins en una profunda tristor.

Una epidèmia que va afectar els barris del centre de París va endur-se la senyora Lornans i la senyora Taconnat en unes setmanes de diferència.

Quin mal tràngol per a aquests joves, fulminats pel mateix llamp cruel, reduïda la família a ells tots sols! Estaven aterrats, encara no s'acabaven de creure que els hagués pogut tocar una desgràcia com aquella!

Amb tot, calia pensar en el futur. Varen heretar uns cent mil francs per cap, és a dir, amb la retenció dels interessos dels doblers, si fa no fa tres mil o tres mil cinc-cents francs de renda. Amb uns ingressos tan mediocres, de ben segur esdevendrien uns inútils i uns ociosos. I tampoc era allò el que volien. Però, els convenia aventurar-se invertint la seva petita fortuna en un negoci, una empresa tan complicada en aquella època, abandonar-la als avatars de la indústria o del comerç? La senyora Lornans i la senyora Taconnat ja no eren allà per fer-los costat...

Aleshores hi va intervenir un amic de la família de tota la vida, un oficial retirat, antic cap d'esquadró dels Caçadors d'Àfrica, que va tenir una poderosa influència sobre ells. El comandant Beauregard els va esser clar com l'aigua: no podien exposar la seva herència, calia que la invertissin en obligacions de la Companyia Ferroviària Francesa i que s'allistassin, atès que no en tenien tan mal record, del seu pas pel regiment... Arribarien a sots-oficials en un tres i no res. Passats uns exàmens, ingressarien a l'escola de Saumur. En sortirien lloctinents. Una interessant i noble carrera s'obriria davant seu. No era cert que un oficial, amb la seguretats de tres mil lliures de renda, sense comptar-hi el sou militar, gaudia, segons el comandant Beauregard, de la situació més envejable del món? I a més la promoció, i a més la creu, i a més la glòria... en fi, tot el que pot arribar a dir un vell soldat de l'Àfrica.

Estaven gaire convençuts, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat, que la instrucció militar pogués, de natural, satisfer tots els somnis de la ment i del cor? Es rendirien a aquella empresa tan «clar com l'aigua» com ho expressava el comandant Beauregard? Quan poguessin xerrar-ne tots dos sols, aconseguirien convèncer-se que aquella era l'única via a seguir i que, pel camí de l'honor, retrobarien la felicitat?

—Què hi perdem, provant-ho, Marcel? —deia en Jean Taconnat—. Tanmateix, el nostre vellet arrugat té raó? Ens ofereix recomanacions per al coronel del Setè dels Caçadors, que és a Orà. Anem-hi. Tendrem tot el temps del món per pensar-hi durant el viatge. I en trepitjar terra algeriana, decidim si firmam o no firmam.

—La qual cosa ens haurà valgut una travessia, i, deixa-m'ho dir, una despesa inútil —va observar l'assenyat Marcel Lornans.

—Entesos, tenc al davant el seny en persona! —va respondre en Jean Taconnat—. Però, al preu d'un gratat de centenars de francs, haurem trepitjat el sòl de l'altra França! És evident que per poder-ho dir calen doblers, benvolgut Marcel! A més, *chi lo sa?*

—Què vol dir això, Jean?

—El que acostuma a voler dir, ni més ni menys...

En resum, en Marcel Lornans es va rendir sense esforçar-s'hi més. Es va decidir que els dos cosins partirien cap a Orà, proveïts de recomanacions de l'antic cap d'esquadró per al seu amic, el coronel del Setè dels Caçadors. Un pic a Orà decidirien amb coneixement de causa, i el comandant Beauregard no dubtava que la resolució que havien pres no contradeia la seva opinió.

Al cap i a la fi, si a l'hora d'efectuar l'ingrés canviaven de parer, serien expulsats i tornarien a París, on triarien una altra carrera. També, perquè en aquest cas el seu viatge hauria estat debades, en Jean Taconnat trobava que hauria d'esser «circular». I què entenia ell amb aquella paraula, de la qual des del primer moment en Marcel Lornans no havia entès un borrall?

—Jo trob —va replicar— que val més aprofitar l'avinentesa per visitar el país.

—Com, això?

—Anant per una ruta i tornant per una altra. Això tampoc no encarirà excessivament el viatge, i el farà molt més agradable! Per exemple, ens podem embarcar a Seta cap a Orà, i després anirem a Alger a agafar el vaixell de Marsella.

—És una idea...

—Magnífica, Marcel, i no són més que Tales, Pítac, Bies, Cleòbul, Periandre, Quiló i Soló que parlen en boca meua!

En Marcel Lornans no es va permetre de discutir una resolució dictada amb tant d'aplom pels set savis de la Grècia antiga, i és per això que en aquell 27 d'abril els dos cosins es trobaven a bord de l'*Argèles*.

En Marcel Lornans tenia vint-i-dos anys, i en Jean Taconnat, uns mesos menys. El primer, d'una talla superior a la mitjana, era més gran que el segon —una diferència de tan sols dos o tres centímetres—, però de figura elegant, rostre amable, ulls un poc guexos, impregnats d'una profunda dolçor, i barba rossa, disposat a sacrificar-la per sotmetre's a l'ordenança.

Si bé en Jean Taconnat no posseïa les qualitats exteriors del seu cosí, si bé no representava com ell el que, en el món burgès, s'anomena un «bon cavaller», no calia pensar per això que no tengués cap gràcia: un morenàs ben plantat, de bigotis encaragolats, la fisonomia desperta, els ulls d'una vivacitat singular, l'actitud divertida i l'aspecte de bon al·lot!

Ja els coneixem de físic i d'actitud, aquests dos joves. Han emprès un viatge que no té res d'extraordinari. La seva situació no és una altra que la de passatgers de primera classe en un paquebot rumb a Orà. La canviaran, en arribar, per la de cavallers de segona classe al Setè dels Caçadors d'Àfrica?

«*Chi lo sa?*», havia dit en Jean Taconnat, un home convençut que l'atzar té un paper preponderant en els destins humans.

L'*Argèles*, en marxa des de feina vint-i-cinc minuts, encara no avançava a tota la seva potència. El trencaones era a una milla de la popa, i es preparava per canviar de direcció cap a sud-oest.

En aquell moment, el doctor Bruno, que era al senó, va agafar la ullera de llarga vista i la va dirigir cap a la banda del port a un objecte en moviment coronat per dues espirals de fum negre i vapors blancs.

Enquadrar aquell objecte durant uns segons, proferir una exclamació de sorpresa, córrer fins a l'escala d'estribord, ensopegar a l'alçada del pont, enfilarse fins al pont de comandament on hi havia el capità Bugarach, cridar-lo entre esbufecs amb veu d'urgència i entaforar-li la ullera entre les mans, tot va esser un per al doctor Bruno.

—Comandant, guaitau! —va dir tot indicant l'objecte que creixia a mesura que s'hi acostaven.

I després d'haver-lo observat:

—Cert, és una xalupa de vapor —va respondre el capità Bugarach.

—I molt em sembla que aquesta xalupa ens persegueix —va afegir el doctor Bruno.

—No hi ha dubte, fan senyals des de proa.

—Ordenareu que aturin el vaixell?

—No sé què dir-vos, la veritat! Què ens deu voler, aquesta xalupa?

—Ho sabrem quan se'ns hagi arrambat...

—Buf! —va fer el capità Bugarach, que no pareixia tenir gaires ganes d'immobilitzar l'hèlix.

El doctor Bruno no es va donar per vençut.

—Ara se m'acut —va exclamar—, que no sigui el viatger demorat, apressat per atrapar l'*Argèles*...

—El senyor Dardentor aquest, el que s'ha perdut la sortida?

—I que deu haver pujat en aquesta xalupa per incorporar-se a bord nostre!

Una explicació bastant plausible, ja que estava del tot segur que la xalupa, forçant la velocitat, mirava de guanyar la distància fins al paquebot abans no entràs a alta mar. I hauria pogut esser, és cert, que tot plegat fos pel passatger ressagat, del qual la família Désirandelle plorava tan amargament l'absència.

El capità Bugarach no era la mena d'home que sacrificava el preu d'un bitllet de passatger de primera a l'enuig d'aturar-se durant uns minuts. Va amollar tres o quatre renecs d'una sonoritat ben meridional, però al final va enviar a la sala de màquines l'ordre d'aturar el vaixell.

El paquebot va recórrer per inèrcia l'espai d'un cable, la seva marxa va minvar progressivament i es va aturar. No obstant això, com que l'onatge l'investia de través, les brandades se li varen accentuar molt a desgrat dels passatgers i les passatgeres de proa, que ja patien les angoixes del mareig.

Mentrestant, la xalupa avançava amb tanta rapidesa que la base del peu de roda li sobresortia per l'aigua escumosa. S'hi començava a distingir un personatge, situat a proa, que agitava el capell.

En aquell moment, el senyor Désirandelle es va arriscar a enfilarse al pont de comandament i, un cop allà, adreçant-se al doctor Bruno, que no havia abandonat el capità, li va demanar:

—Què esperau?

—Aquella xalupa —va contestar el doctor.

—I què volen?

—Agraciar-nos amb un passatger de més. No hi ha dubte que deu esser aquell que feia tard...

—En Dardentor?

—El senyor Dardentor, si és que nom així.

El senyor Désirandelle va agafar la ullera de llarga vista que li oferia el metge, i, després d'unes temptatives infructuoses, va aconseguir d'enquadrar la xalupa dins l'objectiu d'aquell instrument tan bellugadís.

—És ell, i tant que és ell! —va exclamar.

I es va afanyar a explicar les bones notícies a la mare de n'Agathocle.

La xalupa era a penes a tres cables de l'*Argèles* quan va bressolar un onatge insípid, mentre l'excés de vapor manava de les vàlvules amb un renou cada vegada més eixordador.

La xalupa va besar el paquebot en l'instant en què el senyor Désirandelle, un poc pàl·lid per la visita a la seva muller, tornava a aparèixer al pont.

Tot seguit, una escala de corda amb esglaons de fusta, desplegada borda avall, va caure sobre el flanc del paquebot.

El passatger es va encarregar aleshores de pagar el patró de la xalupa, i se suposa que ho va fer generosament, perquè va esser saludat amb un «Gràcies, Vostra Excel·lència!», del qual aparentment només el poble ras coneixia el secret.

En qüestió d'uns segons, aquell individu, seguit del seu ajudant, que duia una maleta, va posar un peu a bord, va saltar sobre el pont i amb posat de content va somriure i es va contornejar amb gràcia, saludant al seu voltant.

En acabar es va dirigir al senyor Désirandelle, que es preparava per reprotxar-lo:

—Has vist... ja som aquí, padrí! —va exclamar, mentre li clavava un copet al ventre.

III

L'AMABLE HEROI D'AQUESTA HISTÒRIA COMENÇA A SITUAR-SE EN PRIMER PLA

El senyor Dardentor —de nom, Clovis— havia vingut a la vida, quaranta-cinc anys abans que començàs aquesta història, a la Place de la Loge, número 4, a l'antiga Ruscino, esdevenguda capital del Rosselló i avui dia ciutat capdavantera dels Pirineus Orientals, la cèlebre i patriòtica Perpinyà.

En Clovis Dardentor era d'una casta d'home gens abundant en aquella bonica ciutat rural. Només cal imaginar-se un home d'unes dimensions superiors a la mitjana, d'espatles amples, vigorós d'ossada, amb el sistema musculós dominant el sistema nerviós, en perfecta eustènia —és a dir, per als qui han oblidat el grec, en complet equilibri de les seves forces—, la cara rodona, els cabells curts grisos, la barba fosca en forma de ventall, l'esguard viu, la boca gran, la dentadura magnífica, els peus fermes, la mà dreta, ben trempat moralment i físicament, bon al·lot malgrat la seva natura imperiosa, sempre de bon humor, d'una loquacitat inexhaurible, d'allò més espavilat, expeditiu. En resum, tan meridional com ho pot esser un individu que no és originari d'aquesta Provença on tot el Migdia francès es resumeix i es condensa.

En Clovis Dardentor era solter i, siguem francs, és difícil de concebre un home com ell lligat a llaços conjugals, ni que qualsevol mena de lluna de mel se li alçàs mai a l'horitzó. No era que es mostràs misogin, perquè se sentia a gust dins la societat femenina, però era misògam elevat a la màxima potència. A aquest enemic del matrimoni no li entrava al cap que un home, sa de cos i ànima i emprenedor en els negocis, tengués temps per plantejar-s'ho. El matrimoni! No l'admetia ni per inclinació, ni per conveniència, ni per interessos, ni pels doblers, ni pel seny, ni sota el règim comunitari, ni sota el règim de separació de béns, ni en cap de les formes més habituals que pren en aquest món infame.

A més, que un home es mantengués solter no volia dir que hagués de restar condemnat a l'ociositat. Això, no ho podia afirmar ningú, d'en Clovis Dardentor. Aquells dos milions bons que el feien un home ric, no li venien ni de patrimoni ni d'herències. I ara, se'ls havia suats del primer al darrer. Amb interessos a nombroses societats comercials i industrials, a les adoberies, les marbreries, les sureries, els vins de Rivesaltes, sempre havia arreplegat, amb un enginy superior, beneficis considerables. Però era a aquesta indústria botera, tan important a la regió, que havia dedicat la major part del seu temps i de la seva intel·ligència. Retirat dels negocis als quaranta anys, un cop feta la fortuna i amb una bona pensió, no havia volgut esser un d'aquells tresorers socials que es racionaven els doblers. Després de la jubilació no s'estava de res, i menys dels viatges, en especial a París, ciutat que visitava sovint. Dotat d'una salut a prova de bomba, posseïa un d'aquells estómacs que li hauria envejat l'ocell de més renom d'entre els ocells corredors de l'Àfrica meridional.

La família del nostre perpinyanès es reduïa a ell tot sol. La llarga estirp dels seus padrins s'acabava en la seva persona. Ni un predecessor, ni un descendent, ni un col·lateral —llevat que arribàssim al vint-i-sisè o vint-i-setè grau, ja que, segons les estadístiques, tots els francesos arriben a aquest grau només de remuntar-nos a l'època de Francesc I. Però estarem d'acord que no és menester amoïnar-se gaire per aquests col·laterals. Al cap i a la fi, si ens remuntam a l'inici de l'era cretàssica, tothom té cent trenta-nou

quadrilions de padrins, padrí amunt, padrí avall, no és cert?

Amb tot, en Clovis Dardentor no n'estava especialment orgullós. De totes maneres, tot i sentir-se d'allò més desproveït de família, no hi veia el més mínim inconvenient, ja que mai no se li havia ni acudit de fundar-ne una pels procediments que són a l'abast de tothom. En definitiva, aquí el tenim embarcat rumb a Orà i esperem que pugui desembarcar sa i estalvi a la capital de la gran regió algeriana!

Un dels motius principals pels quals convenia que afavorís l'*Argèles* una navegació esplèndida era la presència a bord del perpinyanès. Fins a aquell dia, quan es dirigia a Algèria —un país del seu gust— partia de Marsella, i era la primera vegada que s'estimava més d'optar per la línia de Seta. Com que havia fet l'honor a un d'aquells paquebots d'haver-li confiat el transport de la seva persona, significava molt per a ell que aquell viatge resultàs satisfactori —dit en altres paraules, que se'l conduís a bon port— després d'una travessia tan curta com afortunada.

D'ençà que havia posat el peu al pont, en Clovis Dardentor es va girar cap al seu criat:

—Patrice, ocupa't de la cabina 13 —va fer.

I en Patrice va respondre:

—El senyor sap que l'he reservada amb un telegrama i no ha de passar pena per això.

—Entesos, baixa-hi la meua maleta i tria'm el lloc a taula més bo que trobis no gaire lluny del capità. Ja tenc l'estómac a les potes!

Aquella locució li devia parèixer mediocrement distingida, a en Patrice, i per ventura hauria preferit que el seu amo hagués dit «als peus», perquè ja se li perfilava una carussa desaprovativa als llavis. Fos com fos, es va dirigir cap al senó.

En aquell moment en Clovis Dardentor va témer-se del comandant de l'*Argèles*, que acabava d'abandonar el pont de comandament, i el va abordar sense escrúpols amb aquestes paraules:

—Ep! Capità! Com és que no heu tengut la paciència d'esperar un dels vostres passatgers demorats? Li deu picar de valent el motor, al vostre paquebot, que tanta de pressa li corre gratar-se amb l'hèlix?

Aquesta metàfora no té res de marítima, però en Clovis Dardentor no era en absolut un mariner i, en el seu llenguatge visual, deia les coses com les pensava, amb frases de vegades abominablement pomposes, de vegades lamentablement vulgars.

—Senyor —va respondre el capità Bugarach—, la sortida ha tengut lloc a l'hora acordada, i les normes de la companyia no ens permeten esperar...

—És clar, no vull que espereu ningú! —va replicar-hi en Clovis Dardentor mentre li allargava la mà al capità.

—Ni jo tampoc —va respondre aquest—, però bé m'ha tocat aturar-me...

—Idò atureu-ho aquí! —va exclamar el nostre perpinyanès.

I li va encaixar la mà al capità Bugarach amb la força d'un vell boter que sap fer anar amb destresa el tirafons i el xàpol.

—Sabeu cert —hi va afegir— que si la meua xalupa no hagués pogut atrapar el vostre paquebot, hauria continuat fins a Algèria, i que si no hagués pogut trobar aquesta xalupa, m'hauria llançat de cap a l'aigua des de dalt de tot del moll i us hauria seguit nedant! És la meua manera d'esser, bon capità Bugarach!

Sí, així era en Clovis Dardentor, i els dos joves, a qui agradava d'escoltar aquell personatge, varen esser honorats amb una salutació que varen contestar amb un somriure.

—Tot un personatge! —va murmurar en Jean Taconnat.

I en aquell moment l'*Argèles* va virar un quart de volta i va emprendre la direcció del cap d'Agde.

—Per cert, capità Bugarach, una pregunta decisiva! —va prosseguir en Dardentor.

—Digau.

—A quina hora sopam?

—A les cinc.

—Això és d'aquí a quaranta-cinc minuts... No és prest, però tard tampoc!

I en Dardentor va fer un malabarisme un cop consultat el seu magnífic rellotge de repetició, que li penjava del trauc del guardapits de bona tela diagonal amb grans botons metàl·lics per mitjà d'una cadena d'or ben gruixada.

Sens dubte, per emprar una locució justificada per tota la seva persona, aquell perpinyanès tenia «molt d'encant», amb el seu capell suau inclinat damunt l'orella dreta, la macfarlan de quadres, els botons de puny en bandolera, l'abric de viatge penjant-li des l'espatla a la cintura, els calçons bombatxos, les polaines amb xapes de coure i les botines de caça amb doble sola.

I no oblidem la seva veu d'escataineig que tornava a la càrrega tot dient:

—És cert, m'he perdut la sortida, però no em perdré el sopar, benvolgut capità, i per minso que el vostre mestre cuiner hagi ideat el menú, em veureu mastegar-lo amb molt de gust.

En el mateix moment que emetia aquell flux de paraules, es va desviar del seu camí i es va dirigir cap a un altre interlocutor.

El senyor Désirandelle, que havia anat a advertir la senyora Désirandelle de l'arribada del seu company de viatge tan dissortadament ressagat, tot just apareixia.

—Mirau-lo! Amic meu! —exclamava en Clovis Dardentor—. I la senyora Désirandelle? On és l'esplèndida dama? I el més bo dels Agathocles?

—No patiu, Dardentor —va respondre el senyor Désirandelle—, nosaltres no hem fet tard, i l'*Argèles* no ha hagut de salpar sense nosaltres!

—Són retrets, això, germà?

—A mi em pareix que us els heu ben guanyat! Si sabéssiu com ens heu fet patir! O és que ens vèieu desembarcant a Orà, a ca la senyora Elissane, i sense vós?

—Ai! Ja he remugat prou, ja, Désirandelle... La culpa és d'aquella bèstia d'en Pigorin! M'ha retengut amb les seves mostres de vell Rivesaltes... M'ha tocat tastar i degustar, i quan he aparegut al caire del vell estany, l'*Argèles* tot just travessava el pas... Però ja som aquí, i no paga la pena recriminar res a ningú, ni fer ulls de rap amb els nostres rebufts. Tot plegat acabarà per fer augmentar les brandades! I la vostra dona?

—És al llit, un poc...

—Ja?

—Ja —va sospirar el senyor Désirandelle, amb les parpelles tremolant-li—, i jo i tot...

—Benvolgut, un consell d'amic! —va dir en Dardentor—. No badeu boca, com feu normalment. Tengueu-la tan fermada com pugueu, perquè només feu que temptar el dimoni.

—Carai! —va mormolar en Désirandelle—. I ho dieu tan tranquil! Ai, aquesta travessia fins a Orà! Ni la senyora Désirandelle ni jo no ens hi hauríem aventurat mai, si no fos que tot plegat és pel futur de n'Agathocle!

En efecte, es tractava del futur d'aquell únic hereu dels Désirandelle. Cada horabaixa, en Clovis Dardentor, que era un amic de la família de tota la vida, anava a fer la partideta de *bésigue* o de *piquet* a la casa de la Rue de la Popinière. Gairebé havia vist néixer aquell nin, l'havia vist créixer —físicament, si més no, perquè en el seu cas la creixença havia deixat enrere la intel·ligència—. N'Agathocle va cursar en un institut aquella horrible educació que és el pa de cada dia de mandrosos i d'ineptes. No demostrava tenir més vocació per una cosa que per una altra. No fer ni brot a la vida li pareixia l'ideal de l'ésser humà. Amb el que li vendria per part dels pares, un dia tendria unes quantes desenes de milers de francs assegurades. Ja era qualque cosa, però no és estrany que el senyor i la senyora Désirandelle haguessin somiat un futur un poc més segur per al seu fill. Coneixien aquella família Elissane, que abans d'instal·lar-se a Algèria vivia a Perpinyà. La senyora Elissane, de cinquanta anys, vídua d'un vell empresari, gaudia d'una certa abundància gràcies a la fortuna que li havia llegat el marit, el qual, un cop retirat dels negocis, es va traslladar a viure a Algèria. La vídua tenia una única filla de vint anys. «Un bon partit, la senyoreta Louise Elissane!», deien al sud d'Orà, i també als Pirineus Orientals o, com a mínim, a la casa de la Rue de la Popinière. A qui se li podria acudir una unió millor que el casament de n'Agathocle Désirandelle amb na Louise Elissane?

Abans de casar-se, però, s'han de conèixer, i per molt que n'Agathocle i na Louise s'haguessin vist quan eren nins, no havien conservat ni un sol record l'un de l'altre. Per tant, com que Orà no anava a Perpinyà, i a la senyoreta Elissane no li agradava desplaçar-se, li va tocar a Perpinyà anar a Orà. Aquell era el motiu del viatge, malgrat que la senyora Désirandelle experimentàs els símptomes del mareig només de contemplar com es trenquen les ones a la platja, i que el senyor Désirandelle, tot i les seves pretensions, no tengués el cor més fort. Va esser llavors quan va entrar en joc en Dardentor. Aquell perpinyanès estava acostumat a viatjar. No refusaria mai acompanyar els seus amics. Podia no fer-se il·lusions sobre el valor d'aquell al·lot que volien casar. Però, a parer seu, quan es tracta de convertir-se en marit, tots els homes valen. Si era cert que n'Agathocle li agradava, a la jove hereva, tot marxaria rodat. I és que na Louise Elissane era encantadora... En resum, quan els Désirandelle hagin desembarcat a Orà, serà el moment de presentar-la al lector, i la decisió serà seva d'arromangar-se per arrabassar-la a n'Agathocle.

Ara per ara, sabem amb quina finalitat s'ha embarcat a l'*Argèles* aquesta colla de perpinyanesos i per què afronten una travessia mediterrània.

Mentre esperava l'hora de sopar, en Clovis Dardentor va pujar al senó i s'hi va trobar tots els viatgers de primera classe que les brandades encara no havien enviat a les seves cabines. El senyor Désirandelle, la pal·lidesa del qual no feia més que augmentar, l'havia seguit i s'acabava d'escarxofar en un banc.

N'Agathocle s'hi va acostar.

—Mira'!! Fill meu, fas més bona cara que ton pare! —va dir en Dardentor—. Va tot bé?

N'Agathocle li va contestar que «tot anava».

—Millor així, idò, però procura no anar d'una banda a l'altra del vaixell! No fos cas que caiguessis, amb aquesta complexió de paper maixé i aquesta cara de compota de carabassa!

Ca! No cal amoïnar-se! La mar no li farà res de res, a aquest al·lot.

En Clovis Dardentor no havia jutjat oportú de baixar a la cabina de la senyora Désirandelle. La bona senyora sabia que ell era a bord, i allò bastava. El consol que ell hauria pogut aportar-li no hauria produït cap efecte saludable. A més, en Dardentor pertanyia a aquella categoria de persones abominables, sempre inclinades a entretenir les víctimes del mareig. Amb el pretext que ells no en tenen, no volen admetre que hi hagi qui en pugui tenir! Els haurien de penjar sense miraments de la verga major!

L'*Argèles* es trobava a l'alçada del cap d'Agde quan a proa va ressonar un repic de campana. Acabaven de tocar les cinc: hora de sopar.

Fins a aquell moment, les cabussades i les brandades del paquebot no havien estat gaire accentuades. L'onatge, tot i que un poc sec, tan sols ocasionava un bressoleig ben suportable per a la majoria dels passatgers. L'*Argèles* el rebia gairebé tot per la popa, l'empenyia. Era d'esperar, per tant, que els comensals no faltarien a la cita del menjador.

Els passatgers i, fins i tot, cinc o sis passatgeres varen baixar per l'escaleta doble del senó i varen ocupar els llocs que tenien reservats a les taules.

El senyor Eustache Oriental va ocupar el seu manifestant ja una gran impaciència. Feia dues hores que era allà! Tot feia pensar, però, que havent sopat aquell acaparador de bons llocs se'n tornaria al pont i no romandria enganxat a la cadira fins que arribassin a port.

El capità Bugarach i el doctor Bruno eren al fons de la sala. Mai no faltaven al deure de fer els honors. En Clovis Dardentor i els senyors Désirandelle, pare i fill, es varen dirigir al cap alt de la taula. En Marcel Lornans i en Jean Taconnat, àvids d'examinar els diversos tipus de perpinyanesos, es varen situar devora d'en Dardentor. La resta de comensals va instal·lar-se a criteri propi —en total, una vintena—, uns quants pels voltants de n'Oriental, ben a devora de la cuina d'on venien els plats sota les ordres del cap de menjador.

En Clovis Dardentor va presentar-se tot seguit al doctor Bruno, i ja podeu posar la mà al foc que gràcies a aquell parell d'oradors aferrissats no seria al voltant del capità Bugarach per on giraria la conversa.

—Doctor —va dir en Dardentor—, em faria goig, em faria goig encaixar-vos la mà, si no estigués farcida de microbis com les de tots els vostres col·legues...

—No patiu, senyor Dardentor —va respondre el doctor Bruno amb el mateix bon humor—, me l'acab de rentar amb aigua bòrica.

—Què dieu? Jo me'n ric, dels microbis i dels microbians! —va exclamar en Dardentor—. No he estat mai malalt, ni un sol dia, ni una sola hora, benvolgut Sanador! No he estat mai refredat, ni cinc minuts! No m'he empassat mai ni una tisana ni una píndola! I em permetreu que cregui que ara no començaré a medicar-me en virtut de les vostres ordenances! Ah, que agradable que em resulta la companyia dels metges! Són bona gent que només tenen un defecte, el de trastocar-te la salut només de comprovar-te el pols o d'examinar-te la llengua! Dit això, encantat de seure al devora vostre a taula; si el sopar és bo, en

faré els honors a mossegades!

El doctor Bruno no es tenia en absolut per vençut, encara que l'havia trobat més eloqüent que ell. Va replicar-li sense procurar defensar gaire el cos mèdic contra un adversari tan ben proveït. A més, la sopa ja havia fet la seva entrada, i cadascun dels comensals només pensava a satisfer una gana esmolada per l'aire fresc de la mar.

Al principi, les oscil·lacions del paquebot no arribaven a molestar els comensals, llevat d'en Désirandelle, que s'havia posat blanc com el torcaboques. No se sentien ni aquells moviments d'engronsadora que comprometen l'horizontalitat, ni aquelles pujades i davallades que alteren la verticalitat. Si aquell estat de la situació no patia modificacions durant l'àpat, els diferents serveis se succeïrien fins a les postres sense perjudici de ningú.

Però, de sobte, vet aquí que va començar la dringadissa de la vaixel·la. Els llums penjants del menjador es balancejaven per damunt dels caps dels comensals, cosa que els irritava. Brandades i cabussades es combinaven per provocar el desconcert general entre els passatgers, les cadires dels quals agafaven inclinacions preocupants. Més segurs eren els moviments de braços i de mans. Les gerres arribaven amb dificultats a les boques i, en la major part dels casos, les forquilles punxaven galtes o barbetes.

La majoria dels comensals no ho podien resistir més. El senyor Désirandelle va esser un dels primers a abandonar la taula amb una precipitació significativa. Amb el propòsit d'anar a respirar l'aire fresc de defora, molts el varen seguir —una autèntica desbandada, malgrat els avisos del capità Bugarach, que repetia:

—Això no serà res, senyors. Aquesta guinyada de l'*Argèles* passarà en un tres i no res!

I en Clovis Dardentor que exclamava:

—Au venga, a fugir en fila índia!

—Sempre passa el mateix! —replicava el capità fent-li l'ullet.

—No! —va respondre el nostre perpinyanès—, no entenc com és que no fan el cor fort i hi posen un poc més de fetge!

Si admetem que aquesta expressió no contradiu les lleis de l'organisme humà i si realment el fetge o el cor es poden desplaçar-se tal com afirma aquesta locució popular, els d'aquella bona gent no tendien a baixar, sinó a remuntar-los fins als llavis. En resum, en el moment que el cap de menjador feia circular els entremesos a taula no s'hi comptava més una desena d'intrèpids comensals. Entre els presents, sense incloure el capità Bugarach i el doctor Bruno, acostumats ja a aquella bellugadissa del menjador, hi havia en Clovis Dardentor, fidel al seu lloc; n'Agathocle, a qui la fugida del pare deixava ben indiferent; els dos cosins, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat, gens ni mica pertorbats en les seves funcions digestives, i per últim, a l'altre cantó, l'impassible Eustache Oriental, esperant els plats, interrogant els mossos, resolt a no tornar-se a queixar d'aquelles inoportunes sacsejades de l'*Argèles*, perquè tenia l'opció de les restes. Ara bé, després d'aquell èxode de comensals molestos des de començament del sopar, el capità Bugarach havia llançat una ullada singular al doctor Bruno, que l'havia correspost amb un somriure singular. Aquell somriure i aquella ullada pareixien haver-se entès i, com un mirall fidel, es reflectien sobre la impassible figura del cap de menjador.

En aquell instant en Jean Taconnat va donar un cop de colze al seu cosí i li va xiuxiuejar:

—És l'hora del «nas dins la ploma»!

—No m'interessa gens a mi, això, Jean!

—I a mi tampoc! —va respondre en Jean Taconnat mentre dipositava al seu plat un savorós tall de salmó d'un rosa tendre del qual n'Oriental no havia disposat en el seu benefici.

Això de l'hora del «nas dins la ploma» consisteix, a grans trets, en el següent.

Sembla que hi ha capitans —no tots, però n'hi ha— que, amb un objectiu comprensible, modifiquen lleugerament la direcció del paquebot just a l'inici de l'àpat. Oh! Un petit canvi de timó, poca cosa més. De fet, qui els podria retreure res? Que per ventura està prohibit de dirigir un vaixell contra l'onatge durant tan sols mig quart d'hora? És lícit de conxorxar-se amb la brandada i la cabussada a fi de reduir sensiblement les despeses alimentàries? No, i si es fa, convé no fer-ne un gran ressò!

D'altra banda, aquell rebombori no es va allargar fora mida. És cert, als desnonats no els temptava la idea de reocupar els seus llocs a la taula comuna, per molt que el paquebot hagués adoptat de nou una velocitat més calmada i, per què no dir-ho, més honrada.

El sopar, reduït a un grapat de comensals voluntaris, era a punt de continuar en aquelles condicions excel·lents, sense que ningú no s'inquietàs per les desafortunades trencadisses del menjador ni pels apinyats al pont en unes actituds tan diverses com penoses.

IV

EN CLOVIS DARDENTOR CONTA COSES QUE EN JEAN TACONNAT PENSA APROFITAR

—Quants de buits a la vostra taula, benvolgut capità! —va exclamar en Clovis Dardentor, mentre el cap de menjador supervisava la circulació dels plats sense desprendre's de la seva dignitat habitual.

—I per ventura haurem de témer que aquests buits augmentin encara més, si la mar empitjora... —va observar en Marcel Lornans.

—Empitjorar? Una bassa d'oli! —va respondre-hi el capità Bugarach—. L'*Argèles* ha entrat en un corrent en contra, on l'ona és més dura! Ja passa això, de vegades...

—Sovint a l'hora de dinar i de sopar —va replicar en Jean Taconnat amb tota la seriositat del món.

—És cert —va afegir-hi descuidadament en Clovis Dardentor—, ja me n'he temut, jo, d'això, i aquestes maleïdes companyies marítimes se'n beneficien...

—Us ho podeu creure? —va fer el doctor Bruno.

—Jo només crec una cosa —li va respondre en Dardentor—, que servidor no s'ha perdut mai ni una forquillada, i si només ha de quedar un passatger a taula...

—Aquest sereu vós! —va replicar en Jean Taconnat.

—Vós ho heu dit, senyor Taconnat.

El nostre perpinyanès ja l'anomenava pel nom, com si el conegués de feia quaranta-vuit hores.

—Per cert —va continuar aleshores en Marcel Lornans—, és possible que alguns dels nostres companys tornin a taula, les brandades no són tan accentuades...

—Us ho repetesc —va afirmar el capità Bugarach—. Només era momentani... Amb una distracció del timoner basta. Cap de menjador, anau a veure si entre els nostres comensals...

—Entre altres, el pobre homenet que és ton pare, Agathocle! —va recomanar en Clovis Dardentor.

Però el jove Désirandelle va alçar el rostre sabent perfectament que el responsable d'aquell trajecte no pensava tornar a entrar al menjador, i no es va moure ni mica.

El cap de menjador, per la seva banda, es va dirigir sense convicció cap al costat de la porta, conscient de com era d'inútil el seu gest. Quan un passatger ha abandonat la taula, encara que la situació es tranquil·litzi, no acostuma a cedir i reparèixer. De fet, els buits no s'omplirien, cosa que el digne capità i l'excel·lent doctor, molt afligits, volien deixar ben clar.

Un lleuger cop de timó havia rectificat la direcció del paquebot, l'onatge ja no l'investia per proa i la tranquil·litat estava garantida per a la desena de comensals que havien romàs als seus llocs.

D'altra banda, val més no esser massa a taula, cosa que perseguia en Clovis Dardentor. El servei hi guanya, la intimitat també, i la conversa es pot generalitzar.

Això és el que es va ocórrer. L'heroi d'aquesta història dugué la veu cantant de la conversa, i de quina manera! El doctor Bruno, un xerraire de mena, amb prou feines podia ficar-hi cullerada de tant en tant; en Jean Taconnat, tres quarts del mateix, i Déu sap com es divertia escoltant tota aquella vèrbola! En Marcel Lornans es limitava a somriure, n'Agathocle, a menjar sense entendre ni un borrall, i n'Eustache Oriental,

a degustar aquells talls exquisits regant-los amb una ampolla de Pommard que el cap de menjador li havia duit en un poalet d'una horitzontalitat reconfortant. Dels altres comensals, no hi havia motiu d'ocupar-se'n.

La supremacia del Migdia respecte del Nord, els mèrits indiscutibles de la ciutat perpinyanesa, la categoria que posseïa un dels seus fills més remarcables, en Clovis Dardentor en persona, la consideració que li valia la seva fortuna adquirida honradament, els viatges que ja havia fet, els que pensava fer, el seu propòsit de visitar Orà, del qual els Désirandelle li parlaven ara sí ara també, el projecte planejat de recórrer aquella bonica província algeriana... En fi, havia partit i no perdia el son per saber quan tornaria. Seria un error creure que aquell flux de frases que brollava dels llavis d'en Clovis Dardentor impedia al contingut del seu plat d'arribar-li a la boca. En absolut! Les entrades i les sortides es duïen a terme simultàniament amb una desimboltura magnífica. Aquell individu sorprenent xerrava i menjava alhora, sense descuidar-se de buidar el tassó perquè aquella doble operació li resultàs més senzilla.

—Quina màquina humana! —es deia en Jean Taconnat—. A ple rendiment! Aquest Dardentor és una de les mostres meridionals més reeixides que he conegut mai!

El doctor Bruno no és quedava menys astorat. Quin espècimen de laboratori tan esplèndid conformaria aquell tipus, i quin profit trauria la fisiologia si indagàs sobre els misteris d'un organisme com aquell! Però, atès que la proposta de deixar-se obrir el ventre hauria semblat sens dubte inoportuna, el doctor es va limitar a demanar a en Dardentor si sempre s'havia ocupat de la seva salut per compte propi.

—La salut, estimat doctor? Em sabríeu dir què vol dir, per a vós, aquesta paraula?

—Vol dir el que tothom sap que vol dir —va respondre el doctor—. Segons la definició acceptada, és l'exercici continu i satisfactori de totes les funcions de l'estructura.

—I si acceptam aquesta definició —va declarar en Marcel Lornans—, voldríem saber si en el vostre cas, senyor Dardentor, és satisfactori aquest exercici?

—I continu! —va afegir en Jean Taconnat.

—És continu, perquè no he estat mai malalt —va declarar el nostre perpinyanès amb un cop al pit—, i satisfactori, perquè fa la seva feina sense que me'n temi!

—Així, el meu benvolgut passatger —va demanar el capità Bugarach—, us ha quedat clar què s'entén per la paraula *salut*? Així podem beure a la vostra.

—Si això us ho ha de permetre, accept que m'ha quedat clar com l'aigua. De fet, em fa l'efecte que ha arribat l'hora d'escolar el xampany sense esperar les postres!

Al Migdia francès, l'expressió «escolar el xampany» encara era ben viva i, pronunciada en boca d'en Clovis Dardentor, no hi havia dubte que prenia una magnífica redundància meridional.

Es feren dur el Roederer, es tornaren a omplir les copes, ara coronades d'escuma blanca, i no per això es diluí la conversa, ans al contrari.

Fou el doctor Bruno qui va tornar a tocar el voraviu en aquests termes:

—Senyor Dardentor, us demanaria que em responguéssiu a aquesta altra pregunta: per haver conservat aquest estat de salut impertorbable, us heu hagut d'abstenir d'algun excés?

—Què enteneu vós per un excés?

—Ja hi som! —va exclamar en Marcel Lornans amb un somris—, la paraula *excés*, com la paraula *salut*, deu esser desconeguda als Pirineus Orientals?

—Desconeguda? No, senyor Lornans; ara bé, estrictament, no sabria dir-vos què significa...

—Senyor Dardentor —va reprendre el doctor Bruno—, cometre un excés vol dir abusar d'un mateix, vol dir fer servir el cos més que no la ment, mostrant-se desmesurat, intemperat, incontinent, abandonant-se en especial als plaers culinàries, una passió deplorable que destrueix l'estómac en un tres i no res...

—I què és, això de l'estómac? —va demanar en Clovis Dardentor en un to d'absoluta seriositat.

—Com que què és? —va exclamar el doctor Bruno—. Déu meu senyor! Una màquina que serveix per fabricar les gastràlgies, les gastritis, els gastrocels, les gastroenteritis, les endogàstries i les exogàstries!

I desgranant aquella tirallonga d'expressions que porten per radical el mot grec *gaster* pareixia una sort que l'estómac hagués donat naixença a tantes afeccions específiques.

En resum, en Clovis Dardentor s'entossudia a sostenir que l'indicatiu d'una deterioració de la salut com aquella li era desconegut i, com que refusava admetre que aquelles paraules tenien un significat, en Jean Taconnat, d'allò més entretingut, va fer ús de l'única locució que resumeix la intemperància humana dient:

—Vaja, que no heu fet mai el salt?

—Idò no, perquè no em puc saltar un compromís que no he fet!

I la veu ressonant d'aquell individu es va escampar amb tanta força que els tassons varen dringar damunt la taula com si l'hagués sacsejada la brandada.

S'entén que seria impossible d'esbrinar si aquest inversemblant Dardentor havia estat o no el prototip de la sobrietat, si devia a la seva temperància habitual la salut insolent de què gaudia, o si es devia a una manera de fer que cap abús no havia pogut pertorbar.

—Venga, venga! —digué el capità Bugarach—. Ja veig, senyor Dardentor, que la natura ha volgut que esdevengueu un dels nostres futurs centenaris!

—I per què no, benvolgut capità?

—I tant, per què no? —va repetir en Marcel Lornans.

—Quan una màquina ha estat construïda amb solidesa —va respondre en Clovis Dardentor—, ben equilibrada, ben engreixada, ben conservada, no hi ha cap raó perquè no pugui durar per sempre!

—És cert —va concloure en Jean Taconnat—, i des del moment que no anam curts de combustible...

—No serà de combustible que aniré curt! —va exclamar en Clovis Dardentor sacsejant-se el butxacó, que oferia un soroll metàl·lic—. Amb això, benvolguts senyors —va afegir amb un riure escandalós—, ha conclòs ja l'interrogatori?

—No! —va replicar el doctor Bruno.

I encaparrant-se a voler posar el perpinyanès entre l'espasa i la paret, va exclamar:

—Error, senyor, error! Una màquina no és tan i tan bona si no es fa servir; no hi ha cap bon mecanisme que tard o d'hora no es destaroti...

—Això depèn del mecanisme! —va respondre en Clovis Dardentor, que va tornar a omplir-se el tassó fins al capdamunt.

—Siguí com siguí —va fer el doctor—, bé us acabareu morint, supòs?

—I per què voleu que em mori, perquè no vaig mai al metge? A la vostra salut, senyors!

I enmig de la hilaritat general va alçar el tassó, el va fer dringar tot alegre contra els tassons dels seus companys de taula i el va buidar d'un glop. Vet aquí que la conversa va continuar aleshores enmig del renou, del calor i de l'eixordadissa fins a les postres, que varen substituir en aquell menú tan variat els digestius del servei anterior.

Cal tenir present l'efecte que aquest rebombori del servei devia causar en els desgraciats passatgers de les cabines, estesos a damunt del seu llit de dolor, que de ben segur devien tenir cada cop més nàusees quan els arribava a les orelles una proposta tan alegre.

De tot grat el senyor Désirandelle havia aparegut al llindar del menjador. Com que el cost del passatge incloïa sopar per a marit i muller, malaguanyada la seva part, si no la podia consumir! Però amb prou feines s'havia obert la porta que ja se sentia atacat pels vertígens estomacals i tornava corrents cap al pont d'una revolada!

El seu únic consol consistia a dir:

—Per sort, el nostre fill Agathocle devorará pels tres!

I de fet l'al·lot feia mans i mànigues per recuperar tant com pogués els desemborsaments paterns.

Mentrestant, després de la darrera resposta d'en Clovis Dardentor, la conversa va canviar de rumb. Serien capaços de trobar-li el defecte a la cuirassa d'aquell vividor, bevedor i menjador? Que gaudia d'una constitució excel·lent, d'una salut inalterable i d'un organisme de categoria, ningú no ho podia discutir. Però, digués el que digués, acabaria per abandonar aquest món baix com la resta de mortals —varen dir gairebé tots, per no desanimar ningú. I, quan li arribi l'hora final, a qui deixaria aquella gran fortuna? Qui heretaria les cases, els valors mobiliaris del vell boter de Perpinyà, la natura no li havia proporcionat hereus directes ni indirectes, ni tan sols un col·lateral en l'escala successòria?

Li feren l'observació, i en Marcel Lornans digué:

—Com és que no heu pensat mai a procurar-vos hereus?

—Ja em direu com!

—Com que com, redéu! —va exclamar en Jean Taconnat—. Fent-vos marit d'una dona jove, bonica, elegant, digna de vós...

—Jo, casar-me?

—És clar que sí!

—Aquesta no se m'havia acudit!

—Se us hauria hagut d'acudir, senyor Dardentor —va declarar el capità Bugarach—, però encara hi sou a temps...

—Que sou casat, capità?

—No.

—I vós, doctor?

—Tampoc.

—I aquests senyors?

—Tampoc —va respondre en Marcel Lornans—, però a la meva edat això no té res de sorprenent!

—Idò, si cap no sou casat, per què voleu que em casi jo?

—Per formar una família —va replicar en Jean Tacconnat.

—I amb la família, les preocupacions que comporta!

—Per tenir fills, néts...

—I amb ells, els turments que provoquen!

—En fi, per tenir descendents naturals, que us planyin quan moriu...

—O que se n'alegrin!

—Trobau, idò —va reprendre en Marcel Lornans—, que l'Estat no se n'alegrirà, si es converteix en hereu vostre?

—L'Estat... hereu de la meva fortuna... que s'empassarà com a bon dilapidador que és!

—No heu donat cap resposta, senyor Dardentor —va dir-li en Marcel Lornans—, i és destí de l'home crear-se una família, perpetuar-se en els seus fills...

—Entesos, però l'home en pot tenir sense casar-se...

—Què en pensau? —va demanar el doctor.

—En pens el que cal pensar-ne, senyors, i, per la part que em toca, m'estim més els que es venen.

—Els fills adoptats? —va respondre en Jean Tacconnat.

—I tant! Que no us pareix una solució cent voltes millor? No és més assenyat? Podem triar! Els podem acollir lliures d'esperit i de cos, una vegada han passat l'edat de la tos ferina, de l'escarlatina i del xarampió! Ens en poden oferir de rossos i de bruns, d'estúpids i d'intel·ligents! Es pot triar nin o nina, el sexe que més convengui! Se'n poden tenir un, dos, tres, quatre i fins i tot una dotzena, segons tinguem més o menys desenvolupat aquest do de la paternitat adoptiva! En fi, lliure de crear-se una família d'hereus en excel·lents condicions de garantia física i moral, sense esperar que Déu vegi amb bons ulls la vostra unió! Un mateix es beneeix, quan vol i com vol!

—Bravo, senyor Dardentor, bravo! —va exclamar en Jean Tacconnat—. A la salut de la vostra canalla adoptada!

I els tassons varen tornar a xocar.

El que s'haurien perdut els comensals entaulats al menjador de l'*Argèles* si no haguessin sentit l'expansiu perpinyanès com llançava la seva darrera frase d'una tirada. No s'ho podien ni imaginar! Havia estat extraordinari!

—I tant —es va trobar en el deure d'afegir el capità Bugarach—, el vostre mètode és molt bo, benvolgut passatger, i tant! Però si tothom s'hi conformàs, si només hi hagués pares adoptius, pensau-hi, ben aviat no hi hauria infants per adoptar...

—Que no, capità, i ara! —va respondre en Clovis Dardentor—. Sempre hi haurà bona gent que es vulgui casar... milers, milions...

—Idò quina sort —va concloure el doctor Bruno—, perquè si no el món duraria tres dies!

I la conversa va prosseguir tranquil·lament, sense arribar a distreure ni n'Eustache Oriental, que degustava el seu cafè a l'altre cantó de la taula, ni n'Agathocle Désirandelle, que escurava els platets de

les postres.

I fou aleshores quan en Marcel Lornans, fent memòria d'un apartat VIII del Codi Civil, dugué la conversa al terreny del dret.

—Senyor Dardentor —va dir—, quan es vol adoptar qualcú, és indispensable que es compleixin una sèrie de condicions.

—Ja ho sé, ja, senyor Lornans, i em pareix que ja n'acomplesc algunes.

—En efecte —va fer en Marcel Lornans—, per començar ja sou francès d'un sexe o de l'altre...

—Més particularment del sexe masculí, si em voleu creure, senyors.

—Us creiem de totes totes —va afirmar en Jean Taconnat—, i sense estranyar-nos-en ni un pèl.

—No obstant això —va reprendre en Marcel Lornans—, la llei estipula que la persona que vol adoptar no ha de tenir ni fills ni descendents legítims.

—Aquest és, precisament, el meu cas, senyor jurista —va respondre en Clovis Dardentor—, i us hi afegesc que no tenc ni ascendents...

—Els ascendents estan permesos.

—Tant és, igualment, no en tenc.

—Però també hi ha una cosa que vós no teniu, senyor Dardentor!

—I és...

—La cinquantena! Cal tenir cinquanta anys perquè la llei permeti adoptar...

—Els tendré d'aquí a cinc anys, si Déu em presta vida, i per què no hauria de fer-ho?

—Erraria —va recalcar en Jean Taconnat—, perquè no trobarà una inversió millor.

—Això pens jo, senyor Taconnat. Per això esperaré haver fet la cinquantena per demanar l'adopció, si se'm presenta l'ocasió, una ocasió única, com diu la gent dels negocis...

—Amb la condició —hi va replicar en Marcel Lornans— que el vostre candidat o candidata no sobrepassi els trenta-cinc anys, vist que la llei exigeix que l'adoptant tenguí com a mínim quinze anys més que l'adoptat.

—Ah! Així creieu —va exclamar en Dardentor— que tenc pensat de cercar-me un vell o una vella? Ca, home, ca! No els aniré a cercar ni de trenta-cinc ni de trenta, sinó als inicis de la majoria d'edat, ja que el codi estipula que no han de ésser menors.

—Tot això em pareix molt bé, senyor Dardentor —va respondre en Marcel Lornans—. És obvi que compliu aquestes condicions. Però, i val a dir que em no em fan cap gràcia les vostres perspectives de paternitat adoptiva, m'hi jugaria el coll que les compliu totes llevat d'una...

—No tots els dies se m'atribueix una reputació tan dolenta! Però qui gosaria posar en entredit l'honor d'en Clovis Dardentor, de Perpinyà, als Pirineus Orientals, en la seva vida pública o privada?

—Oh! Ningú... —va reaccionar el capità Bugarach.

—Ningú —hi va afegir el doctor Bruno.

—I ara, ningú —era en Jean Taconnat.

—Ningú en tot el món —va sentenciar en Marcel Lornans—. A més, no era per aquí que anava jo.

—Idò per on? —va demanar en Clovis Dardentor.

—Hi ha una certa condició que imposa el codi, una condició que sens dubte no heu tengut en compte...

—Quina, si em feu el favor?

—La que exigeix que l'adoptant ha d'haver procurat per l'adoptat, sempre que aquest hagi estat menor, ininterrompudament durant un període de sis anys...

—Això diu, la llei?

—Lletra per lletra.

—I qui és l'animal que ha introduït això al codi?

—Tant hi fa, l'animal!

—Així, senyor Dardentor —va demanar el doctor Bruno, insistint-hi—, us heu ocupat de cap menor del vostre entorn?

—No, que jo sàpiga!

—Aleshores —va declarar en Jean Taconnat—, no us queda més remei que invertir la vostra fortuna en la fundació d'un centre de beneficència que durà el vostre nom!

—Així que la llei...? —va respondre el perpinyanès.

—En efecte —va afirmar en Marcel Lornans.

En Clovis Dardentor no va dissimular la decepció que li havien provocat aquelles exigències del Codi. Que hauria estat de fàcil, si hagués calgut, procurar per l'educació d'un menor durant sis anys! I mira que no saber-ho abans! És cert, com se'n pot refiar un de triar amb encert quan es tracta amb adolescents, que no ofereixen la més mínima garantia de futur! En fi, no se li havia acudit! Ara que, era cert que era un requisit indispensable? Segur que no anava errat, en Marcel Lornans?

—Em garantiu que el Codi Civil... —va demanar una segona vegada.

—Us ho garantesc —va respondre en Marcel Lornans—. Consultau el Codi, apartat de l'adopció, article 345. Ho esmenta com una condició essencial, llevat que...

—Llevat que? —va repetir en Dardentor.

I va fer cara d'haver-se asserenat.

—Venga, venga! —va exclamar—. Em migr amb les vostres caramboles i els vostres «llevat que»...

—Llevat —va reprendre en Marcel Lornans— que l'individu que és objecte d'adopció salvi la vida a l'adoptant, ja sigui en un combat, rescatant-lo d'un incendi o d'un naufragi... sempre conforme la llei.

—Però si jo ni he caigut ni faig comptes de caure mai a l'aigua! —va respondre en Clovis Dardentor.

—Bé això us pot passar un dia com a tothom —va declarar en Jean Taconnat.

—Tenc l'esperança que no s'hi cali mai foc, a ca meva...

—Ca vostra té el mateix risc d'incendiar-se que qualsevol altra i, si no és ca vostra, pot esser el teatre, on sigueu... o aquest paquebot mateix, si s'hi arribàs a calar foc...

—O sigui, senyors, que foc o aigua. Quant al combat, me'n faré creus, el dia que em calgui ajuda! Tenc un parell de braços forts i dues bones cames que van totes soles sense ajut de ningú!

—*Chi lo sa?* —va respondre en Jean Taconnat.

Fins allà on va poder, en Marcel Lornans havia fixat clarament durant la conversa les disposicions de la llei tal com les presentava l'apartat VIII del Codi Civil. Pel que fa a la resta, si no ho havia esmentat era

perquè no pagava la pena. Tampoc no havia obert boca sobre l'obligació, en el cas que l'adoptant fos casat, que el cònjuge donàs el consentiment a l'adopció —en Clovis Dardentor era solter—, ni sobre el consentiment dels pares de l'adoptat, si aquest no havia arribat a la majoria d'edat de vint-i-cinc anys.

D'altra banda, pareixia enrevessat que en aquella època en Clovis Dardentor aconseguís de fer realitat el seu somni i pogués crear una família de fills adoptius. Evidentment encara tenia temps d'eleger un adolescent, tenir-ne cura durant sis anys consecutius, pujar-lo amb tota casta d'atencions i donar-li el seu nom i tots els drets d'un hereu legítim. Però ja es podia espavilar! I, amb tot, si no s'acabava de decidir, tan sols li quedarien els tres casos prevists pel codi. Seria menester que el salvassin d'un combat, d'un naufragi o d'un incendi. Siguem realistes, hi havia cap possibilitat que es pogués donar alguna d'aquelles circumstàncies en un home com en Clovis Dardentor? Ell no s'ho creia, i ningú no s'ho hauria cregut.

Els passatgers de la taula varen intercanviar algunes intervencions més, ben regades pel xampany. El nostre perpinyanès no va escatimar més la broma, i va ésser el primer a riure-se'n. Si no volia que la fortuna se li escolàs en desheret, si es negava a fer de l'Estat el seu únic hereu, per força li convenia seguir el consell d'en Jean Taconnat i consagrar el seu capital a una fundació de caritat. Al cap i a la fi, era lliure d'atorgar la seva herència al primer que vengués. Però no! Ell s'aferrava a les seves conviccions! En fi, en acabar aquell memorable sopar, els comensals tornaren al senó.

S'havien fet gairebé les set, perquè la durada del sopar havia passat de tota mida. El vespre agradable era senyal d'una nit agradable. Ja havien plegat el tendal. S'hi respirava un aire pur fuetejat per la brisa. La terra, amarada de crepuscle, tan sols s'afigurava com una ombra desdibuixada a l'horitzó de l'oest.

En Clovis Dardentor i els seus companys passejaven amunt i avall mentre conversaven enmig de la fumera d'aquells excel·lents cigars que el perpinyanès posseïa a munts i que oferia amb un despreniment encantador.

Devers les nou i mitja es varen acomiadar, no sense haver-se citat per a l'endemà.

En Clovis Dardentor, quan va haver acompanyat en Désirandelle fins a la cabina de la senyora Désirandelle, es va dirigir cap a la seva, on ni el renou ni les agitacions de bord havien de pertorbar-li el son.

I en aquell moment en Jean Taconnat va dir al seu cosí:

—Tenc una idea.

—Què?

—I si ens féssim adoptar per aquest bon home?

—Nosaltres?

—Tu i jo, o bé tu o jo!

—Tu no hi toques, Jean!

—Ho consultaré amb el coixí, Marcel, i demà de matí ja et faré saber la resposta a la meva consulta!

EN PATRICE CONTINUA PENSANT QUE AL SEU SENYOR, DE VEGADES, LI MANCA CERTA DISTINCIÓ

L'endemà, a les vuit, encara no hi havia ningú al senó. Amb tot, la mar no estava com per fer enclaustrar els passatgers a les seves cabines. Les curtes ones mediterrànies amb prou feines impartien una lleugera oscil·lació a l'*Argèles*. Aquella plàcida nit vendria seguida d'un dia magnífic. Si els passatgers no s'havien alçat dels seus llits a trenc d'alba, era perquè la mandra els hi retenia, els uns sota el regnat d'un vestigi de somni, els altres aferrats al somni un cop desperts, i tant els uns com els altres abandonant-se al balanceig, com ho fa el bebè dins del bressol.

Aquí només tenen cabuda aquells privilegiats que mai no es maregen quan són a la mar, faci bon o mal temps, i no aquells dissortats que estan sempre seguit marejats, per molt bo que faci. En aquesta segona categoria s'inclouen els Désirandelle i tants altres, que no recuperaran l'aplom moral i físic fins que el paquebot no ancorí al port.

L'atmosfera, d'allò més clara i pura, s'escalfava amb els raigs lluminosos que creaven reverberacions en el lleuger xipolleig d'arran de l'aigua. L'*Argèles* avançava a una velocitat de deu milles per hora, rumb sud sud-est, en la direcció de l'arxipèlag de les Balears. Una colla d'embarcacions passaven tot al llarg en sentit invers, desplegaven els seus fums i inflaven el velam blanc damunt el fons un poc boirós de l'horitzó.

De punta a punta de pont caminava el capità Bugarach per les necessitats del servei.

En aquell moment, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat varen aparèixer a l'entrada del senó. Així que el capità se'ls va acostar per encaixar-los la mà, els va dir:

—Heu passat bona nit, senyors?

—Més que bona, capità —va respondre en Marcel Lornans—, em costa de recordar-ne cap de millor. No conec una sola habitació d'hotel que valgui el que val una cabina de l'*Argèles*.

—Això mateix pens jo, senyor Lornans —va reprendre el capità Bugarach—, i no em faig a la idea de com se les manega la gent per viure fora d'un vaixell.

—Explicau-li, a en Dardentor, això —va observar el jove—, i ja veurem si comparteix els vostres gusts...

—No tant a ell com als seus companys, que són incapaços d'apreciar els encants d'una travessia! —va amollar el capità—. Els paquets de debò són al fons de la bodega! Aquells passatgers són la vergonya dels paquebots! Fet i fet, són ells qui paguen...

—Just a la fusta! —hi assentí en Marcel Lornans.

En Jean Taconnat, normalment tan loquaç, tan expansiu, en va tenir prou d'encaixar-li la mà al capità i no havia ficat cullerada en la conversa. Pareixia amoïnat.

Aleshores en Marcel Lornans, prosseguint amb l'interrogatori al capità Bugarach, li va demanar:

—Quan albirarem Mallorca?

—Mallorca? Allà a la una de la tarda. No falta gaire per començar a veure terra ferma balear.

—I ens hi esplaiarem, a Palma?

—Fins a les vuit del vespre, hora d'embarcar les mercaderies que van cap a Orà.

—Tendrem tot el temps del món per visitar l'illa?

—L'illa... no ho sé, però la ciutat de Palma, que diuen que paga la pena...

—Com que «diuen»? Capità, que no heu estat mai a Mallorca?

—Unes trenta o quaranta vegades, si fa no fa.

—I no l'heu explorada mai?

—I el temps, senyor Lornans, i el temps? Que trobau que n'he tengut?

—Ni el temps... ni les ganes, m'equivoc?

—Ni les ganes, vós ho heu dit! Me mareig quan trec un peu fora de l'aigua!

I en això que el capità Bugarach va abandonar el seu interlocutor allà davall per pujar fins al pont de comandaments.

En Marcel Lornans va girar-se cap al seu cosí:

—I bé, Jean —va dir-li—, aquest matí estàs mut com un Harpòcrates?³

—És que hi estic fent voltes, Marcel.

—A què?

—Al que et vaig dir ahir.

—Què em vares dir?

—Que tenim una oportunitat única de fer-nos adoptar per aquest ciutadà de Perpinyà.

—Encara hi penses?

—Sí... hi he somiat tota la nit.

—Va de debò?

—I tant. Ell vol fills adoptius... Que ens accepti! No en trobarà de millors!

—Tan modest com somiatruites, Jean!

—Ho veus, Marcel, com això d'esser soldats ens anirà bé! Allistar-nos al Setè dels Caçadors d'Àfrica és molt lloable. Tot i així, tenc la impressió que la causa militar ja no és el que era. Antigament teníem una guerra cada tres o quatre anys. L'ascens estava assegurat, els graus, les creus. Però la guerra —una guerra europea, s'entén—, gairebé l'hem donada per impossible, amb aquells contingents enormes, comptats per milions d'homes que bé cal armar, dirigir i alimentar. Als joves oficials com nosaltres, el futur no ens ofereix una altra cosa que acabar de capitans retirats, si més no a la majoria. La carrera militar, tenint molta de sort i tot, no donarà mai el que donava fa trenta anys. Hem substituït les grans guerres per les grans maniobres. Això és el progrés, sens dubte, des de la perspectiva social, però...

—Jean —va fer-li observar en Marcel—, això ho podies haver pensat abans d'embarcar-nos cap a Algèria...

—Entenem-nos, Marcel. Sempre estic disposat, com tu, a comprometre'm. Ara bé, si la deessa de les mans plenes decideix obrir-les per damunt nostre...

—Tu hi ets tot?

—Escolta!

---

³ Déu egipci, fill d'Isis i Osiris. Un dels noms d'Horus, que els grecs consideraven relacionat amb la divinitat del silenci. (*N. dels T.*)

—Tu, aquest Dardentor, ja el veus com...

—Un pare!

—Però oblides que, perquè t'adopti, hauria d'haver procurat per tu durant sis anys mentre eres menor d'edat... No ho va fer, m'equivoc?

—No que jo sàpiga —va respondre en Jean Taconnat— o, en tot cas, no me'n vaig témer.

—Veig que recuperes el seny, benvolgut Jean, perquè quan fas broma...

—Faig broma i no faig broma.

—Venga, que per ventura l'has salvat mai, tu, aquest bon home, d'un naufragi, d'un incendi o d'un combat?

—No, però ho faré... o més ben dit, tu i jo el salvarem...

—Com?

—No en tenc el més mínim dubte.

—Però serà per terra, mar o aire?

—Serà quan es presentarà l'ocasió, i no és impossible que es presenti...

—Quan la penses fer aparèixer?

—I per què no? Som a bord de l'*Argèles*, imagina't que en Dardentor cau del vaixell...

—Tu deus fer comptes de llançar-lo per la borda...

—Bé, suposem que cau! Tu i jo el rescatam, com un heroic terranova, i aquest terranova el salva i esdevé el seu ca, perdó, el seu fill adoptiu.

—Parla per tu, que saps nedar, Jean! Jo no en sé gens, i si aquesta és l'única manera que aquest senyor m'adopti...

—Me'n faig càrrec, Marcel! Jo em mouré per l'aigua, i tu, a peu pla. Però quedam d'acord en una cosa: si ets tu que arribes a esser en Marcel Dardentor, jo no me'n sentiré gelós, i si som jo sobre qui recau aquest magnífic nom... llevat que siguem tots dos...

—No sé quina resposta donar-te, Jean, em sap greu.

—Te'n dispens, a condició que em deixis fer, que no m'hi posis traves.

—El que m'amoïna, Jean —va contestar en Marcel Lornans—, és que desenfiles aquest enfilall de dois amb una seriositat gens comuna...

—Perquè això és seriós. A més, no et cal patir, m'agafaré les coses pel cantó alegre i, si fracàs, no perdre el seny per això.

—Ah, però te'n queda, encara?

—Uns gramets de res!

—T'ho torn a dir: no hi toques!

—Venga aquí!

Mentre anaven allargant la conversa, a la qual val a dir que en Marcel Lornans no volia donar gens d'importància, i fumaven una estona plegats, la parella recorria el senó de cap a cap.

Quan es varen acostar a la barana, varen poder atalaiar el criat d'en Clovis Dardentor, que s'estava immòbil al costat de la copinya de la màquina, vestit amb una lliurea de viatge d'una correcció

irreprotxable.

Què feia allà i què esperava, sense mostrar el més mínim signe d'impaciència? Esperava que el seu senyor es despertàs. Així era el criat particular d'en Dardentor, no menys particular que ell. Entre aquests dos personatges —cal admetre-ho— la diferència de temperament i de caràcter era immensa!

Patrice. Així nomia, per bé que no havia estat mai d'origen escocès, i s'havia ben guanyat aquest nom provinent dels patricis de l'antiga Roma.

L'home era a la quarantena, i ningú no podia ésser més «com cal». La seva postura distingida contrastava amb la conducta grollera del perpinyanès que tenia alhora la bona i la mala sort de servir. Les faccions del rostre barbamec, sempre afaitat arran; el front, que li fugia lleugerament; l'esguard, marcat per una certa arrogància; la boca, amb uns llavis a mig serrar que deixaven entreveure unes dents d'allò més boniques; la cabellera rossa, molt ben cuidada; la veu assossegada; la presència noble... tot plegat permetia etiquetar-lo com el tipus d'individu amb cara, segons els fisiologistes, de forma «rodona allargassada». Tenia tot l'aspecte d'un membre de la Cambra Alta d'Anglaterra. Durant quinze anys de servei, es podria pensar que més d'un pic devia haver tengut ganes d'engegar-ho tot a córrer. També, en Clovis Dardentor havia tengut no poques vegades la idea de mostrar-li la porta. En realitat, però, no podien estar l'un sense l'altre, encara que hauria estat molt difícil d'imaginar dos caràcters més oposats. El que retenia en Patrice a la casa de Perpinyà no eren els honoraris, per elevats que fossin, era la seguretat que el seu senyor li tenia una confiança absoluta, d'altra banda merescuda. Ai si se'n sentia, d'afortunat, en el seu amor propi, en Patrice, davant de tota aquella franquesa, aquella loquacitat, aquella exuberància pròpia d'un meridional! Als seus ulls, a en Dardentor li mancava compostura. S'abandonava a la dignitat que li imposava la seva posició social. L'antic boter tornava a aparèixer en la manera com saludava, com es presentava, com s'expressava. Les bones maneres eren el seu defecte, i és que com els hauria pogut adquirir fabricant, encerclant, fent rodar milers de bótes per als seus magatzems? No, allò no podia ésser! I en Patrice no es privava gens de dir-li-ho.

De vegades, en Clovis Dardentor, que —ja ho hem notat— tenia la mania de «fer jocs de paraules», s'obria de bon grat a les observacions del seu criat. Aquest se'n reia, feia befa del fet que el seu mentor dugués lliurees, es divertia crispant-li els nervis amb les seves contestacions. De vegades, en aquells dies de mal humor, també s'enfadava, enviava a pastar fang al conseller malastruc, i ell li concedia els tradicionals vuit dies, tot i que no arribava mai al vuitè.

En el fons, mentre que en Patrice es mostrava emmurriat d'estar al servei d'un senyor tan poc cavaller, en Clovis Dardentor estava orgullós de tenir un servent tan distingit.

Com dèiem, aquell dia en Patrice no tenia cap raó per estar satisfet. Sabia pel cap de menjador que, durant el sopar de la nit anterior, en Clovis Dardentor s'havia abandonat a incontinències lingüístiques llastimoses, havia xerrat pels colzes, amb la qual cosa els comensals varen endur-se una impressió ben pobre del que era un nadiu dels Pirineus Orientals.

Ni parlar-ne! En Patrice no estava gens content i tampoc no entenia la dissimulació. Va ésser per això que, de bon matí, abans que el fessin cridar, es va permetre de trucar a la porta de la cabina 13.

Al primer truc sense resposta, el va seguir un segon truc més reblat.

—Qui hi ha? —va grunyir una veu enterbolida de son.

—En Patrice...

—Vés-te'n a pastar fang!

Sense anar-se'n on l'enviaven, en Patrice es va retirar de seguida, molt ofès per aquella resposta tan poc parlamentària, a la qual tanmateix hauria d'estar habituat.

—No en puc fer res de bo, jo, d'un home com aquest! —va mormolar mentre obeïa.

I digne com sempre, noble com sempre, «lord anglès» com sempre, va girar cua cap al pont per esperar amb paciència l'aparició del senyor.

L'espera es va allargar una hora bona, perquè en Dardentor no tenia cap pressa per abandonar el llit. Al final es va sentir el grinyol de la porta de la cabina i en acabat es va obrir la porta del senó, que va donar pas al protagonista de la història.

En aquell moment, en Jean Taconnat i en Marcel Lornans, recolzats a la barana, el varen veure.

—Mira qui ve! El pare! —va fer en Jean Taconnat.

I quan va sentir aquella qualificació tan grotesca com prematura en Marcel Lornans no se'n va poder estar i va esclafir a riure.

Per la seva banda, amb el pas ferm, el posat rígid i la fisonomia desaprovativa, en Patrice, en bastant mala disposició de rebre ordres del seu senyor, va acostar-se a en Dardentor.

—Ah! Ets tu, Patrice... ets tu que has vingut a despertar-me enmig del son, quan em bressolava en somnis d'abundància?

—El senyor estarà d'acord amb mi que el meu deure...

—El teu deure era esperar que et fes cridar.

—El senyor es deu pensar segurament que és a Perpinyà, a la casa de la Place de la Loge...

—Em pens esser on som —va replicar-hi en Dardentor—, i, si t'hagués requerit, t'hauria vingut a cercar en persona, tros de despertador amb les busques creuades!

En Patrice va patir una lleugera contracció a la cara i va dir en un to seriós:

—M'estim més no escoltar el senyor, quan el senyor expressa el seu parer amb la rudesia d'aquestes paraules. A més, vull fer notar al senyor que la boina per què ha optat a l'hora d'arreglar-se els cabells no em pareix escaient per a un passatger de primera classe.

De fet, a la boina, decantada cap al clatell d'en Dardentor, li mancava certa distinció.

—Així que la meva boina tampoc no t'agrada, Patrice?

—No més que la marinera amb què s'ha uniformat el senyor amb el pretext que s'ha de tenir aspecte de mariner quan es navega!

—És cert!

—Si el senyor m'hagués rebut, paraula que hauria desaconsellat el senyor de vestir-se com ho ha fet.

—M'hauries desaconsellat, Patrice?

—Tenc el costum de no amagar-li la meva opinió, al senyor, encara que vagi en sentit contrari, i el que faig a Perpinyà a ca el senyor és natural que ho faci a bord del paquebot.

—Quan considerareu acabat el vostre parlament, senyor Patrice?

—Per cortesa que resulti aquesta fórmula —va continuar en Patrice—, he de reconèixer que no he dit tot el que volia dir i, per començar, el senyor hauria hagut de mirar-s’hi una mica més del que ho va fer ahir durant el sopar...

—Mirar-m’hi? En l’alimentació?

—I en la beguda, de la qual poc o molt s’abusa... Bé, segons m’ha informat el cap de menjador, un home molt com cal...

—I què és el que us ha dit aquest home tan com cal? —va demanar en Clovis Dardentor, que ja no tutejava en Patrice, cosa que indicava una irritació creixent que fregava límits.

—Que el senyor va fer anar la llengua, i molt, i de coses que val més callar, a parer meu, quan no es coneix la gent que es té al davant quan es parla. No és tan sols una qüestió de prudència, sinó també una qüestió de dignitat.

—Senyor Patrice...

—El senyor es dirigeix a mi?

—Heu anat on us he enviat aquest matí, quan heu tocat sense cap motiu a la porta de la meva cabina?

—Ara no em ve a la memòria...

—Idò us la refrescaré! A pastar fang, és allí on us he dit que anàssiu i, amb tots els respectes que us mereixeu, em permet d’enviar-vos-hi una segona vegada i quedau-vos-hi fins que no us torni a fer cridar! En Patrice va mig tancar els ulls i va serrar els llavis; en acabat, girant sobre els seus peus, es va encaminar cap a proa, just en el moment que en Désirandelle sortia del senó.

—Mira’l, aquest gran amic! —va exclamar en Clovis Dardentor en veure’l.

En Désirandelle va arriscar-se a treure el cap de cara al pont per respirar un oxigen un poc més pur que el de les cabines.

—I bé, estimat Désirandelle —va reprendre el perpinyanès—, com va tot després d’allò d’ahir?

—No va.

—Ànim, amic, ànim! Encara estau blanc com el paper, teniu els ulls vidriosos, els llavis esblaiats... però això no serà res, la travessia s’acabarà...

—Malament, Dardentor!

—Ai, com sou de pessimista! Venga! *Sursum corda*,⁴ com cantam a les grans festes religioses!

Una citació d’allò més oportuna, adreçada a un home revolt per les nàusees!

—A més —va tornar-hi en Dardentor—, d’aquí a poques hores podreu trepitjar terra ferma. L’*Argèles* ja haurà ancorat a Palma.

—On només ens estarem mig dia —va sospirar en Désirandelle— i a la nit haurem de tornar a embarcar en aquesta abominable engronsadora! Carai! Si no es tractàs del futur de n’Agathocle!

—I tant, Désirandelle, i això bé es mereix certa molèstia. Ai, vell amic, és com si veiés ja aquesta al·lota tan garrida, amb la llàntia a la mà, com Hero esperant Leandre, vull dir Agathocle, a la costa algeriana... O no, no! La comparació no és gens afortunada, perquè em pareix que a la llegenda el pobre Leandre

---

⁴ Locució llatina que significa *Amunt els cors!* Expressió exhortativa de la missa, usada també fora de la litúrgia a fi de donar ànims. (N. dels T.)

s'ofega mentre neda...⁵ Esmorzareu amb nosaltres avui?

—Oh! Dardentor, en l'estat en què em troba...

—Llàstima, quina llàstima! El sopar d'ahir va esser ben divertit per la conversa i excel·lent pel menú! Els plats eren dignes dels comensals. El doctor Bruno! Aquest bon doctor, el vaig aclaparar com ho fem els provençals! I aquell parell de joves, quins companys de viatge més amables! I n'Agathocle, em va deixar astorat! Normalment no bada boca ni per dir piu, però com a mínim ahir la va obrir per menjar... Les botes, es va posar!

—I ben fet que va fer.

—Cert! Ah, i la senyora Désirandelle, que la veurem avui matí?

—Ho dubt, ni al matí, ni més tard...

—Com? Ni a Palma?

—És incapaç d'alçar-se.

—La meva estimada senyora! Com la compadesc... i com l'admir! Tot aquest trasbals pel bé del seu Agathocle! Té el cor d'una mare, i l'estómac també, però bé, deixem l'estómac tranquil! Pujau al senó?

—No, no m'hi veig amb cor, Dardentor. M'estim més quedar-me al menjador. És més segur! Ai, quan fabricaran vaixells que no s'engrossin, i per què s'encaparren a fer navegar màquines com aquesta!

—Ja tens raó, Désirandelle, que a terra les naus se'n riuen de la brandada i la cabussada. Però encara no hi som. Tot arribarà, tot arribarà!

Però mentre arribava aquest moment, en Désirandelle s'havia de resignar a estirar-se damunt un dels canapès del menjador, d'on no pensava sortir fins que no arribàs a les Balears. En Clovis Dardentor, que l'havia acompanyat, li va encaixar la mà i, en acabat, de tornada cap al pont, va enfilat l'escala del senó amb l'aplom d'un vell llop de mar, amb la boina fanfarronament inclinada cap enrere, la cara resplendent i la marinera voleiant-li al vent com la bandera d'un almirall.

Els dos cosins se li acostaren. S'intercanviaren salutacions amistoses d'una banda i de l'altra, un cop varen haver-se consultat sobre els estats de salut respectius. Havia passat bona nit, en Clovis Dardentor, després de la bona vetlada que passaren asseguts a taula? D'allò més bona, un son ininterromput i reparador entre els braços de Morfeu, allò que se'n diu aclucar un ull i part de l'altre!

Ai, si en Patrice hagués sentit paraules com aquelles en boca del seu senyor!

—I aquests senyors... han dormit perfectament?

—Com un tronc, tot i que durs com una roca! —va respondre en Jean Taconnat, que era a punt d'assolir el nivell d'en Clovis Dardentor.

Per sort, en Patrice no hi era. En aquells moments es desfeia en frases elegants amb el seu nou amic, el cap de menjador. Cert, no li hauria fet cap bona impressió, un jove parisenc que s'expressava d'aquella manera tan vulgar!

I la conversa va anar minvant fins a un cordial descuit. En Clovis Dardentor no podia sinó felicitar-se per

⁵ Hero era una sacerdotessa de la deessa Afrodita. Vivia a la costa de Tràcia, elevada sobre el mar, i el seu amant, Leandre, vivia a l'altra banda de l'estret, a Abidos. En Leandre el travessava cada nit nedant, guiat per una llàntia que ella encenia des de dalt d'una torre. Una nit de tempesta es va apagar i el jove va morir ofegat. En descobrir-ne el cadàver, Hero es va suïcidar llançant-se a la mar. (N. dels T.)

la relació amb aquells dos joves... I ells, per tant, quina bona sort d'haver conegut un company de viatge tan simpàtic com en Clovis Dardentor! Era lògic esperar que la cosa no s'acabàs allà! Calia que es retrobassin a Orà! Feien comptes d'allargar la seva estada, aquells senyors?

—I tant —va respondre en Marcel Lornans—, perquè la nostra intenció és inscriure'ns...

—Inscriure-us... en una companyia de teatre?

—No, senyor Dardentor, al Setè dels Caçadors d'Àfrica.

—Bon regiment, senyors, bon regiment, i us hi sabreu fer camí! Així que és un projecte dat i beneït...

—Llevat que —va trobar que calia deixar caure en Jean Taconnat— hi hagi alguna circumstància especial...

—Senyors —va respondre-hi en Dardentor—, sigui quina sigui la carrera que acabeu abraçant, tenc l'absoluta certesa que en sereu dignes!

Ai, si aquesta frase hagués fet cap a les orelles d'en Patrice! Aquest, però, en companyia del cap de menjador havia baixat fins a la cuina, on fumejava el cafè amb llet de les enormes tasses de bord.

En resum, el que ningú no negava era que per a en Clovis Dardentor, en Jean Taconnat i en Marcel Lornans, havia estat tot un plaer tornar-se a veure; igualment, esperaven que el desembarcament a Orà no suposaria una separació sobtada, que és el que acostuma a passar entre els passatgers.

—I si no veieu cap inconvenient —va fer en Dardentor— a la idea d'allotjar-nos plegats en el mateix hotel...

—Cap inconvenient —va afanyar-se a respondre en Jean Taconnat—, no només això, sinó que els avantatges són indiscutibles.

—Quedam així, senyors.

Nou intercanvi d'encaixades de mans, en les quals en Jean Taconnat trobava alguna cosa de paternal i de filial.

I si —va pensar— per les casualitats del destí es calàs foc en aquest hotel, quina oportunitat tendrien de salvar de les flames aquest bon home!

Devers les onze es distingien allà al sud els contorns encara llunyans de l'arxipèlag balear. Abans de tres hores, el paquebot albiraria Mallorca. Amb aquesta mar tan favorable que els empenyia per la popa no patiria demora, arribaria a Palma amb la puntualitat d'un exprés.

Els passatgers que la nit anterior havien gaudit del sopar baixaren al menjador.

La primera persona que varen veure entrar va esser n'Eustache Oriental, sempre assegut al cap de taula.

Seriosament, qui era aquell personatge tan enderiat, tan poc sociable, aquell cronòmetre en carn i ossos en què les busques marcaven tan sols les hores de les menjades?

—I si ha quedat a dormir aquí? —va demanar en Marcel Lornans.

—Probablement —va respondre en Jean Taconnat.

—Es deuen haver descuidat de descollar-li la rosca! —va afegir-hi el nostre perpinyanès.

El capità Bugarach, que esperava els comensals, els desitjava bon dia i els comunicava el desig que l'esmorzar fos digne de tots els elogis.

En acabat, va esser el doctor Bruno qui va anar saludant per torns. Tres vegades al dia tenia una gana de

llop —de llop de mar, s'entén. En particular es va mostrar interessat per l'extraordinària salut d'en Clovis Dardentor.

En Dardentor mai no s'havia sentit millor, a despit del doctor, que de ben segur no hauria d'oferir-li mai els seus serveis.

—Val més no jurar mai, senyor Dardentor —li va contestar el doctor Bruno—. Hi ha homes tan cepats com vós que després d'haver resistit tota una travessia decauen així que s'acosten al port!

—Au va, doctor! És com dir-li a una marsopa que vagi alerta de no marejar-se!

—Però jo he vist marsopes marejades —va tornar-hi el doctor—, quan se les treu de l'aigua amb un arpó! N'Agathocle va ocupar el seu lloc de la nit anterior. Tres o quatre comensals nous varen anar a asseure's a la taula. Pot ésser que el capità Bugarach està fent carusses? Aquells estómacs, a dieta des del dia abans, devien estar tan buits que la natura se'n faria creus. Quina descortesia al menú de l'esmorzar!

Durant aquella menjada i malgrat les observacions que li havia fet en Patrice, el fil de la conversa no va aturar d'entortolligar-se entre els dits d'en Dardentor. Però aquesta vegada el nostre perpinyanès va xerrar menys del seu passat i més del seu futur, i per futur entenia l'estada a Orà. Feia comptes de visitar tota la regió, tot Algèria, i per ventura s'endinsaria al desert i tot. I per què no? Va ésser a propòsit d'això que va demanar si encara hi havia àrabs a Algèria.

—Uns quants —va dir en Marcel Lornans—. Se'ls conserva per donar ambient local.

—I lleons?

—Més de mitja dotzena —va contestar en Jean Taconnat—, i encara deuen dur una pell de bé al damunt i rodetes a les potes.

—No us en refieu, senyors! —va creure oportú d'afegir el capità Bugarach.

Varen menjar bé i varen beure encara millor. Els nous comensals es posaren al dia. S'hauria dit que les bótes de les Danaïdes s'omplien fins al tap!⁶ Ai, si en Désirandelle hi hagués estat... Ara que, probablement valia més que no hi fos, perquè les gerres dringaven a cop de cobert que era una alegria i els plats emetien un so estrident de vaixel·la colpejada.

En suma, havia passat migdia quan, amb el cafè begut i els licors i els licorets absorbits, la taula en ple es va aixecar, va sortir del menjador i va anar a cercar recer davall el tendal del senó.

Només n'Oriental va restar al seu lloc, cosa que va dur en Clovis Dardentor a interessar-se sobre qui era aquell passatger, tan puntual a les menjades i amb tantes ganes de mantenir-se a banda de tot.

—No ho sé —va respondre el capità Bugarach—, l'única cosa que sé és que nom Eustache Oriental.

—I on va? D'on ve? A què es dedica?

—No ho deu saber ningú, això.

En Patrice va avançar-se per oferir els seus serveis, que tant calien. De fet com que havia escoltat el seguit de preguntes que el seu senyor havia formulat creia poder permetre's de dir:

—Si el senyor m'autoritza, em trob en condicions d'informar sobre el passatger en qüestió...

⁶ Cadascuna de les filles de Dànaos. N'eren cinquanta i es varen casar amb els fills d'Egipte per aconseguir la venjança que son pare preparava contra aquests. La mateixa nit de noces varen assassinar els seus marits excepte Linceu, perdonat per Hiperminestra. Es tornaren a casar i engendraren la raça dels Dànaos. Moriren a les mans de Linceu i als Inferns foren condemnades a omplir d'aigua recipients sense fons. (*N. dels T.*)

—El coneixes?

—No, però m'ho ha dit el cap de menjador, que li ho havia dit el comissionari de l'hotel de Seta...

—Posa't un morrió a la boca, Patrice, i resumeix en tres paraules qui és aquest personatge...

—El president de la Societat Astronòmica de Montelaimar —va respondre en Patrice amb un to sec.

Un astrònom, n'Eustache Oriental era un astrònom. Això explicava les ulleres de llarga vista que duia en bandolera i que feia servir per escrutar diversos punts de l'horitzó quan es decidia a aparèixer pel senó. En qualsevol cas, no mostrava la més mínima intenció de barrejar-se amb ningú.

—No hi ha dubte que és la seva astronomia que l'absorbeix! —es va limitar a contestar en Clovis Dardentor.

Al cap d'una hora, Mallorca mostrava les ondulacions diverses del seu litoral i les pintoresques alçades que la dominen.

L'*Argèles* va canviar de rumb per vorejar l'illa i, sota el recer de la terra, va trobar la mar més calmada, la qual cosa va fer sortir nombrosos passatgers de les cabines.

El paquebot va doblar tot seguit el perillós rocam de sa Dragonera, sobre el qual s'alça un far, i va anar cap a l'estret pas del Freu entre una estesa de penya-segats abruptes. Després, havent deixat enrere el cap de Cala Figuera per babord, l'*Argèles* va avançar fins a l'entrada de la badia de Palma i costejant el moll va aconseguir d'ancorar al port, on a empentes es reunien els curiosos.

VI

ELS NOMBROSOS INCIDENTS D'AQUESTA HISTÒRIA SE SUCCEEIXEN ARA PER LA CIUTAT DE PALMA

Si hi ha una contrada que es deixa conèixer a fons sense haver-hi estat mai, és l'extraordinari arxipèlag de les Balears. Sens dubte és del tot justificada l'atracció que té sobre els turistes, que no es penedirien d'haver passat d'una illa a l'altra per molt que les ones blaves de la Mediterrània haguessin estat blanques de còlera. Després de Mallorca, Menorca; després de Menorca, l'illot feréstec que és Cabrera, l'illot de les cabres. I, després de les Balears, formades principalment per Eivissa, Formentera i Conillera, amb els seus frondosos pinars, les illes conegudes com Pitiüses.

Cert! Si el que s'ha fet per aquest oasi de la mar Mediterrània s'hagués fet per qualsevol altre país dels dos continents, no seria menester molestar-se a sortir de casa, emprendre un viatge i anar a admirar *a posteriori* les meravelles naturals que es recomanen als turistes. Bastaria d'entaforar-se en una biblioteca, amb la condició que aquesta biblioteca posseís l'obra de Sa Altesa l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria⁷ sobre les Balears, de llegir aquest text, que és d'allò més complet i precís, i de contemplar-ne els gravats a color, les vistes, els dissenys, els croquis, els plànols i els mapes, que fan d'aquesta publicació una obra sense parió.

És, efectivament, una obra incomparable per la bellesa de la realització, pel seu valor geogràfic, ètnic, estocàstic, artístic, etc. Malauradament, aquesta obra mestra de llibreria no és a la venda.

Això feia que en Clovis Dardentor no la conegués, ni en Marcel Lornans, ni en Jean Taconnat tampoc. De totes maneres, vist que gràcies a l'escala de l'*Argèles* havien desembarcat a la principal illa de l'arxipèlag, tendrien si més no l'oportunitat de fer acte de presència a la capital, de penetrar al cor d'aquella ciutat encantadora com cap altra, i de retenir-ho tot plegat per mitjà de notes. I probablement després d'haver saludat al fons del port el iot de vapor *Nixe* de l'arxiduc Lluís Salvador, no podien fer altra cosa que envejar-li la decisió d'establir la seva residència en aquella magnífica illa.

Un bona colla de passatgers havien desembarcat ja d'ençà que el paquebot havia lligat amarres a l'embarcador del port artificial de Palma. Els uns, bressolats encara per les agitacions de la travessia que tanmateix havia estat tranquil·la —en especial, les senyores—, tan sols veien satisfacció a sentir la terra ferma sota els peus durant unes hores. Els altres, amb forces, pretenien treure profit de l'escala per visitar la capital de l'illa i els voltants, si el temps ho permetia, entre les dues del migdia i les vuit del vespre. L'*Argèles* havia de tornar a fer-se a la mar en arribar la nit i, en benefici dels excursionistes, el sopar s'havia ajornat fins a després de salpar.

Entre aquests, no ens estranyarà de trobar-hi en Dardentor, en Lornans i en Taconnat. També varen baixar a terra n'Oriental, amb les ulleres de llarga vista en bandolera, i en Désirandelle pare i fill, que varen deixar la senyora Désirandelle a la cabina, on dormia un son reparador.

—Bona pensada, excel·lent amic! —va dir en Dardentor a en Désirandelle—. Unes hores a Palma li

---

⁷ Lluís Salvador d'Àustria-Toscana, nebot de l'emperador, darrer germà de Ferran IV, gran duc de Toscana, i el germà del qual, quan navegava amb el nom de Jean Orth, no va tornar mai d'un viatge a les mars sud-americanes. [*Nota original*]

aniran d'allò més bé, a la vostra màquina, que està un pelet trastocada! Quina oportunitat de desrovellar-se mentre passejam per la ciutat, *pedicus cum jambis*! Estau amb nosaltres?

—Gràcies, Dardentor —va respondre en Désirandelle, que començava a recuperar el color a la pell—. No podré seguir-vos, i m'estim més d'instal·lar-me en un cafè i esperar que torneu.

I això va esser el que va fer, mentre que n'Agathocle va anar a rondar per l'esquerra i n'Oriental per la dreta. No pareixia que, ni a un ni a l'altre, els hagués posseït la dèria del turisme.

En Patrice, que havia abandonat el paquebot rere els talons del seu senyor, acabava de demanar-li ordres amb veu seriosa:

—Que acompanyaré el senyor...?

—Ja hi pots comptar —va respondre en Clovis Dardentor—. Pot esser que trobi un objecte al meu gust, una figureta del país, i no tenc cap intenció de tragar-los amunt i avall!

En efecte, no hi ha turista deambulant al llarg dels carrers de Palma que no es regali amb alguna artesanía d'origen mallorquí, una d'aquelles lloses de colors vius que són comparables a la porcellana xinesa, aquelles curioses majòliques, que reben aquest nom per la famosa illa on es fabriquen.

—Si m'ho permeteu —va dir en Jean Taconnat—, farem l'excursió plegats, senyor Dardentor.

—Com no, senyor Taconnat. Era a punt de demanar-vos, o més aviat, de sol·licitar-vos que m'acceptàssiu per company durant aquestes poquíssimes hores.

En Patrice va trobar aquesta resposta formulada amb el gir adequat i la va aprovar amb un lleuger moviment de cap. No tenia cap dubte que al seu senyor li aniria bé d'entrar en societat amb aquells dos parisencs que, a parer seu, devien pertànyer a més bons cercles.

I mentre en Clovis Dardentor i en Jean Taconnat intercanviaven un cert protocol, en Marcel Lornans, que endevinava amb quin objectiu s'inclinava més de la part del seu fantasiós amic, no podia estar-se de somriure.

—Idò sí... —li va dir aquest a banda—. Per què no s'ha de presentar l'avinentesa?

—Sí, i tant! L'avinentesa, Jean, la famosa oportunitat que estipula el codi... el combat, l'incendi, el naufragi...

—*Chi lo sa?*

Que l'arrossegàs un naufragi o que l'embolcallassin les flames, no podia esperar-se res de semblant durant la passejada d'en Dardentor pels carrers de la ciutat, ni un atac durant la passejada pel camp. Per desgràcia per a en Jean Taconnat, no hi havia ni bèsties ferotges ni malfactors de cap classe, en aquestes afortunades illes Balears.

Però no perdem més temps ara, si és que volem aprofitar les hores de l'escala.

Quan l'*Argèles* penetrava a la badia de Palma, els passatgers havien pogut observar tres edificis que dominaven de manera pintoresca les cases del port. Eren la catedral, al costat, un palau i, a mà esquerra, a devora del moll, una construcció de gran envergadura, amb torricons que es reflectien a l'aigua. Per damunt del recinte emmurallat puntejaven els campanars d'esglésies i s'agitaven les enormes aspes dels molins, empeses per una considerable brisa.

El millor que es pot fer quan no es coneix un país és consultar la *Guia del viatger* i, si no tenim aquest

llibret a disposició, agafar un guia de carn i ossos. Això darrer va esser el que varen trobar el perpinyanès i els seus companys en la forma d'un xitxarel·lo que vorejava la trentena, ben alt, de posat atractiu i fisonomia amarada de dolçor. Amb una espècie de capa marró tirada sobre les espatles, uns bombatxos fins als genolls i un senzill mocador vermell envoltant cap i front com un turbant, feia goig.

Al preu d'un grapat de duros, perpinyanès i mallorquí varen convenir que recorrerien la ciutat a peu, en visitarien els edificis principals i arrodonirien l'excursió amb una volta en cotxe pels voltants.

El que va seduir des del primer moment en Clovis Dardentor va esser que el guia xerrava intel·ligiblement francès amb aquell accent del Migdia que caracteritza els nadius dels voltants de Montpeller. Bé, tothom sap que, entre Montpeller i Perpinyà, no hi ha tanta i tanta distància.

Doncs ja tenim aquí el nostre trio de turistes en ruta, escoltant les indicacions del guia, doble d'un ciceró, que feia ús a propòsit d'expressions tan pomposes com gràfiques.

D'altra banda, l'arxipèlag de les Balears mereix que es conegui la seva història, explicada tan magistralment per la veu dels seus monuments i de les seves llegendes.

El que és en aquest moment no té res a veure amb el que va arribar a esser un dia. Així és, puixant fins al segle setze, si no en indústria, com a mínim en comerç, la seva ubicació admirable al bell mig de la conca occidental de la Mediterrània, la facilitat de les comunicacions marítimes amb els tres grans països d'Europa —França, Itàlia i Espanya— i la proximitat del litoral africà li valgueren d'esser centre d'escalatge per a tota la marina mercant. Sota el domini de Jaume I el Conqueridor, el record del qual és tan venerat, va assolir l'apogeu gràcies al cervell dels seus ardits armadors, que comptaven entre ells els membres més qualificats de la noblesa mallorquina.

Avui dia, el comerç ha quedat reduït a l'exportació de productes del camp, olis, ametles, tàperes, llimones o llegums. La indústria es limita a la cria de porcs, que es despatxen cap a Barcelona.

Però el que no ha perdut aquest arxipèlag, el que Mallorca no va poder perdre, l'illa de més extensió de tot el conjunt, d'una superfície de tres mil quatre-cents quilòmetres quadrats per a una població que supera els dos-cents mil habitants, és el seu clima encantador, d'una infinita dolçor, el seu ambient fi, salobre, reviscolant, les seves meravelles naturals, l'esplendor dels paisatges i la lluminosa coloració del cel, que justifiquen un altre dels seus noms mitològics, el de jardí de les Hespèrides.

Mentre donaven la volta al port per encarar el monument que de bell antuvi havia captat l'atenció dels passatgers, el guia feia conscientment el seu paper de ciceró, era un autèntic fonògraf en contínua rotació, un lloro garlaire que repetia per enèsima vegada les frases del seu repertori. Va explicar que la fundació de Palma, d'un segle anterior a l'era cristiana, datava de l'època en què els romans varen ocupar l'illa, després d'haver-se-la disputat durant molt de temps amb els habitants, que ja eren coneguts per la seva habilitat a l'hora de fer anar la fona.

En Clovis Dardentor estava d'acord a admetre que el nom de les Balears procedia d'aquell exercici en què David estava tan il·lustrat, i fins i tot que no es donà el pa de cada dia als infants fins que no haguessin encertat l'objectiu a cop de fona. Ara bé, quan el guia va afirmar que les boles llançades per aquell invent de projecció primitiu xiulaven en tallar l'aire de tanta velocitat que duïen, va adreçar un esguard significatiu als dos joves.

—Au, venga! Que ens pren el pèl, aquest insular balear? —va mormolar.

—Oh! És que al Migdia... —va replicar en Marcel Lornans.

De totes maneres, varen acceptar com a autèntica aquesta part de la història: que el cartaginès Amílcar va fer escala a l'illa de Mallorca durant la seva travessia de l'Àfrica a Catalunya, i que allà va venir al món el seu fill, conegut normalment pel nom d'Anníbal.

Pel que fa a considerar verídic que la família Bonaparte era originària de l'illa de Mallorca i que hi havia residit des del segle quinze, en Clovis Dardentor s'hi va oposar rotundament. Còrsega, d'acord! Les Balears, mai de la vida!

Encara que Palma havia estat l'escenari de nombrosos combats, en èpoques llunyanes, quan es defensava contra els soldats del rei En Jaume, després, quan els pagesos propietaris es revoltaren contra la noblesa, que els aixafava a impostos, en definitiva, quan calia oposar resistència als vàndals corsaris, aquells dies havien passat. La ciutat gaudia en el present d'una calma que de ben segur li arrabassava, a en Jean Taconnat, qualsevol esperança d'intervenir en una agressió de què son pare en expectativa hauria estat objecte.

El guia, remuntant tot d'una als inicis d'aquell quinzè segle, va explicar que el torrent de la Riera, crescut per una riuada fora mida, havia provocat la mort a sis-centes trenta-tres persones. I d'aquí la pregunta d'en Jean Taconnat:

—I on és aquest torrent?

—Travessa la ciutat.

—Que el veurem?

—I tant.

—I... duu gaire aigua ara?

—Ni perquè s'hi ofegui un ratolí.

—Això ho han fet per mi! —va xiuxiuejar el pobre jove a l'orella del cosí.

Xerra que xerraràs, els tres turistes varen fer-se una primera impressió de la part baixa de la ciutat mentre resseguien els molls o, millor dit, les terrasses que són al peu del recinte emmurallat, al llarg de la costa.

Hi havia cases que presentaven la disposició fantasiosa de l'arquitectura moresca, cosa que recorda que els àrabs varen habitar l'illa durant un període de quatre-cents anys. Les portes entreobertes deixaven veure els closos centrals, els patis, els masos, envoltats de columnates fines, el tradicional pou, coronat amb l'elegant carcassa metàl·lica, l'escala de gracioses voltes, el peristil ornat de plantes enfiladisses en plena floració, les finestres amb els ampits de pedra d'una esveltesa incomparable, rematades de vegades amb una gelosia o amb miradors a l'espanyola.

Bé, en Clovis Dardentor i companyia varen arribar davant d'un edifici flanquejat per quatre torres octogonals, que aportava el toc gòtic enmig d'aquells primers intents renaixentistes.

—Què és aquest edifici? —va demanar en Dardentor.

I si no fos que no volia sobtar encara més en Patrice, hauria fet servir una paraula més «selecta».

Era la llonja, l'antiga borsa, un monument esplèndid, amb magnífiques finestres emmerletades i la cornisa esculpida amb mà d'artista, que feien honor als ornamentistes de l'època.

—Entrem-hi —digué en Marcel Lornans, que no deixava d'interessar-se per aquelles curiositats arqueològiques.

Hi entraren travessant una arcada que un sòlid pilar dividia pel bell mig. A dins, una sala espaiosa, d'un aforament d'un miler de persones, la volta de la qual sostenien les espirals d'unes columnes primes. Només hi feia falta el rebombori del comerç, el guirigall dels venedors, tal com l'havien omplert en èpoques més pròsperes.

Això va fer notar el nostre perpinyanès. Hauria volgut poder transportar aquella llonja a la seva ciutat natal, i allà, per a ell i prou, li hauria retornat la gresca d'altres temps.

No cal ni dir que en Patrice admirava totes aquelles coses precioses amb la flegma d'un turista anglès, fins al punt que, al guia, li feia la impressió d'esser un *gentleman* discret i reservat.

Pel que fa a en Jean Taconnat, val a dir que tan sols demostrava un interès mediocre en aquella prodigiosa perorata del ciceró. No era que no fos sensible als encants del gran art de l'arquitectura, però, amb l'obsessió d'una idea fixa, els seus pensaments seguien un altre curs, i es lamentava «de no tenir res a fer en aquesta llonja».

Després d'una visita que va esser obligatòriament breu, el guia va enfilat el carrer de la Reina. Era a vessar de gent. Molt atractius, els homes de bona figura, aspecte elegant, rostre afable, els calçons bombatxos, la corretja collada a la cintura i la jaqueta de pell de cabra amb el pèl per fora. Molt garrides, les dones amb el cutis càlid, ulls profunds i negres, fisonomia ampla, els enagos de colors cridaners, el davantal curt, el cosset escotat, els braços nus, i algunes de més joves amb un graciós rebosillo als cabells, que, tot i el que pugui arribar a tenir de monacal, no els desllu gens ni mica la figura i la vivacitat de l'esguard.

Però no hi havia possibilitat de desviure's en intercanvis de compliments i de salutacions, per bé que era dolç, fresc i melodiós, el parlar de les joves mallorquines. Apressant el pas, els turistes varen recórrer la murada del Palau Reial, construït a devora de la catedral i que, vist des d'un costat concret —de la badia, per exemple—, pareixia que s'hi confongués.

És un edifici enorme de torres quadrades, precedit d'un pòrtic amb pilastres que el fan minvar de valent i coronat per un àngel de l'època gòtica, tot i que en la seva construcció híbrida reproduïx la barreja d'estil romànic i moresc de l'arquitectura balear.

A uns centenars de passes, el grup d'excursionistes va arribar a una plaça molt àmplia, d'un disseny molt irregular i a la qual conflüen diversos carrers que enfilaven cap a l'interior de la ciutat.

—Com es diu, aquesta plaça? —va voler saber en Marcel Lornans.

—La plaça d'Isabel II —va respondre el guia.

—I aquest carrer llarg amb tot d'habitatges preciosos als costats?

—El passeig del Born.

Era un carrer d'aspecte pintoresc, amb cases de façanes variades, plantes que els emmarcaven les finestres, tendals multicolors que aixoplugaven els balcons amples amb sortint, miradors de vitralls de colors enganxats a les murades, arbres sorgits aquí i allà. Aquest passeig del Born conduïa a la plaça oblonga de la Constitució, flanquejada per l'edifici de la Hisenda pública.

—Pujarem pel passeig del Born? —va demanar en Dardentor.

—Hi baixarem a la tornada —va respondre el guia—. Val més anar cap a la catedral, ara que no hi som lluny.

—Cap a la catedral s'ha dit —va contestar el perpinyanès—, i no em farà cap por d'enfilar-me a una de les seves torres, si he de gaudir d'una vista general.

—Més tard us proposaré —va reprendre el guia— que visitem el castell de Bellver, als afores de la ciutat, d'on es veu tota la plana circumdant.

—Ja tendrem prou temps? —va fer notar en Marcel Lornans—. *L'Argèles* salpa a les vuit...

En Jean Taconnat acabava d'ataüllar una espurna d'esperança. Per ventura una excursió pel camp li oferiria l'oportunitat que cercava debades pels carrers de la ciutat?

—Hi haurà temps per a tot, senyors —va afirmar el guia—. El castell de Bellver és a prop, i us en penedireu tota la vida si partiu de Palma sense haver-hi anat.

—I com hi anirem?

—Agafarem un cotxe a la porta de Jesús.

—Entesos, cap a la catedral! —va exclamar en Lornans.

El guia va tombar a mà dreta, va enfilar un carrer estret, el carrer de la Seu i va avançar cap a la plaça homònima sobre la qual s'alça la catedral, que domina per la banda occidental el mur del recinte de davall del carrer del Mirador.

Abans de res, el guia va conduir els turistes fins davant del portal de la Mar.

Aquest portal pertany a aquella admirable època de l'arquitectura ogival, en la qual la disposició flamígera de les finestres i de les rosasses deixa traspuar les fantasies properes als renaixentistes. Les estàtues poblen els nínxols laterals, i el timpà reproduceix entre les garlandes de pedra escenes bíbliques esbossades amb cura, de composició deliciosa i naïf.

Quan hom és davant la porta d'un edifici, pensa que hi entrarà per la porta. En Clovis Dardentor es disposava, per tant, a empènyer una de les portes, quan el guia el va aturar.

—El portal està tapiat —va dir.

—I com és això?

—Perquè el vent s'hi precipitava amb tanta de vehemència que als fidels els feia l'efecte d'esser ja a la vall de Josafat, sota els assots de la tempesta del judici final.

Una frase que el guia servia tant sí com no a tots els estrangers; n'estava ben orgullós, d'aquella frase, i a en Patrice també li agradava.

Mentre es fa la volta al monument, acabat el 1601, se'n pot admirar l'exterior, les dues fletxes ben ornamentades, els nombrosos pinacles molt esmussats, dreçats a cada angle dels arcbotants. Aquesta catedral, en resum, rivalitza amb les de més renom de la península Ibèrica.

Varen entrar-hi pel portal major, al bell mig de la façana principal.

Molt ombrívola a l'interior, aquesta església, com totes les espanyoles. Ni una sola cadira a la nau central ni a les laterals. Espargits, quatre bancs de fusta. Tan sols les rajoles perquè els fidels s'hi agenollin, cosa que dona un caràcter peculiar a les cerimònies religioses.

En Clovis Dardentor i els dos joves varen recórrer la nau entre la seva doble filera de pilars, amb arestes prismàtiques que se solden a l'arrencada de la volta. Seguien així fins a l'extrem del buc. Varen poder aturar-se davant la capella reial, admirar un retaule preciós i penetrar al cor, que singularment estava situat al bell mig de l'edifici. Però va manca temps per examinar en detall el ric tresor de la catedral, les seves meravelles artístiques, les relíquies sacres, en extrema veneració a Mallorca, en particular l'esquelet del rei Jaume d'Aragó, clos després de tres segles en el seu sarcòfag de marbre negre.

Podia esser que, durant aquesta sessió tan curta, els visitants no haguessin tengut prou temps per fer una pregària. De totes maneres, si bé en Jean Taconnat havia pregat per en Dardentor, havia estat tan sols amb la condició d'esdevenir l'únic autor de la seva salut en aquest món mentre espera l'altre.

—I on anam, ara? —va demanar en Marcel Lornans.

—A l'Ajuntament —va respondre el guia.

—Per quin carrer?

—Pel carrer del Palau.

El grup va refer les seves passes uns tres-cents metres de pujada per aquest carrer, que equivalien si fa no fa a mil sis-cents pams, per comptar a la moda mallorquina. El carrer donava a una plaça menys espaiosa que la d'Isabel II, d'un disseny no menys irregular. Per la resta, les ciutats de les Balears no estan traçades amb un cordill rectilini i una esquadra rectangular com les ciutats americanes.

Pagava la pena de visitar l'Ajuntament, altrament dit la casa consistorial? De ben segur que sí, i no hi ha un sol estranger que vengui a Palma que no vulgui admirar un monument que la seva arquitectura ha dotat d'una façana tan impressionant, les dues portes obertes entre dues finestres cadascuna i que dona accés a l'interior, la tribuna, aquesta encantadora *loggia* que és còncava pel centre. A més, hi ha el primer pis, on les set finestres donen a un balcó ordinari que recorre la façana de l'edifici, el segon pis, protegit pel relleix d'una sostrada de cabanya, i els seus caixons amb rosasses que aguantaven infatigables cariàtides de pedra. En summa, aquesta casa consistorial es considera una obra mestra del renaixement italià.

La sala, guarnida amb pintures representatives de personatges locals de renom —ja no diguem un magnífic *Sant Sebastià* de Van Dyck—, és la seu del govern de l'arxipèlag. Allà, els macers, ben afaitats i amb sotana llarga, es passegen amb posat seriós i pas mesurat. Allà es prenen les decisions que els genials tamborers de l'Ajuntament proclamen a la ciutat, amb vestits tradicionals de costures brodades amb passamaneries vermelles, i l'or reservat per al seu cap, el tamborer major.

En Clovis Dardentor hauria sacrificat de gust un grapat de duros per contemplar amb tot el seu esplendor aquell personatge que el guia descrivia amb una vanitat autènticament balear; però el personatge en qüestió no estava visible.

Ja havia passat una hora de les sis de què disposava l'escala. Si volien fer la passejada fins al castell de Bellver, ja calia que s'afanyessin.

Per un entrellat de carrers i de cruïlles, on Dèdal s'hauria perdut amb el fil d'Ariadna i tot, el guia va pujar de la plaça de Cort fins a la plaça del Mercat i, cent cinquanta metres més enllà, els turistes desembocaven a la plaça del Teatre.

En Clovis Dardentor va poder fer llavors unes adquisicions, un parell de majòliques a un preu prou

avantatjós. En Patrice, com que havia rebut l'ordre de transportar tots aquells objectes a bord del paquebot i de dipositar-los-hi a resguard de qualsevol cop a la cabina del seu senyor, va enfilat el camí de baixada cap al port.

Més enllà del teatre, els visitants entraven en una gran via, el passeig de la Rambla, d'una llargada d'uns tres mil metres, i que desemboca a la plaça de Jesús. El passeig té a les vores esglésies i convents, entre ells el convent de les monges de la Magdalena, que és davant per davant del quarter de la infanteria.

Al fons de la plaça de Jesús destaca la porta del mateix nom, incrustada a la cortina emmurallada, al damunt de la qual s'estenen els fils de telègraf. Per cada costat, cases acolorides pels tendals dels balcons o les persianes verdoses de les finestres. A mà esquerra, uns quants arbres adornen aquell bonic raconet de plaça assolellat per la llum de la tarda.

Per entremig de la gran porta oberta va aparèixer la plana verdejant, travessada per una carretera que descendia fins al Terreno i conduïa al castell de Bellver.

VII

EN CLOVIS DARDENTOR TORNA DEL CASTELL DE BELLVER MÉS RÀPID QUE NO HI VA ANAR

Eren les quatre i mitja. Per tant, hi havia temps de sobres per allargar l'excursió fins al castell, la ubicació del qual el guia havia lloat tant per visitar-ne l'interior, per pujar a la plataforma d'aquella enorme torre i per gaudir d'una visió de la costa al voltant de la badia de Palma.

És cert, un cotxe pot fer el trajecte en menys de quaranta minuts, sempre que les bèsties no s'encantin per aquells camins abruptes. Això, de tota manera, només és qüestió de duros, i seria fàcil de resoldre en benefici dels interessos dels tres excursionistes, que el capità Bugarach no esperaria, si fessin tard. El perpinyanès sabia el pa que s'hi donava.

Precisament en aquella porta de Jesús hi havia estacionada mitja dotzena de galeres, que demanaven a crits que els amollassin a la ruta extraurbana a galop de les seves fogoses mules. Així acostumen a funcionar aquests cotxes de construcció lleugera, que roden tan bé i que, tant en replà, en pendent, com en rampa, sempre van a velocitat de galop.

El guia va fer un senyal a un d'aquests vehicles i en Clovis Dardentor, que d'això en sabia, va considerar que tenia molt bon tiratge. Sovint conduïa pels carrers de Perpinyà i no ho hauria fet tan malament, si hagués hagut de fer de cotxer.

Però no va sorgir l'oportunitat de demostrar els seus talents de bon esportista i va haver de deixar al cotxer el governall de les regnes de la galera.

En aquests casos era obvi que el trajecte s'acompliria sense entrebancs i en Jean Taconnat veuria esvair-se les seves esperances d'«adopció traumàtica», com l'anomenava en Marcel Lornans.

—Així, senyors —va demanar el guia—, us pareix prou resistent?

—Moltíssim —va respondre en Marcel Lornans—, i si en Dardentor em fa el favor de pujar-hi...

—Ara mateix, joves amics. Us concedesc l'honor, senyor Marcel.

—Després de vós, senyor Dardentor.

—No us pens fer cas.

Per no allargar massa aquell intercanvi de protocol, en Marcel Lornans es va decidir.

—Vós també, senyor Taconnat —va fer en Clovis Dardentor—. Però què us passa... Feu cara d'amoïnat... On s'ha ficat el vostre bon humor habitual?

—Jo, senyor Dardentor? No em passa res, de debò, res de res...

—No us deu passar pel cap que poguem arribar a tenir un accident amb aquest vehicle?

—Un accident, senyor Dardentor! —va replicar en Jean Taconnat arronsant les espatles—. I per què hauríem de tenir cap accident? Jo no hi crec, en els accidents!

—I jo tampoc, jove, i us garantesc que la nostra galera no bolcarà pel camí.

—De totes maneres —va afegir-hi en Jean Taconnat—, si arribàs a bolcar, hauria d'esser en un riu, un llac, un estany, un fondal... o, si no, no valdria.

—Com que no valdria? Aquesta sí que m'és bona! —va exclamar en Dardentor amb els ulls com plats.

—Vull dir —va contestar en Taconnat— que el text del codi ho diu ben clar... Cal... bé, ja m'enteneu!

I en Marcel Lornans va esclafir a riure davant de les avergonyides explicacions del seu cosí a la recerca de la paternitat adoptiva.

—Que això no valdria... que això no valdria... —repetia el perpinyanès—. De veres, és una de les millors respostes que no he sentit mai! Venga, partim!

En Jean Taconnat va pujar devora del seu cosí i va agafar lloc a la segona banqueta. En Clovis Dardentor es va asseure al davant, al costat del cotxer, i el guia, convidat a seguir-lo, es va aferrar per darrere a l'estrep del cotxe.

Varen traspasar la porta de Jesús en un parell de rodades i, des d'aquest indret, els turistes contemplaven el castell de Bellver, ben instal·lat al turó verdós.

No va esser camp ras el que va travessar la galera en sortir del recinte. Abans de res, s'ha de travessar el Terreno, una mena de raval de la capital balear. Amb justícia aquest raval és considerat una estació balneària al costat de Palma, on les elegants cases de camp i les precioses alqueries s'arrecren sota l'ombra fresca dels arbres, sobretot de figueres velles, que l'edat ha nuat amb imaginació.

Aquest aiguabarreig de cases blanques està disposat damunt d'un pinacle amb la base rocosa i vorejat d'escuma tremolenca de ressaca. En haver deixat enrere aquell graciós barri, en Clovis Dardentor i els dos parisencs varen poder, amb un gir de coll, abastar amb la vista la ciutat de Palma, la badia blavosa fins als confins de la mar i els fistons capriciosos de la costa.

Aleshores la galera va anar fent via per un camí de pujada, perdut en les profunditats d'un bosc de pi blanc que envolta la ciutat i entapissa el turó, encerclat pels murs del castell de Bellver.

I mentre pujaven, quines vistes de la superfície campestre! Les cases espargides contrastaven amb la tonalitat de les palmeres, els tarongers, els magraners, les figueres, les tapereres i les oliveres. En Clovis Dardentor, sempre tan expressiu, ja no feia servir les seves frases admiratives, tot i que segurament devia tenir per mà tots aquells paisatges, tan semblants als del Migdia francès. És cert, pel que fa a les oliveres, que no n'havia vistes mai de tan vinclades, de més enguerxides, de més bombades, de més geperudes i plenes de nusos, i d'una mida tal que les situava entre els gegants de l'espècie. A més, aquelles cases dels camperols, dels pagesos, envoltades de camps de llegums, s'estenien enfora dels matolls de murta i de bàlec, i dels parterres plens de flors, com ara llàgrimes —un nom poètic i trist—, i com alegraven la vista amb aquelles teulades, ornades amb centenars d'enfilalls de pebre vermell!

Fins llavors el recorregut s'havia duit a terme a voluntat seva, i els passatgers de la galera no havien hagut d'exclamar: «Què dimonis hem vengut a fer en aquesta galera?».

I ara! No era amb l'impuls d'una doble filera de remos que avançava la galera pel pèrfid element. Per aquell camp no hi havia pirates vàndals que l'amenaçassin. Per sort no era la primera vegada que navegava per aquell camí, menys capriciós que la mar, i eren les cinc quan va haver arribat a bon port, és a dir, davant del pont del castell de Bellver.

Si aquest castell poderós es va edificar en aquesta situació, va esser per defensar la badia i la ciutat de Palma. A més, amb aquell fossat profund, les gruixades murades de pedra, la torre que el domina, oferia l'aspecte militar característic de les fortaleeses de l'edat mitjana.

Quatre torricons en voregen el recinte circular, a l'interior del qual se superposen dos pisos d'estil doble, romànic i gòtic. Al defora d'aquest recinte s'alça la torre de l'homenatge, l'aspecte feudal de la qual és fàcil d'apreciar.

En Dardentor, en Lornans i en Taconnat pujaren a la plataforma de la fortalesa per tenir una perspectiva global del camp i de la ciutat, una vista més completa que la que haurien tengut des d'una de les fletxes de la catedral.

La galera es va quedar davant del pont de pedra estès damunt del fossat, i el cotxer va rebre ordres d'esperar els visitants, que es varen endinsar en el castell amb el guia.

La visita no podia esser llarga. De fet no es tractava tant d'escorcollar els racons i raconets de l'antic edifici com de passejar la vista per l'horitzó llunyà.

A més, un pic vistes les estances baixes a ras del pati, en Clovis Dardentor va creure oportú de dir:

—Bé idò, pujam allà dalt, joves?

—Quan vulgueu —va respondre en Marcel Lornans—, però no ens hi encantem. Ja heu passat prou aventura, senyor Dardentor, perdent l'*Argèles* la primera vegada...

—Em va anar d'un segon! —va replicar el perpinyanès—. I seria del tot imperdonable que no trobàs en tot Palma una sola xalupa de vapor per empaitar el paquebot! Què passaria amb el pobre Désirandelle?

Varen anar, per tant, cap a la torre de l'homenatge, erigida fora del recinte i enllaçada per dos ponts amb el castell.

La torre, rodona i massissa, d'un to càlid de pedra cuita, té com a base el fons d'un fossat. La part sud-oest està perforada per una porta roginosa a l'alçada de la cresta del fossat. Al damunt, s'hi perfilen una finestra al bell mig, coronada per dues barbicanes estretes, i les cartel·les, que suporten l'ampit de la plataforma superior.

Rere el guia, en Dardentor i els seus companys varen enfilear una escala de caragol, situada a la gruixada murada tènueament il·luminada per les barbicanes. En fi, després d'un ascens molt encarcerat, sortiren a la plataforma.

Per esser sincer, ningú no podia acusar el guia d'exagerat. A aquella alçada, la vista era magnífica, us la descriu.

Al peu del castell decau el turó, revestit del mantell negre de pins. Enllà s'apinya l'encantador raval del Terreno. Més avall s'arrodoneix la badia, tota blava, tacada de petits punts blancs que passarien per ocells de mar i que no són més que veles de les tartanes. Més lluny apareix la ciutat en amfiteatre, la catedral, els palaus, les esglésies, en esclat conjunt, amarats tot plegats d'aquesta atmosfera lluminosa que el sol clivella de raigs daurats en acotar-se cap a l'horitzó. En fi, la mar resplendia immensa al llarg, amb naus aquí i allà que desplegaven la seva vela blanca, vaixells de vapor agranant el cel amb la seva llarga cua fuliginosa. Res de Menorca per l'est, res d'Eivissa pel sud-oest; ara bé, al sud, l'illot abrupte de Cabrera, on tants de soldats francesos havien mort miserablement durant les guerres del primer Imperi.

D'aquesta banda del castell, la part occidental de l'illa dóna una idea del que és Mallorca, l'única de l'arxipèlag que té autèntiques serres plantades amb alzines i oms, al damunt dels quals puntegen els pollegons porfirítics, diorítics o calcaris. Per la resta, la plana també està sembrada de tumescències que

duen el nom de *puigs* tant a les Balears com a França, i no en veureu ni una que no estigui rematada per un castell, una església o una ermita en ruïnes. S'ha de dir que pertot serpentegen sinuosos torrents i, segons el guia, n'hi ha més de dos-cents en tota l'illa.

«Dues-cents oportunitats perquè hi caigui en Dardentor —va pensar en Jean Taconnat— i ja veureu com no en cau a cap!»

El que sí que es podia considerar molt modern era, per exemple, el ferrocarril que desencasta la part central de Mallorca. Va de Palma a Alcúdia pels districtes de Santa Maria i de Binissalem, i no tardaran a construir noves ramificacions per les valls capricioses de la cadena que alça el més alt d'aquells pics a mil metres d'alçada.

Com era habitual en ell, en Clovis Dardentor fruïa contemplant aquell espectacle extraordinari. En Marcel Lornans i en Jean Taconnat, d'altra banda, compartien aquesta admiració ben justificada. Era una llàstima de debò que l'alto al castell de Bellver no es pogués allargar, que no fos possible de tornar-hi, que l'escala de l'*Argèles* hagués de veure la fi en qüestió d'unes hores.

—Sí! —va declarar el perpinyanès—, caldria romandre aquí unes setmanes, uns mesos...

—Ep! —va respondre el guia, coneixedor de moltes anècdotes—. Això és el que li va passar a un dels vostres companys, senyors, un poc a desgrat seu, però...

—Què nomia? —va demanar en Marcel Lornans.

—François Aragó.

—Aragó... Aragó... —va exclamar en Dardentor—. Una de les glòries de la França pensant!

Així era, l'il·lustre astrònom havia arribat el 1808 a les Balears amb l'objectiu de completar la mesura d'un arc del meridià entre Dunquerque i Formentera. La població mallorquina sospitava d'ell, varen arribar a amenaçar-lo de mort i el varen empresonar al castell de Bellver durant dos mesos. I hi hauria quedat molt més temps si no fos que va aconseguir escapar-se per una de les finestres del castell i, fins i tot, va noliejar un vaixell que el va conduir a Alger.

—Aragó —repetia en Dardentor—, Aragó, el cèlebre infant d'Estagel, el fill gloriós del districte de la meva Perpinyà, dels meus Pirineus Orientals!

Mentrestant s'acostava l'hora d'anar-se'n d'aquella plataforma, d'on, com de la cistella d'un globus aerostàtic, es domina el país com des d'enlloc. En Clovis Dardentor no podia separar-se d'aquell espectacle. Anava, venia, s'inclinava per damunt de l'ampit de la torre.

—Eh! Anau alerta! —li va cridar en Taconnat agafant-lo pel coll de l'americana.

—Anar alerta?

—I tant... un poc més i hauríeu caigut! És que ens feu passar uns espants...

Espant ben legítim, perquè si el digne individu hagués rodolat ampit avall, en Jean Taconnat hauria assistit, sense poder posar-lo fora de perill, a la caiguda del seu pare adoptiu a les profunditats del fossat.

En resum, el més lamentable de tot era que el temps, comptat amb tanta de parsimònia, no permetia organitzar l'exploració completa d'aquella Mallorca encantadora. No basta haver recorregut els diversos barris de la capital, s'han de visitar les altres ciutats, i quines més dignes d'atreure els turistes que Sóller, Inca, Pollença, Manacor o Valldemossa! I aquelles coves naturals d'Artà i del Drac, considerades les més

belles del món, amb els seus mítics llacs, les capelles d'estalactites, els banys d'aigües límpides i fresques, el teatre i l'infern —denominació tan fantasiosa com es vulgui, però que fa justícia a les meravelles d'aquelles immensitats subterrànies!

I què us diré de Miramar, l'incomparable domini de l'arxiduc Lluís Salvador, els boscs mil·lenaris, on aquest príncep savi i artista ha volgut respectar les antigues boscanes, i el seu castell, edificat sobre una marjada suspesa damunt la costa enmig d'un lloc encantador, i l'hostatgeria, aquesta dispesa mantenguda a costa de Sa Altesa, oberta a tots els que vénguin, que hi rebran llit i taula de franc durant dos dies i on, fins i tot els qui ho volen, intenten en va de reconèixer per una gratificació la gent de l'arxiduc aquesta generosa acollida!

I que no paga la pena de visitar també la cartoixa de Valldemossa, ara deserta, silent, abandonada, on George Sand i Chopin varen passar una estació sencera, cosa que ens ha valgut aquestes bellíssimes inspiracions del gran artista i de la gran novel·lista, el relat *Un hivern a Mallorca* i la peculiar novel·la *Spiridion*!

Tot això és el que narrava el guia en la seva verbositat inexhaurible plena de frases que, des de feia temps, havia memoritzat al seu cervell de ciceró. No ens sorprendrà, per tant, que en Clovis Dardentor afirmàs saber-li tant de greu d'abandonar aquest oasi mediterrani i que es prometés de tornar a les Balears en companyia dels seus nous joves amics, per poc que trobassin el moment...

—Són les sis —va fer notar en Jean Taconnat.

—I si són les sis —va afegir en Marcel Lornans—, no podem allargar més l'estada. Encara hem de recórrer tot un barri de Palma abans de tornar a bord...

—Anem, idò! —va respondre en Clovis Dardentor amb un sospir.

Varen fer una ullada als nombrosos paratges de la costa occidental, i al sol, amb el disc que davallava per damunt l'horitzó i daurava amb raigs oblics les vil·les blanques del Terreno.

En Clovis Dardentor, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat s'endinsaren en el caragol estret, que es contornava a través del mur, travessaren el pont, tornaren a entrar al pati i sortiren per la porta falsa.

La galera esperava on l'havien deixada, amb el cotxer que estirava les cames vora el fossat.

Quan el guia el va cridar, va tornar amb aquella cara calmosa i geomètrica, la cara dels mortals privilegiats que tot ho fan sense pressa en aquest país tan afortunat en què l'existència no obliga mai a córrer per res.

En Dardentor va ésser el primer a muntar al vehicle, abans i tot que el cotxer arribàs i s'assegués al seu lloc de la banqueta del davant.

Però vet aquí que en el moment que en Marcel Lornans i en Jean Taconnat s'abalançaven sobre el marxapeu, la galera arrenca d'un cop bruscat i els obliga a recular ràpidament per evitar xocar amb l'eix.

El cotxer es llança d'una revolada cap a les bèsties per controlar-les, però no hi ha manera! Les mules s'encabriten, fan caure l'home i de miracle no l'aixafa la roda del cotxe, que fuig a tota pressa.

Crits simultanis de cotxer i guia. Tots dos es precipiten camí de Bellver avall, per on davalla la galera a galop forçat, amb el risc o bé de caure pels penya-segats laterals, o bé d'esventrar-se contra els avets de l'ombrívola boscana.

—Senyor Dardentor, senyor Dardentor! —clamava en Marcel Lornans a ple pulmó—. Ai que es matarà! Correm, Jean, correm...

—Sí —va respondre en Jean Taconnat—, ara bé, si aquesta oportunitat no basta...

Per molt que tant li fos aquesta oportunitat, calia agafar-la pels cabells... o cavalls, podríem dir, si no es tractàs de mules. Bé, mules o cavalls, les bèsties fugien amb una rapidesa que poca esperança els quedava d'atrapar-les.

En fi, que el cotxer, el ciceró, els dos joves i uns pagesos que s'hi havien acostat varen arrencar a córrer rere seu tant com varen poder.

Mentrestant, en Clovis Dardentor, a qui la sang freda mai no abandonava li passàs el que li passàs, havia atrapat les regnes amb una mà forta i, estirant, provava de dominar les bèsties. Era com voler retenir un projectil en l'instant que s'escapa de la boca del canó, i per als transeünts que ho intentaven, era com voler aturar aquell projectil al vol.

Baixaren el camí com histèrics i travessaren el torrent fora de si. En Clovis Dardentor, sempre amb gran domini d'ell mateix, havia pogut mantenir la galera en línia recta i es deia que aquella acceleració acabaria tant sí com no davant del recinte emmurallat, que el vehicle no travessaria per una de les portes. Pel que fa a amollar les regnes, a saltar fora del cotxe, sabia perfectament a què s'exposava i que valia més no moure's del vehicle, que acabaria per bolcar amb les quatre rodes en l'aire o per desballestar-se contra un obstacle.

I com avançaven aquelles maleïdes mules, amb una velocitat que els balears no recordaven haver vist mai a Mallorca ni a cap altra illa de l'arxipèlag!

Després del Terreno, la galera continuà la murada exterior, es lliurà a unes penoses ziga-zagues, saltironà com una cabra, botà com un cangur, passà per davant les portes del recinte fins al moment que arribà a la porta Pintada, al cantó nord-est de la ciutat.

Val a dir que les dues mules coneixien aquella porta en particular, perquè la varen traspassar sense la més mínima mostra de dubte. Podem tenir per cert que aleshores no obeïen ni la veu ni la mà d'en Clovis Dardentor. Eren elles que dirigien la galera i s'excitaven fora mida, a triple galop, sense ni tan sols fregar els vianants que cridaven, s'arrambaven a les portes i es dispersaven pels carrers veïns. Pareixia que les bèsties malèvoles es diguessin a cau d'orella: «Seguirem així fins que vulguem i, mentre no bolqui, que rodi la galera!

I enmig del guirigall que s'armà en aquest racó de la ciutat, que és tot un autèntic laberint, les bèsties sobreexcitades s'esvalotaven amb un ímpetu creixent.

Dins les cases, al fons de les botigues, la gent s'esgargamellava cridant. Per les finestres treien el cap cares astorades. El barri s'arremolinava com feia temps, segles ha, quan ressonava el crit de «Que vénen els moros! Que vénen els moros!». I encara sort que no hi havia cap accident als carrers estrets i tortuosos que anaven a parar al carrer dels Caputxins!

En Clovis Dardentor, mentrestant, mirava de maniobrar. A fi de moderar aquella galopada insensata, estirava les regnes a risc de rompre-les o de dislocar-se els braços. De fet, eren les regnes que l'estiraven a ell, amenaçant de fer-lo fora del cotxe en unes condicions ben inoportunes.

—Ai, endimoniades, això és el camí a l'infern! —es deia—. No veig per què s'haurien d'aturar, mentre tenguin quatre cames cadascuna! I això va avall, i avall...

I anava avall, és cert, venia des del castell de Bellver i baixaria fins al port, on per ventura la galera faria un capbussó a les aigües de la badia, cosa que de ben segur calmaria les bèsties.

En definitiva, va tirar a la dreta, va tirar a l'esquerra, va desembocar a la plaça de l'Olivar, on va fer la volta, com les antigues quadrigues romanes a la pista del Coliseu i, amb tot, no tenia ni competència per vèncer, ni premi per endur-se!

A la plaça, tres o quatre policies de la ciutat varen esbraonar-se debades contra les mules, que lluitaven per amor propi! Volien prevenir, debades, una catàstrofe que ningú no podia evitar. El seu sacrifici va ésser estèril. L'un, tirat en terra, no es va aixecar sense blaus; els altres es delien per amollar la presa. En suma, la galera va continuar baixant cada vegada més aviat, com si estàs sotmesa a les lleis de la caiguda dels cossos.

Malgrat tot, era lògic pensar que aquella manera d'embarcar-se trobaria aturador —i seria un desastre, d'acord—, quan les bèsties varen enfilel el carrer de l'Olivar.

En efecte, cap a la meitat d'aquell carrer tan costerut hi havia instal·lada una escala de quinze esglaons, i si hi ha carrers intransitables, aquest els supera tots.

Redoblaven els crits i s'hi afegien els lladrucs dels cans. Buf! Furioses com estaven, a les mules no els treia el son un parell d'esglaons! I en un moment ja teniu les rodes estavellant-se contra l'escala, i la caixa vengà sotraguejar fins a descompondre's, fins a fer miques el vehicle!

Ai, no! Que no s'han romput. El joc anterior quedà fixat al posterior tot i els constants xocs, la caixa resistí, les vares resistiren, i les dues mans d'en Dardentor no amollaren les regnes en tota aquesta trompada insuperable!

Rere la galera s'hi congregava una munió de gent cada vegada més nombrosa, entre els quals en Marcel Lornans, en Jean Taconnat, el ciceró i el cotxer, molt i molt enrere, encara no hi figuraven.

Passat el carrer de l'Olivar, va ésser el carrer de Sant Miquel, al qual va seguir la plaça del Mercat, on una de les mules, després de caure, es va tornar a alçar sana i estàlvia, en acabat el carrer de l'Argenteria i després encara la plaça de Santa Eulària.

—És evident —va dir-se en Clovis Dardentor— que la galera continuarà així fins que es quedi sense terreny, i si no és a la badia de Palma no sé on n'hi ha de mancar!

Damunt la plaça de Santa Eulària s'alça l'església dedicada a aquesta màrtir, que per als balears és objecte d'una veneració especial. No feia gaire temps, aquesta mateixa església havia servit de lloc d'asil, i els bandits que hi acudien a la recerca de refugi escapaven de les urpes de la policia.

Aquesta vegada no va ésser la sort d'un bandit que va arrossegar, sinó la d'en Clovis Dardentor, assegut impàvid a la banqueta del vehicle.

Sí, en aquell moment el magnífic portal de Santa Eulària era obert de bat a bat. Els fidels farcién l'església. S'hi feia la missa de salut, que era a punt d'acabar, i l'oficiant, de nou amb la massa pietosa, va aixecar les mans per donar-los la benedicció.

Quin renou, quin rebombori, quina cridòria d'espant quan la galera botava i rebotava contra les lloses de

la nau mitjana! Però una altra vegada, quin efecte prodigiós quan les bèsties es varen aturar per fi davant els esglaons de l'altar en l' instant que el capellà pronunciava:

—*Et spiritu sancto...*!

—Amén! —va respondre una veu potent.

Era la veu del perpinyanès, que acabava de rebre una benedicció ben merescuda.

Si cregués en els miracles, després d'aquell embolic inesperat, allò no hauria sorprès aquell país tan profundament religiós i no seria res de l'altre món que celebrassin des d'aquell dia, 28 d'abril, cada any el mateix dia a l'església de Santa Eulària, la festa de «Santa Galera de la Salut».

Una hora més tard, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat s'havien reunit amb en Clovis Dardentor en una fonda del carrer de Miramar, on aquell homenàs valent es recuperava de les seves emocions i fatigues. I emocions no era la paraula exacta, tractant-se d'un personatge amb un temperament tan fort.

—Senyor Dardentor! —va exclamar en Jean Taconnat.

—Ep, amics meus —va respondre l'heroi del dia—, ja ho veieu, aquesta cursa m'ha sacsejat un pelet...

—Us heu fet mal? —va demanar en Marcel Lornans.

—Ca, gens ni mica! Encara us diria que no m'he trobat mai millor! A la vostra salut, senyors!

I els dos joves varen buidar uns quants tassons d'aquell excel·lent vi de Binissalem, d'una anomenada que sobrepassa l'arxipèlag balear.

En acabat, quan en Jean Taconnat va poder agafar el seu cosí per banda, li va dir:

—Hem desaprofitat l'oportunitat!

—I ara, Jean!

—Que sí, Marcel, perquè, ja m'entens, si hagués salvat en Dardentor, si li hagués aturat la galera, per molt que no l'hagués tret d'un naufragi, d'un incendi o d'un combat, ara no em convenceràs que...

—Una bona tesi per al·legar davant un tribunal civil! —es va limitar a dir en Marcel Lornans.

En fi, a les vuit del vespre tots els que havien desembarcat de l'*Argèles* ja tornaven a esser a bord.

No hi havia ningú que fes tard, aquesta vegada, ni els Désirandelle, ni n'Eustache Oriental.

I l'astrònom, devia haver passat l'estona observant el sol per damunt de l'horitzó de les Balears? Ningú no ho sabia. Fos com fos, a la tornada va dur-se d'amagatotis uns paquets de comestibles típics de les Illes, ensaïmades, una mena de pastes de full amb saïm en comptes de mantega, però igual de saboroses, i mitja dotzena de tords, un peix molt cercat pels pescadors del cap de Formentor i que el cap de menjador va rebre l'ordre de cuinar per a ús propi amb una cura especial.

Certament, el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar es deixava endur més per la boca que pels ulls, si més no d'ençà que havien salpat de França.

Devers les vuit i mitja es varen amollar les amarres i l'*Argèles* va abandonar el port de Palma sense que el capità Bugarach concedís als passatgers la nit sencera a la ciutat mallorquina. I per això en Dardentor no va poder sentir mai la veu dels serenos i els seus cants nocturns, ni les tonades de les havaneres i de les jotes nacionals, acompanyades dels grinyols melodiosos de la guitarra que omplien els patis de les cases balears fins a trenc d'alba.

VIII

LA FAMÍLIA DÉsirANDELLE ES TROBA AMB LA FAMÍLIA ELISSANE

—Avui ajornarem el sopar fins a les vuit —va dir la senyora Elissane—. El senyor i la senyora Désirandelle i el seu fill, i gairebé segur el senyor Dardentor, seran quatre coberts.

—Sí, senyora —va respondre l'ajuda de cambra.

—Els nostres amics hauran de menester un bon descans, Manuela, i molt em tem que la pobra senyora Désirandelle deu haver passat molt mala travessia. Vetla perquè tengui l'habitació preparada, perquè és possible que quan arribi s'estimi més estirar-se una estona.

—Entesos, senyora.

—On és la meva filla?

—A la cuina, senyora, hi prepara les postres.

Na Manuela, al servei de la senyora Elissane d'ençà que es va instal·lar, era una d'aquelles espanyoles entre les quals es recluta sobretot el personal domèstic de les famílies oraneses.

La senyora Elissane vivia en una casa ben bonica a la Rue du Vieux Château, les habitacions de la qual havien conservat una fisonomia mig espanyola, mig morisca. Un jardinet exhibia un parell de cabassos de *volubilis*, amb la gespa encara verda al principi de l'estació càlida, alguns arbres, entre els quals hi havia bellaombres, amb nom de bon temps, de les quals el passeig de l'estany posseïa espècimens preciosos.

La casa, que comprenia una planta baixa i un pis, bastava perquè la família Désirandelle hi trobàs una còmoda hospitalitat. Durant la seva estada a Orà, no els havien de faltar ni habitacions ni atencions.

Ja és una ciutat ben bonica, aquesta capital de la regió. Està ben situada entre els talussos d'un barranc, al fons del qual el Wadi Rehhi passeja les seves aigües vives, que recobreix en part el nínxol del Boulevard Oudinot. Retallat per les fortificacions del Château Neuf, com totes aquestes ciutats, pareix vella d'una banda i nova de l'altra. La vella, l'antiga ciutat espanyola, amb la *kasbah*, les cases esglaonades, el port, a l'oest, ha conservat les antigues murades. A l'est, la nova, amb aquelles cases jueves i morisques, és defensada per una murada emmerletada des del castell fins al fort de Saint André.

Aquesta ciutat, la Gouharan dels àrabs, que varen construir el segle x els moros andalusos, està dominada per una muntanya molt alta amb el flanc abrupte ocupat pel fort de La Moune. Amb una extensió cinc vegades major que a l'època de la seva fundació, la seva superfície supera les 72 hectàrees, i diversos carrers, traçats fora dels seus murs, es prolonguen devers dos quilòmetres fins a la mar. Seguint el passeig fins més enllà del cinturó dels forts, en la direcció del nord i de l'est, un turista arribaria a les comarques de creació recent, com els ravals de Gambetta i de Noisieux Eckmülh.

Amb prou feines trobarem una ciutat algeriana on la diversitat tipològica sigui un objecte més interessant d'estudi. Entre els seus quaranta-set mil habitants, només es reconeixen desset mil francesos i jueus naturalitzats, davant de devuit mil estrangers, la majoria espanyols, a més d'italians, anglesos i anglomaltesos. Afegiu-hi si fa no fa quatre mil àrabs, congriats al sud de la ciutat, al raval dels Djalis, també conegut com l'aldea negra, des d'on es tiren les escombraries del carrer i els muntacàrregues del

port. Dividiu aquesta barreja de races en vint-i-set mil fidels de religió catòlica, set mil adeptes de religió israelita i un miler de creients de religió musulmana, i a hores d'ara tendreu feta una imatge prou precisa de la població híbrida de la capital oranesa.

Pel que fa al clima de la regió, acostuma a esser dur, sec i abrusador. El vent hi aixeca remolins de polseguera. Quant a la ciutat, el sistema de reg habitual a mans del govern municipal hauria d'estar més regulat i d'esser més abundant del que és en mans del meravellós batle.

Així és la ciutat on s'havia retirat la senyora Elissane després d'haver estat comerciant a Perpinyà durant una quinzena d'anys i amb bastant d'encert, ja que tenia una dotzena de milers de lliures de renda, que no havien minvat gràcies a la prudent administració de la viuda.

A la senyora Elissane, amb quaranta-quatre anys en aquell moment, no li havia calgut mai d'esser tan garrida, ni tan graciosa, ni tan encantadora com la seva filla. Una dona pràctica com n'hi ha poques, que pesava les seves paraules com ho feia amb el sucre, i presentava el conegut estereotip de comptable femenina, que comptabilitza els sentiments i manté l'existència a partida doble com manté els seus llibres, equilibrant el deure i l'haver amb la preocupació perpètua que el seu compte corrent ha estat sempre creditor. Se li coneix una figura de trets fermes, amb les corbes dures, el relleu frontal prominent, l'esguard aquós, la boca severa, tot un conjunt que en el sexe de reputació dèbil indica costums de concentració i d'obstinació. La senyora Elissane havia organitzat la casa amb molta correcció, sense despeses innecessàries. Administrava l'economia i feia inversions segures i fructíferes. Ara bé, quan es tractava de la filla, a la qual dedicava totes les atencions, no s'hi mirava gens. Vestida gairebé a l'estil monacal, volia que na Louise anàs elegant i no s'estava de res en aquest aspecte. En el fons, era per a la felicitat de la seva nina que apuntaven tots els seus desitjos, i tenia més clar que l'aigua que aquesta felicitat estava garantida gràcies a la unió concertada amb la família Désirandelle. La dotzena de milers de francs de renda que n'Agathocle assoliria un dia, juntament amb la fortuna que na Louise heretaria de la seva mare, seria un coixí metàl·lic que molta gent trobaria prou sòlid com per establir-hi un futur segur.

De totes maneres, na Louise amb prou feines es recordava de qui era aquell Agathocle. Però la mare l'havia pujada amb la fixació que un dia es convertiria en la jove senyora Désirandelle. Fet i fet, allò li pareixia ben natural, sempre que el promès li agradàs, i per què no hauria de tenir tot el que cal per agradar?

Una vegada dictades les últimes ordres, la senyora Elissane va passar a la sala on se li va afegir la filla.

—Has acabat les postres, filleta? —va demanar.

—Sí, mare.

—Quina llauna que el paquebot arribi tard, serà gairebé mitjanit! A les sis has d'estar mudada, Louise, posa't el vestit de quadrets i baixarem al port. Per ventura ja veurem l'*Agathoclès*...

La senyora Elissane, que havia errat en el nom, va afegir un accent obert a una *e* que no n'havia de dur.

—Deus voler dir l'*Argèles* —va respondre amb una rialla na Louise—. I a més, el meu promès no nom Agathoclès, sinó Agathocle!

—Au! —va contestar la senyora Elissane—. Argèles, Agathocle, tant és això! Juga-t'hi el que vulguis que ell no s'equivocarà, quan pronuncii Louise...

—Tan segura, n'estàs? —va respondre la jove, un poc riallera—. N'Agathocle no em coneix tant i tant, i et confés que jo tampoc no el conec més que ell a mi.

—Venga! Us deixarem tot el temps del món perquè us conegueu abans de decidir res.

—Ho trob just!

—A més, estic segura que li agradaràs, filla meva, i hem de pensar que ell t'agradarà. La senyora Désirandelle en fa uns elogis! I llavors arreglarem les condicions del casament...

—I els comptes estaran equilibrats, mare?

—Sí, burleta, a benefici teu! Ah! No oblidem que el nostre amic, en Clovis Dardentor, acompanya els Désirandelle. Ja saps, aquest ric perpinyanès de qui estan tan orgullosos, si els he de creure, deu ésser el millor home que hi ha a la Terra. El senyor i la senyora Désirandelle no estan acostumats a navegar, i ell ha acceptat de gust de dur-los a Orà. És molt d'agrair de part seva, i nosaltres li hem de fer una bona acollida, Louise.

—L'acollirem com es mereix, encara que se li acudeixi de demanar la meva mà... Ai, no me'n record mai que m'he de convertir... que seré la senyora Agathocle, un nom bonic, tot i que un pèl de la Grècia antiga!

—Venga, Louise, has d'ésser seriosa!

Seriosa, ho era, la jove, i d'humor alegre i encantador. I no ho era perquè es cregués ésser sempre l'heroïna d'una novel·la. No, en realitat ho era per l'entusiasme dels seus vint anys, el seu caràcter sincer, la fisonomia viva i mòbil, els ulls vellutats i resplendents on la pupila s'obria sobre un iris blavós, la cabellera d'un ros fosc a lloure, el caminar gràcil —diguem-ne fins i tot sedós, per fer servir un epítet que en Pierre Loti, abans d'esdevenir acadèmic, no s'estava d'aplicar al vol de l'oreneta.

Aquestes quatre ratlles basten perquè ens fem una idea de com era na Louise Elissane i el lector es deu témer que la parella que formava amb el beneït enviat des de Seta, amb la resta de l'equipatge de l'*Argèles*, era estranya.

Quan va arribar l'hora, una vegada la mestressa de la casa va haver donat l'últim cop d'ull a les habitacions de la família Désirandelle, la senyora Elissane va cridar la seva filla i totes dues anaren cap al port. S'estimaren més aturar-se abans al jardí en amfiteatre que domina l'ansa. Des d'aquell racó la vista s'estén fins a mar endins. El cel estava esplèndid, l'horitzó d'una puresa ideal. El sol ja acotava cap a la punta de Mers-el-Kébir, aquell *Portus divinus* dels antics, on cuirassats i creuats trobaven un recer excel·lent contra les freqüents borrasques de l'oest.

Al nord es perfilaven algunes veles blanques. Fums llunyans indicaven la presència d'aquells vaixells de vapor de tantes companyies que solquen la Mediterrània i s'acosten de bon grat a les terres africanes. Sens dubte, dos o tres paquebots tenien com a destinació Orà, i n'hi havia un que no era a més de tres milles. Era l'*Argèles*, que esperaven amb impaciència, si no la filla, com a mínim la mare. Na Louise tanmateix no el coneixia de res, aquest al·lot que s'anava acostant a cada palada d'hèlix, i per ventura hauria valgut més que l'*Argèles* hagués fet marxa enrere.

—Són a punt de tocar les sis i mitja— va observar la senyora Elissane—. Baixem.

—Rere teu, mare —va contestar na Louise.

I per aquest llarg camí que desemboca al moll, mare i filla varen baixar fins a la dàrsena, on els paquebots

acostumen a ancorar.

A un dels oficials de port que es passejava pel moll, la senyora Elissane li va demanar si l' *Argèles* havia ja donat senyals.

—Sí, senyora —va respondre l'oficial—, entrarà d'aquí a mitja hora.

La senyora Elissane i la seva filla varen fer una volta pel port, on els turons del nord els acaparaven tota la vista.

Vint minuts després, varen començar a sentir-se tocs de xiulet prolongats. El paquebot doblava el moll per l'extrem d'aquella escullera, d'un quilòmetre de llarg, que neix al peu del fort de La Moune, i amb quatre cops de timó va ocupar el seu lloc, la part posterior del moll.

Tot d'una que pogueren, la senyora Elissane i na Louise pujaren a bord. Els braços de la primera s'obriren per abraçar la senyora Désirandelle, recuperada des que havia entrat al port, després el senyor Désirandelle i, per últim, n'Agathocle Désirandelle, mentre na Louise es comportava amb una reserva que totes les joves entendran.

—Bé, i jo què, benvolguda i magnífica senyora? Que no ens hem vist mai a Perpinyà? Record perfectament la senyora Elissane i també na Louise, Déu meu, si s'ha fet gran! Dones, que no hi haurà ni un petó o, ja posats, un parell per a aquest al·lotot d'en Dardentor?

Si en Patrice tenia l'esperança que, en la trobada inicial, el seu senyor es comportaria amb la reserva d'un home de món, havia d'estar cruelment decebut per aquesta familiar entrada de joc. És per això que es va retirar, seriós però al seu lloc, en el moment que els llavis d'en Dardentor espetegaven a les galtes seques de la senyora Elissane com la baqueta a la pell del timbal.

No cal ni dir que na Louise no havia eludit l'abraçada del matrimoni Désirandelle. De tota manera, descarat com era, en Dardentor no va saludar la jove ni amb petons paternals, que ella hauria acceptat sens dubte de bon grat.

Pel que fa al jove Agathocle, després d'acostar-se cap a na Louise, l'havia honrat amb una salutació mecànica en què només el seu cap participava, gràcies al joc dels músculs del coll, i va recular sense badar boca.

La jove no va poder reprimir una carussa prou desdenyosa, que en Clovis no va reparar, però que no es va escapar ni a en Marcel Lornans ni a en Jean Taconnat.

—Ep! —va fer el primer—. No esperava veure una cosa tan bonica!

—Sí que és bonica —va afegir el segon.

—I es casarà amb aquest beneit? —va dir en Marcel Lornans.

—És ella! —va exclamar en Jean Taconnat—. Que Déu em perdoni si per evitar-ho no m'estimaria més de traïr la promesa que he fet de no casar-me mai!

Sí! En Jean Taconnat havia fet aquesta promesa; això deia ell, si més no. Al capdavant, en té l'edat, i ell val tant com val qualsevol altre. Fixem-nos, però, que en Marcel Lornans no havia jurat res de semblant. Tant era! L'un i l'altre havien vingut a Orà amb la intenció d'allistar-se al Setè dels Caçadors d'Àfrica, no de casar-se amb la senyoreta Louise Elissane.

Val a dir, ho direm per última vegada, que la travessia de l' *Argèles* entre Palma i Orà havia transcorregut

en unes condicions de benestar extraordinàries. Una bassa d'oli, com diuen, que feia creure que tots els olis de la Provença havien estat «abocats» a la superfície de la mar, una brisa del nord-est que envestia el paquebot pel flanc de babord i que havia permès d'empènyer la trinqueta, el foc i la bergantina. No se'ls havia trencat ni una ona en vint-i-cinc hores de navegació. A més, des que havien salpat de Palma, gairebé la totalitat de passatgers havia recuperat el lloc a la taula comuna i, a fi de comptes, la companyia marítima hauria estat mal vista si s'hagués queixat d'aquell nombre inusitat de comensals.

Quant al senyor Oriental, no cal ni dir que els tords, servits a la moda napolitana, li havien semblat deliciosos, i que s'havia convidat a ensaïmades amb la sensualitat d'un gurmè professional.

Això explica que tothom arribàs a Orà amb bona salut, inclosa la senyora Désirandelle, tan castigada fins a l'arribada a les Balears.

Sigui com sigui, malgrat haver recuperat l'aplom físic i moral durant la segona etapa del viatge, el senyor Désirandelle no va arribar a entaular coneixença amb els dos parisencs. Aquells joves el deixaven indiferent. Els tenia per molt inferiors al seu fill Agathocle, tot i el seu entusiasme, que li pareixia de molt mal gust. En Dardentor era lliure de trobar el seu tracte agradable i la seva conversa divertida, però a parer seu tot plegat s'esvairia en el moment que l'*Argèles* amollàs l'àncora.

És fàcil d'imaginar que en Désirandelle no pensava per res del món de presentar els dos cosins a la senyora Elissane ni a la seva filla. Però amb la franquesa del meridional i el costum que tenia en Dardentor de seguir el primer pensament, no tenia cap dubte que així seria.

—Els senyors Marcel Lornans i Jean Taconnat, de París—va dir—, dos joves amics pels quals sent una enorme simpatia, que ells també em professen; tenc l'esperança que la nostra amistat perdurará després d'aquesta curtíssima travessia.

Quin canvi en aquest perpinyanès! Això són sentiments expressats amb un bon ús de la llengua. Era una llàstima que en Patrice no hi fos per sentir-ho.

Els dos joves es varen inclinar davant la senyora Elissane, que els va oferir una salutació discreta.

—Senyora—va dir en Marcel Lornans—, estam d'allò més agraïts per les atencions del senyor Dardentor. Hem pogut apreciar-lo com es mereix. Creiem també en la perdurabilitat d'una amistat...

—Paternal per part seva i filial per part nostra!—va afegir-hi en Jean Taconnat.

La senyora Désirandelle, fastiguejada per tant de protocol, es mirava el seu fill, que encara no havia desclòs els llavis. D'altra banda, la senyora Elissane, que bé hauria hagut de dir als joves parisencs que els acolliria de gust durant la seva estada a Orà, no ho va fer, cosa que la mare de n'Agathocle li va agrair en silenci. A causa del seu instint maternal, les dues senyores no calia que es diguessin que valia més guardar una distància prudencial respecte d'aquells estrangers.

La senyora Elissane va fer saber a en Dardentor que tenia cobert a taula a ca seva i que seria un honor per a ella que des del primer dia anàs a sopar amb la família Désirandelle.

—El que em torbi d'arribar a l'hotel—va respondre el perpinyanès—, de rentar-me una mica, de canviar-me la jaqueta i la boina de mariner per una peça més adequada, i vendré a menjar la vostra sopa, benvolguda senyora!

Acordat això, en Clovis Dardentor, en Jean Taconnat i en Marcel Lornans varen acomiadar-se del capità

Bugarach i del doctor Bruno. Si mai els calia de tornar a embarcar a l'*Argèles*, per a ells seria una satisfacció immensa de retrobar aquest simpàtic doctor i aquest comandant tan atent. Aquests varen contestar que no recordaven haver conegut passatgers més agradables, i es varen separar els uns dels altres d'allò més satisfets.

El senyor Eustache Oriental ja havia posat el peu en terra africana, amb la ullera de llarga vista a l'esquena en un estoig de cuir i la bossa de viatge a la mà, i seguia un transportista que duia una maleta molt pesada. Com que durant tota la travessia s'havia mantengut a banda de tot, ningú no es va molestar a acomiadar-se'n.

En Clovis Dardentor i els parisencs varen desembarcar i varen deixar la família Désirandelle ocupant-se del transport del seu equipatge cap a la casa de la Rue du Vieux Château. En acabat, en el mateix cotxe i carregats de maletes, es varen dirigir a un hotel excel·lent de la Place de la République que el doctor Bruno els havia recomanat amb fervor. Allà, al primer pis, es varen posar a disposició d'en Dardentor una sala i una habitació, i una cambreta reservada a en Patrice. En Marcel Lornans i en Jean Taconnat varen quedar-se amb dues habitacions al pis del damunt, amb finestres encarades a la platja.

Resulta que n'Oriental havia triat el mateix hotel per allotjar-se. Allà també, quan varen arribar els seus companys de travessia, se'l varen trobar instal·lat al menjador, meditant el menú de l'àpat que era a punt de fer-se dur.

—Un astrònom curiós! —va observar en Jean Taconnat—. El que m'estranya és que no demani per sopar una truita d'estels remenats o un ànec amb planetets!

Resumint, mitja hora després, en Clovis Dardentor va sortir de l'habitació amb un vestit ben arreglat, que en Patrice havia supervisat fins en els detalls més ínfims.

Aleshores va tornar-se a trobar amb els dos cosins i va exclamar:

—I bé, joves amics, ja ens hem fet portar a Orà!

—Fet portar és la paraula —va respondre en Jean Taconnat.

—Ah, per cert! Esper que no se us acudeixi d'allistar-vos avui mateix al Setè dels Caçadors...

—La veritat, senyor Dardentor, no crec que ens hi torbem massa —va respondre en Marcel Lornans.

—Sí que teniu pressa per posar-vos la jaqueta blava, col·locar-vos els calçons vermells de badana, encastar-vos la gorra d'ordenança...

—Quan un ha pres una decisió...

—Bé, bé! Esperau si més no fins que hàgim visitat la ciutat i el voltant plegats. Fins demà!

—Fins demà! —va dir en Jean Taconnat.

I en Clovis Dardentor es va fer conduir a ca la senyora Elissane.

—Sí, com diu aquest home tan amable, ja som a Orà! —va repetir en Marcel Lornans.

—I quan s'és en algun lloc —va afegir en Jean Taconnat—, el que importa és saber què s'hi va a fer.

—Em pareix, Jean, que aquest punt fa molt de temps que està resolt. Ens hem compromès a firmar...

—Sí, sí, Marcel, però...

—Com? Que encara penses en l'article 345 del Codi Civil?

—Quin article vols dir?

—El que tracta de les condicions d'adopció.

—Sí aquest és l'article 345 —va respondre en Taconnat—, sí, pens en l'article 345. L'oportunitat que se'ns ha presentat a Palma bé se'ns pot presentar a Orà.

—Amb una possibilitat menys —va dir en Marcel Lornans tot rient—. Ja no tens a mà naufragis, el meu pobre Jean, i t'has quedat només amb el combat i l'incendi! Posem per cas que aquesta nit es cala foc a l'hotel; ja et dic ara que procuraré salvar-te a tu, i després em salvaré jo...

—Això és un amic, Marcel.

—I pel que fa a en Dardentor, fa l'efecte d'esser un home que se salva tot sol. Té una sang freda de primera qualitat; d'això, en sabem qualque cosa, nosaltres.

—Entesos, Marcel, en va donar la prova quan va entrar a Santa Eulària per rebre-hi la benedicció. Ara que, si no es temés del perill, si el sorprengué el foc, si tan sols el poguessin treure des de l'exterior...

—Així que encara no et treus la idea del cap que en Dardentor esdevengui el nostre pare adoptiu?

—I tant, el nostre pare adoptiu!

—Torna-hi! No penses renunciar-hi...

—Mai!

—Llavors no faré cap broma més sobre aquest assumpte, Jean, però amb una condició.

—Quina?

—Que abandonaràs aquest posat fosc i amoïnats, tornaràs al teu sa i bon humor d'abans, et prendràs les coses amb un somriure...

—Fet, Marcel. Amb un somriure, si aconseguisc de salvar en Dardentor d'uns dels perills que el Codi preveu, amb un somriure, si no se'm presenta l'ocasió per ajudar-lo, amb un somriure, si me'n surt, amb un somriure, si fracàs, amb un somriure en tot moment i a totes hores!

—Ja era hora, a la fi tornes a les teves fantasies! I del nostre compromís...

—No hi ha cap pressa, Marcel, i abans d'anar al despatx del sots-intendent et deman un ajornament.

—Quants de dies?

—Quinze dies! Què caram! Si som a punt d'allistar-nos per sempre, bé ens podem donar quinze dies de llibertat absoluta.

—Quedam així, quinze, Jean, i d'aquí a allà si encara no has fet d'en Dardentor ton pare...

—Jo o tu, Marcel.

—O jo, tant de bo, així ens encastarem la gorra ben farcida de borles!

—Som-hi, Marcel.

—Però estaràs content, Jean?

—Content com el més rodó dels gínjols!

IX

EL TEMPS PASSA I NI EN MARCEL LORNANS NI EN JEAN TACONNAT NO HAN ACONSEGUIT EL SEU PROPÒSIT

Més jovial que un gall a trenc d'alba, en Jean Taconnat va saltar del llit i va despertar en Marcel Lornans amb els seus exercicis matutins. Quinze dies, tenia quinze dies per davant per convertir en son pare adoptiu aquell gran home que, a més, era bimidionari.

Segur que en Clovis Dardentor no deixaria Orà abans que se celebràs l'enllaç entre n'Agathocle Désirandelle i na Louise Elissane. Que no havia d'esser testimoni del fill dels seus vells amics de Perpinyà? Com a mínim passarien quatre o cinc setmanes fins a la celebració de la cerimònia nupcial, si és que se celebrava... Però, realment se celebraria?

A en Marcel Lornans, aquest *si* i aquest *però* li voltaven pel cap sense parar. Li pareixia increïble que aquell al·lot esdevengués el marit d'una jove tan encantadora, ja que, encara que tan sols l'havia vista de resquitlló al pont de l'Argèles, opinava que no adorar-la hauria estat una manca de sensibilitat imperdonable. És comprensible que el senyor i la senyora Désirandelle veiessin en el seu Agathocle un marit del tot convenient per a na Louise. Els pares i les mares sempre han estat capacitats per mirar-se la seva descendència amb «ulls tendres» —com diria el senyor Dardentor—. Però era inadmissible que, més aviat tard que prest, el perpinyanès no es temés de la nul·litat de n'Agathocle i no reconegués que dos éssers tan diferents no estaven fets en absolut l'un per a l'altre.

A les vuit i mitja, el senyor Dardentor i els parisencs es varen trobar al menjador de l'hotel davant la taula del desdjejuni.

En Clovis Dardentor estava de molt bon humor. Al vespre havia sopat bé i a la nit havia dormit millor. Si amb un estómac satisfet, un son excel·lent i una consciència tranquil·la no s'està segur del dia de demà, se'n podrà estar mai?

—Amics —va dir en Dardentor mentre sucava el brioix en una tassa de xocolata Menier⁸ de qualitat suprema—, no ens hem vist des d'ahir al vespre i la separació ja m'ha semblat llarga.

—Us he somiat, senyor Dardentor — va replicar en Jean Taconnat— amb una aurèola al voltant del cap...

—Com un sant, vaja!

—Una mena de senyor dels Pirineus Orientals.

—Caram, senyor Jean! Per ventura heu recuperat la vostra alegria natural?

—L'ha recuperada, com dieu vós —va afirmar en Marcel Lornans—, però corre el perill de tornar-la a perdre.

—I per què?

—Perquè ens haurem de separar de nou, senyor Dardentor, vós haureu d'anar per una banda i nosaltres per una altra.

—Com? Separar-nos?

---

⁸ Marca de xocolata típica de Perpinyà. (*N. dels T.*)

—Sens dubte la família Désirandelle reclamarà la vostra presència.

—Eh? Allà? No, de cap manera! Que no hi toquen?! No consent que disposin de mi d'aquesta manera! De tant en tant accept de fer un mos a ca la senyora Elissane, d'acord, però estar a la seva disposició, això mai! El matí i la tarda me'ls reserv, i esper que els dedicarem a visitar la ciutat plegats. La ciutat i les rodalies.

—Per descomptat, senyor Dardentor —va exclamar en Jean Taconnat—. Voldria no separar-me ni una passa de vós...

—Una passa ja seria massa —va afegir el nostre perpinyanès esclafint a riure—. Em trob bé amb el jovent, jo. Quan som amb amics a qui dobl l'edat és com si em tragués del damunt la meitat de la meva. Tot i que, a fi de comptes, podria ésser perfectament el vostre pare.

—Ca, senyor Dardentor! —en Jean Taconnat no va poder contenir el crit que li va sortir del cor.

—Idò continuem junts, amics meus. Serà massa prest per separar-nos, quan parteixi d'Orà per anar... us ho jur, no sé on.

—Després del casament? —va observar en Marcel Lornans.

—Quin casament?

—La del fill dels Désirandelle.

—És ver, ja no hi pensava... Que és de garrida, aquesta Louise Elissane!

—És el que vaig pensar així que va pujar a bord de l'*Argèles*... —va afegir en Marcel Lornans.

—Jo també, amics meus. Però d'ençà que la vaig veure a ca sa mare, tan gentil, tan atenta, tan..., en fi, tan... que em té el cor robat. Realment, aquest espavilat de n'Agathocle ha tengut molta de sort.

—Si a la senyoreta Elissane li agrada... —va creure oportú insinuar en Marcel Lornans.

—Sens dubte, però de ben segur que li agradarà, aquest al·lot... Es coneixen des que varen néixer.

—I fins i tot d'abans —va dir en Jean Taconnat.

—N'Agathocle és una bona persona, al cap i a la fi, per ventura un poc... un poc...

—Un poc... massa —va dir en Marcel Lornans.

—I no és en absolut... —va dir en Jean Taconnat, i va murmurar entre dents— en absolut el que li convé a la senyoreta Elissane.

Però va considerar que encara no havia arribat el moment d'expressar aquesta opinió davant del senyor Dardentor, que va continuar la seva frase:

—Sí, és una mica... Hi estic d'acord. Bé, ja s'espavilarà igual que les marmotes després de l'hivern.

—Però continuarà essent igual de marmota —en Marcel Lornans no va poder callar.

—Indulgència, amics meus, indulgència —va demanar en Dardentor.— Si n'Agathocle visqués amb dos parisencs com vós aparcaria les plantofes en menys de dos mesos! Li hauríeu de donar un parell de lliçons...

—Lliçons d'enginy... A cent sous cada una! —va exclamar en Jean Taconnat.— Això seria robar-li els doblers.

En Dardentor no tenia cap intenció de cedir. De fet no tenia cap dubte que el fill dels Désirandelle era tan fi com un totxo. No obstant això, va afegir:

—Rieu, rieu, senyors... Oblidau que si l'amor arrabassa l'enginy als més llests, també en dóna als més rucs, i a aquest jove li'n sobrarà...

—Cacathocle! —va rematar en Jean Taconnat.

Us ben assegurat que en Dardentor no va poder evitar riure amb aquesta sortida.

Després en Marcel Lornans va reprendre la conversa sobre la senyora Elissane. Va preguntar sobre la vida que duia a Orà, sobre com havia trobat ca seva el senyor Dardentor, que, animat per la presència d'un ocell encantador, va respondre:

—Una habitació bonica, una gàbia bonica. Ja hi vendreu.

—Si no és una indiscreció... —va observar en Marcel Lornans.

—Us presentaré jo, no hi haurà cap problema. Avui no, però. Hem de deixar que n'Agathocle s'instal·li. Per ventura demà. Ara dediquem-nos a passejar. Per la ciutat, pel port, pels monuments...

—I nosaltres, quan ens allistarem? —va demanar en Marcel Lornans.

—No hi anireu avui, a estampar-hi la firma, ni demà, ni despús-demà. Esperau almenys fins després del casament.

—Això bé podria voler dir esperar fins que fóssim prou vells per jubilar-nos...

—No home, no! No s'allargà gaire.

Quin flux d'expressions que haurien ferit la sensibilitat d'en Patrice...

—Idò que no se'n parli més, de l'allistament —va dir en Dardentor.

—Tengueu present —va dir en Jean Taconnat— que ens hem donat un termini de quinze dies. Si fins llavors la nostra situació no ha canviat, si no tenim nous interessos...

—Bé, amics meus, no discutim més! —va exclamar en Clovis Dardentor. Us heu reservat quinze dies; jo me'ls qued i us en don un rebut! Em pertanyereu durant aquest temps. En realitat només em vaig embarcar a l'*Argèles* perquè sabia que us hi trobaria a bord...

—I això no obstant quan vàrem salpar no hi éreu, senyor Dardentor —va replicar en Jean Taconnat.

Enmig d'aquell ambient tan distès el nostre amic perpinyanès es va aixecar de taula i va passar al vestíbul. En Patrice era allà.

—Senyor, m'heu de manar res?

—Manar? No, al contrari, et don el dia lliure. Fica't això al cap i no se t'acudeixi d'aparèixer fins d'aquí a deu hores.

Carussa de menyspreu d'en Patrice, que no va mostrar cap mena de gratitud envers el seu senyor pel fet que li donàs festa d'aquella manera tan descortesa.

—Així el senyor no desitja que l'acompanyi?

—El que desig, Patrice, és que no te m'enganxis com una pegellida, et preg que em deixis tranquil!

—El senyor em permet que li doni un consell?

—Si t'esfumes després d'haver-me'l donat, sí.

—Bé, idò el consell al qual el senyor es guardarà de no fer cas és no tornar a pujar en un cotxe abans que el cotxer estigui assegut... En cas contrari podria no tenir un final feliç, sinó ben lamentable.

—Vés-te'n al diable!

I en Clovis Dardentor va baixar l'escalinata de l'hotel entre els dos parisencs.

—Que és d'eficient aquest servent que teniu! —va observar en Marcel Lornans—. Quina correcció, quina distinció...

—I que enutjós amb les seves maneres! Però és un home honest, faria qualsevol cosa per salvar-me.

—No és l'únic —va dir en Jean Taconnat, que estava disposat a substituir en Patrice en el paper de salvador.

Durant tot el matí en Clovis Dardentor i els dos cosins varen deambular per les avingudes de la part baixa de la ciutat. El port d'Orà ha conquerit la mar. El cobreix una llarg espigó, i els espigons transversals el divideixen en dàrsenes, tot en una superfície de vint-i-quatre hectàrees.

Mentre que els joves cosins no trobaren cap satisfacció en el moviment comercial, que situa Orà al capdavant de les ciutats algerianes, l'antic industrial de Perpinyà hi va mostrar un gran interès. El carregament d'espart, que és objecte d'una explotació considerable i que proveeix en abundància els vastos territoris del sud de la província; l'exportació de bestiar, de cereals i de sucre sense refinar; l'embarcament dels minerals extrets de la regió muntanyenca... Tot això plaïa el senyor Dardentor.

—Em podria passar dies sencers enmig d'aquest batibull. Aquí em sent com quan era als meus magatzems estibats de bótes. És impossible que a Orà s'hi pugui trobar res de més curiós.

—Excepte els monuments, la catedral, les mesquites... —va respondre en Marcel Lornans.

—Idò jo estic d'acord amb el senyor Dardentor —va fer en Jean Taconnat amb la intenció d'afalagar els interessos de son pare—. Aquest vaivé és ben interessant: els vaixells que entren i surten, els camions carregats de mercaderies, les legions de carregadors a l'estil àrab... És cert que a la ciutat hi ha edificis per veure, i els veurem. Però aquest port, la mar que n'omple els molls, aquesta aigua celeste on es reflecteixen les arboradures...

En Marcel Lornans li va llançar una mirada burleta.

—Bravo! —va cridar en Dardentor— Ho veieu? Quan en un paisatge no hi ha aigua em fa l'efecte que hi falta qualque cosa. A la meua casa de la Place de la Loge hi tinc diverses teles de grans mestres i la mar sempre és en primer pla. Si no, no les compraria.

—Caram, sou tot un expert, senyor Dardentor! —va respondre en Marcel Lornans.— Idò també cercarem indrets on hi hagi aigua... ha d'esser dolça?

—No té gaire importància, ja que no es tracta de beure-se-la.

—I vós, Jean?

—Pel que l'he de menester no cal —va respondre en Jean Taconnat tot mirant el seu amic.

—Bé, idò també trobarem aigua fora del port i, segons el Joanne, hi ha el torrent del Rehhi, cobert parcialment pel boulevard Oudinot.

Finalment, tot i les propostes d'en Marcel Lornans, aquell matí es varen dedicar a recórrer els molls del port. Un cop acabada la visita, el senyor Dardentor i els dos parisencs varen tornar a l'hotel per dinar. Després de dues hores consagrades a la migdiada i a la lectura de la premsa, en Clovis Dardentor va fer un raonament que va comunicar als seus joves amics:

—Valdria més ajornar fins demà la passejada per l'interior de la ciutat.

—I això per què? —va preguntar en Marcel Lornans.

—Perquè els Désirandelle podrien ballar-la magra si els abandonàs enmig d'aquells preus tan desorbitats!
Un ullet menys, sí, però dos!

En absència d'en Patrice, el senyor Dardentor tenia total llibertat per dir les coses tal com li venien.

—Però, què no heu de sopar a ca la senyora Elissane? —va preguntar en Jean Taconnat.

—Sí, avui un altre pic. A partir de demà, per exemple, podem passejar fins al vespre. Idò adéu siau.

I en Clovis Dardentor es va dirigir cap a la Rue du Vieux Château amb pas distingit.

—Sempre que no som devora seu tenc por que se senti infeliç —va exposar en Jean Taconnat.

—Com et preocupes... —va respondre en Marcel Lornans.

Insistir en el fet que el senyor Dardentor va esser rebut amb gran plaer a ca la senyora Elissane i que na Louise, atreta instintivament per aquest home excel·lent, li va testimoniar una gran amistat seria perdre el temps en frases inútils.

Quant al fill Désirandelle, no hi era, no hi era mai. Preferia vagarejar aquí i allà que quedar-se a casa, i només tornava a l'hora dels àpats. Tot i haver-se assegut a taula a la dreta de na Louise Elissane, a penes li dirigia la paraula. Ara bé, el senyor Dardentor no era un home que deixàs marcir una conversa. Va xerrar de tot, del seu departament, de la seva ciutat natal, de les aventures a Palma, d'aquella galera tan veloç, del viatge a bord de l'*Argèles*, de la seva entrada triomfal a l'església de Santa Eulària, dels seus joves companys de travessia, a qui va dedicar grans elogis —dels seus joves amics de vint anys, tot i que només feia tres dies que els coneixia, fet que l'obligava a datar aquella amistat de l'any següent al seu naixement.

El resultat va esser que na Louise Elissane va sentir un desig secret que la seva mare convidàs aquells dos parisencs a ca seva, i no va poder retenir un tímid signe d'aprovació quan el senyor Dardentor va proposar de dur-los-hi.

—Us els presentaré, senyora Elissane —va dir—, us els presentaré demà mateix. Són uns joves molt agradables, molt gentils. No us penedireu d'haver-los rebut.

Per ventura la senyora Désirandelle va trobar la proposta del perpinyanès certament inoportuna. Això no obstant, la senyora Elissane no va veure cap altra opció que accedir-hi. No podia negar-li res, al senyor Dardentor.

—Que no em podeu negar res?! —va exclamar ell—. Us prenc la paraula, estimada senyora. A més, jo sempre deman coses raonables, tant a mi mateix com als altres. I me les poden concedir de la mateixa manera que jo me les concedesc, si no preguntau-ho a l'amic Désirandelle.

—En efecte... —va respondre sense gaire convicció el pare de n'Agathocle.

—Ja està decidit —va continuar en Dardentor—, els senyors Marcel Lornans i Jean Taconnat vendran a passar la vetlada de demà a ca la senyora Elissane. Per cert, Désirandelle, voleu acompanyar-nos a visitar la ciutat de les nou fins al migdia?

—M'haureu d'excusar, Dardentor, però preferiria restar amb aquestes dames i gaudir de la companyia de la nostra estimada Louise.

—D'acord, com desitgeu. Ho entenc perfectament. Caram, senyoreta Louise, com us estimen en aquesta

excel·lent família en què estau a punt d'entrar! I vós, Agathocle, que no dieu res? Cal que faci el sacrifici de posar-me al vostre lloc? Mare de Déu! Però que no trobau que la senyoreta Louise és encantadora?

N'Agathocle va jutjar enginyós de respondre que si no deia en veu alta el que pensava és que pensava que valia més dir-ho en veu baixa. En fi, una frase ben complicada que no significava res, i no se n'hagués sortit si el senyor Dardentor no l'hagués ajudat.

Na Louise Elissane, que no esmerçava cap esforç a amagar el desencant que li produïa aquell inepte, es mirava en Dardentor amb aquells ulls tan bells com desconcertats, mentre la senyora Désirandelle deia per encoratjar el seu fill:

—És tan amable...

I el senyor Désirandelle va afegir:

—I com se l'estima!

Evidentment, en Clovis Dardentor feia com si no veiés res. A parer seu, la decisió ja estava presa i no creia que es pogués canviar, malgrat que el casament encara no s'havia celebrat.

L'endemà, com sempre, fresc, jovial, radiant i eixerit, en Clovis Dardentor es va trobar davant la tassa de xocolata amb els dos parisencs. Abans de res, els va comunicar que havien de passar la vetlada plegats a ca la senyora Elissane.

—És una idea excel·lent, la de presentar-nos —va respondre en Marcel Lornans—. Almenys serem en una casa agradable durant la nostra estada a la guarnició.

—Sí, molt agradable! —va respondre en Clovis Dardentor—. És ver, després del casament de la senyoreta Louise...

—És cert —va dir en Marcel Lornans—, hi ha el casament...

—Al qual us convidaran, estimats amics.

—Senyor Dardentor teniu massa atencions amb nosaltres —va respondre en Jean Taconnat—. No sé com us ho podrem agrair. Ens tractau...

—Com els meus fills! Que no podria esser el vostre pare, amb la meua edat?

—Ai, senyor Dardentor, senyor Dardentor... —va respondre en Jean Taconnat amb aquella veu que expressava tantes de coses.

Varen dedicar tot el dia a visitar la ciutat. El trio de turistes va recórrer-ne els passeigs principals, el passeig de Torí amb els seus arbres esplèndids, el bulevard Oudinot amb les dues fileres de bellaombres, la Place de la Carrière, la del Teatre, la d'Orleans i la de Nemours.

Varen tenir ocasió d'observar la diversitat de la població oranesa en què es barrejava un gran nombre d'oficials i soldats. La majoria duia l'uniforme del Setè dels Caçadors d'Àfrica.

—Molt elegant, aquest uniforme —repetia en Dardentor—. La jaqueta amb trunyes els anirà que ni pintada i faran el seu camí vestits amb classe. Ja me'ls imagin: oficials brillants promesos amb una jove esplèndida. Decididament és un ofici extraordinari, el de soldat. Quan se'n té vocació, és clar, i com que vostès en tenen...

—Això es duu a la sang! —va replicar en Jean Taconnat—. Ens ve dels nostres avantpassats, dels grans comerciants de la Rue Saint Denis. L'hem heretat d'ells, el nostre instint militar!

Després varen trobar jueus amb vestits marroquins, jueus amb teles de seda brodades amb or, moros passejant el seu vagareig despreocupat pels carrers assolellats, i francesos i franceses.

En Clovis Dardentor, com és natural, es va manifestar encantat amb tot el que veia. Però devia sentir com el seu interès creixia quan els atzars de l'excursió el conduïen davant d'un establiment industrial, una adoberia, una fàbrica de fideus, una foneria o una fàbrica de tabac.

Com era d'esperar, per què no dir-ho, la seva admiració es va mantenir dins d'uns límits moderats davant dels monuments de la ciutat: la catedral, que va esser reconstruïda el 1839, i les seves tres naus de mig punt, la prefectura, el banc, el teatre i altres edificis moderns.

Quant als dos joves, varen concedir un gran atenció a l'església de Saint André, una antiga mesquita rectangular amb la volta sostinguda en arcs de ferradura de l'arquitectura morisca coronada per un minaret elegant. Això no obstant, aquesta església els va semblar menys curiosa que la mesquita del Baixà, molt admirada pels artistes a causa del seu pòrtic en forma de *koubba*. Per ventura també s'haurien aturat davant la mesquita de Sidi El Haouri i els seus tres nivells d'arcuacions si en Clovis Dardentor no els hagués fet notar que el temps s'escolava.

En sortir, en Marcel Lornans va observar que al balcó del minaret un personatge recorria l'horitzó amb una ullera de llarga vista.

—Mira, és el senyor Oriental! —va dir.

—Què? Aquest descobridor d'estels, aquest recensor de planetes? —va dir el nostre perpinyanès.

—El mateix. I està mirant amb una ullera de llarga vista.

—Si observa alguna cosa, no és ell —va afirmar en Jean Taconnat—. Des del moment que no està menjant, és que no és el senyor Oriental.

El qui seguia l'astre radiant en el seu trajecte diürn era el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar.

Quan varen tornar a l'hotel, a l'hora de sopar, el senyor Dardentor, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat necessitaven descansar imperiosament.

En Patrice, aprofitant, sense abusar-ne, l'estona de lleure que el seu senyor li havia donat, havia recorregut els carrers metòdicament, enriquint-se la memòria amb records preciosos, atès que no es creia obligat a veure-ho tot en una sola jornada.

Fins i tot es va permetre una reprovació al senyor Dardentor, que, segons ell, no sabia moderar-se en els seus actes i corria el risc de fatigar-se massa. L'única resposta que va rebre va esser que la fatiga no afectava un nadiu dels Pirineus Orientals, i el va enviar a dormir.

I això és el que va fer en Patrice devers les vuit, però no metafòricament, sinó literalment, després d'haver fascinat el servei tant amb les seves reprovacions com amb les seves maneres.

A aquella hora el senyor Dardentor i els dos cosins arribaven a la casa de la Rue du Vieux Château. Les famílies Elissane i Désirandelle eren al saló. Amb la presentació que en va fer en Clovis Dardentor, en Marcel Lornans i en Jean Taconnat varen esser acollits amb tota cordialitat.

La vetlada va esser com totes les vetlades burgeses, una ocasió per conversar, per prendre una tassa de te, per tocar un poc de música... Na Louise Elissane tocava el piano d'una manera deliciosa, amb veritable

sensibilitat per l'art. I en Marcel Lornans, per aquelles coses de l'atzar, posseïa —per utilitzar el verb en ús— una veu extraordinària. D'aquesta manera, els dos joves varen poder interpretar alguns fragments d'una nova partitura.

A en Clovis Dardentor li encantava la música i l'escoltava amb l'entusiasme inconscient de la gent que no hi entén gaire. Basta que els entri per una orella i els surti per l'altra, i no està demostrat que el seu cervell en quedi impressionat. Amb tot, el nostre perpinyanès es va prendre la molèstia de complimentar, d'aplaudir i de «bravissimar» amb el seu fervor meridional.

—Dos talents que casen perfectament! —va observar.

Somriure de la jove pianista, lleugera incomoditat del jove cantant, frunziment de celles del senyor i la senyora Désirandelle. El seu amic no havia estat gaire afortunat en la tria de l'expressió, i la frase, per bé que en Patrice l'hauria trobada ben construïda, en aquella situació feia mal a les orelles.

De fet, en n'Agathocle no hi havia res a casar, ni talent, ni esperit, ni la seva persona. Ni tan sols per un simple casament de conveniència, pensava en Jean Taconnat.

La conversa també va desembocar en la passejada que el senyor Dardentor i els dos joves parisencs havien fet per la ciutat. Na Louise Elissane, ben instruïda, va respondre sense pedanteria les preguntes que li varen formular: l'ocupació dels àrabs durant tres segles, la presa de possessió d'Orà per part de França de feia uns seixanta anys, el comerç que la situa en primera posició entre les ciutats algerianes...

—Però la nostra ciutat no ha estat sempre afortunada, la seva història és fecunda en calamitats —va afegir la jove—. Després dels atacs musulmans, les catàstrofes naturals, el terratrèmol de 1790 pràcticament la va destruir.

En Jean Taconnat va parar l'orella.

Després dels incendis que aquella catàstrofe va ocasionar, va esser saquejada pels àrabs i pels turcs —va continuar la jove—. La tranquil·litat data tan sols de la dominació francesa.

I en Jean Taconnat va pensar:

—Terratrèmols, incendis, atacs... llavors arrib cent anys tard! Senyoreta, encara es noten tremolors? —va preguntar.

—No, senyor —va respondre la senyora Elissane.

—Quina llàstima...

—Com? Quina llàstima? —va exclamar el senyor Désirandelle—. Que necessitau terratrèmols i cataclismes d'aquesta casta, senyor?

—No en parlem més o m'acabaré marejant —va declarar amb sequedat la senyora Désirandelle—. Som en terra ferma i la brandada dels vaixells basta sense que s'hi afegixin les ciutats!

En Marcel Lornans no va poder evitar somriure per la reflexió de la dama.

—Em sap greu d'haver evocat aquests records. La senyora Désirandelle és tan sensible... —va dir llavors na Louise Elissane.

—Oh, no et preocupis, criatura —va respondre la senyora Désirandelle.

—A més, si es produís un terratrèmol, jo el sabria controlar perfectament. Un peu aquí, un altre allà... com el colós de Rodes. Res no es mouria —afirmà en Dardentor.

El perpinyanès, amb les cames separades, feia cruixir el parquet sota les botes, preparat per lluitar contra qualsevol moviment del sòl africà. De la seva boca oberta de bat a bat va sortir una rialla tan sonora que contagià a tothom la seva hilaritat.

Havia arribat l'hora de retirar-se. No es varen separar sense citar-se amb les dues famílies per visitar la *kasbah* l'endemà. En Marcel Lornans, tot pensatiu, es repetia mentre tornaven a l'hotel que allistar-se al Setè dels Caçadors d'Àfrica per ventura no era l'ideal d'una vida feliç allà baix...

L'endemà, durant el matí, les famílies Elissane i Désirandelle, el senyor Dardentor i els dos parisencs varen recórrer les sinuositats de l'antiga *kasbah* oranesa, actualment una vulgar caserna que es comunica mitjançant dues portes amb la ciutat. Després, la passejada es va dirigir cap al poble negre dels Djalis, considerada amb totes les de la llei una de les curiositats d'Orà. I, durant aquesta excursió, l'atzar, i només l'atzar, va fer que na Louise Elissane conversàs amb en Marcel Lornans, per a desgrat de la senyora Désirandelle.

Al vespre en Clovis Dardentor va oferir un sopar a tota «la tropa». Un àpat magnífic amb el servei a cura d'en Patrice, tot un entès en matèria de gala. La senyoreta Elissane va plaure especialment a aquest *gentleman* de la servitud, que va reconèixer en ella una persona d'una distinció excepcional.

Varen transcórrer uns dies, però no hi havia indicis de cap canvi en la situació respectiva dels hostes de la casa de Vieux Château.

Moltes vegades la senyora Elissane havia temptejat la seva filla en relació a n'Agathocle. Com a dona pràctica que era, li va exposar els avantatges que hi trobaven les dues famílies. Na Louise evitava de respondre a les instàncies de sa mare, que, al seu torn, no sabia què respondre a les instàncies de la senyora Désirandelle. I no era que no intentàs esperonar el seu fill.

—Has d'esser més diligent! —li repetia deu vegades al dia—. Nosaltres ens esforçam per deixar-vos sols a tu i a na Louise i estic segura que et quedes allà, mirant per la finestra, en lloc de fer-li compliments.

—Sí que n'hi faig.

—Sí... fas i desfàs i no dius ni deu paraules en deu minuts.

—Deu minuts és molt!

—Però pensa en el teu futur, fill meu! —va continuar la mare, desconcertada, estirant-li la màniga de la jaqueta—. Estant-hi les dues famílies d'acord, aquest enllaç hauria d'anar com una seda, i no està ni mig lligat.

—Sí, jo ja he donat el meu consentiment —va respondre innocentment n'Agathocle.

—No! Na Louise encara no ha donat el seu! —va replicar la senyora Désirandelle.

Les coses no avançaven i el senyor Dardentor, quan hi intervenia, no aconseguia fer-li saltar ni una espurna, a aquell al·lot.

—Un còdol mullat, en lloc d'un sílex sempre a punt per fer foc! —pensava—. Ara que, només caldria una oportunitat, en aquella plàcida casa. És cert.

En fi, sabien marcar el pas, però marcant el pas no es guanya un combat. A més, el ventall de distraccions quotidianes començava a acabar-se. Havien visitat la ciutat fins als suburbis més extrems. En aquell moment, en Dardentor en sabia tant com l'erudit president de la Societat Geogràfica d'Orà, la més

important de la regió algeriana. Alhora que els Désirandelle desesperaven, en Jean Taconnat també desesperava enmig d'aquella ciutat ben assentada sobre el sòl infrangible que gaudia d'un repòs absolut. No hi havia res a fer.

Afortunadament en Clovis Dardentor va tenir una idea, una idea que es podia esperar d'un home com ell. La Companyia Ferroviària Algeriana acabava d'oferir un viatge circular a preu reduït pel sud de la província oranesa. Era temptador fins i tot per als més casolans. Es partia per una línia i es tornava per una altra. Entre les dues, travessarien cent llegües per un país extraordinari. Això ocuparia uns quinze dies esmerçats d'una manera curiosa.

En els cartells multicolors de la companyia hi havia un mapa de la regió travessat per una gran línia vermella en ziga-zaga. S'anava en tren a Tlélát, a Saint Denis du Sig, a Perregaux, a Mouaskar i a Saïda, el final de la línia. D'allà es visitava Daïa, Magenta, Sebdou, Tlemcen, Lamorcière i Sîdî Bel Abbas, en cotxe o bé en caravana. Finalment, es tornava en tren de Sîdî Bel Abbas a Orà.

Aquest era el viatge en què es va aventurar en Clovis Dardentor amb la passió que caracteritzava els actes més insignificants d'aquest home extraordinari. No li va suposar cap dificultat convèncer els Désirandelle. L'aventura, la vida en comú, els petits serveis que haurien de prestar, les múltiples ocasions que n'Agathocle sabia aprofitar per guanyar-se el favor de l'encantadora Louise...

Per ventura la senyora Elissane es va fer pregar una mica. Aquell viatge l'espantava; que si això, que si allò... Però que provàs de negar res al senyor Dardentor... L'excel·lent dama havia dit que no li podia negar res, i el senyor Dardentor li ho va recordar en el moment oportú. En fi, la seva argumentació va ésser decisiva. Durant l'excursió n'Agathocle es revelaria més atent. La senyoreta Louise es temeria de la seva vàlua i l'enllaç se celebraria a la tornada.

—Senyor Lornans i senyor Taconnat, vendran amb nosaltres? —va demanar la senyora Elissane.

—Per desgràcia, no —va respondre el senyor Dardentor—. D'aquí a pocs dies s'han d'allistar i el viatge els faria anar malament.

La senyora Elissane va semblar satisfeta.

Però després de la mare, va ésser necessari convèncer la filla.

El senyor Dardentor va tenir feina. Rebutjava rotundament aquell viatge en què estaria permanentment en contacte amb la família Désirandelle. Almenys a Orà, n'Agathocle sovint era absent. Únicament se'l veia a les hores dels àpats —les úniques en què obria la boca ufanosament, i no per conversar—. En tren, en cotxe, en caravana, sempre seria allà! Aquesta perspectiva no feia precisament les delícies de na Louise Elissane. Aquell jove la disgustava profundament, per ventura havia estat sàvia en advertir sa mare que no s'hi casaria mai. Però coneixia aquella dona decidida, tenaç i poc disposada a abandonar els seus projectes. En realitat, valdria més que aquella gran dama es temés per ella mateixa de la nul·litat del pretendent.

El senyor Dardentor va desplegar una eloqüència irresistible. Estava convençut que el viatge proporcionaria a l'hereu dels Désirandelle l'oportunitat de donar-se a conèixer i esperava que el desig dels seus vells amics s'acomplís. Els sabia tant de greu si no ho aconseguien... I tot i que això no va commoure la jove, finalment va aconseguir que s'ocupàs dels preparatius del viatge.

—Més tard m’ho agraireu —li va repetir ell—, m’ho agraireu.

Quan en Patrice se’n va assabentar, no va amagar en cap moment al seu senyor que aquell viatge no mereixia en absolut la seva aprovació, tenia reserves. Sens dubte hi hauria altres turistes, vés a saber qui, i la promiscuïtat de viure tots junts....

El seu senyor li va ordenar que estigués preparat per fer les maletes el vespre del deu de maig, al cap de quaranta-vuit hores.

Quan el senyor Dardentor va explicar als dos joves la resolució presa per les famílies Elissane i Désirandelle, i per ell mateix, es va afanyar a expressar-los el seu pesar —tan gran i tan sincer!— pel fet que no poguessin acompanyar-los. Hauria estat rodó i apassionant, «caravanejar» junts —va utilitzar aquesta paraula— durant unes setmanes per la regió oranesa!

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat també varen expressar el seu pesar, no menys profund ni menys sincer. Però ja feia deu dies que eren a Orà i no es podien torbar gaire més a regularitzar la seva situació...

Això no obstant, l’endemà al vespre, la vigília del viatge planejat, després d’haver-se acomiadat del senyor Dardentor, els dos cosins varen intercanviar aquestes preguntes i aquestes respostes:

—Digues, Jean.

—Què passa, Marcel?

—Creus que un retard de dues setmanes...?

—Duraria més de quinze dies? No, Marcel, estic segur que no, ni tan sols a Algèria...

—I si partíssim amb el senyor Dardentor?

—Partir, Marcel?! I ets tu, qui m’ho proposa, tu que m’has donat tan sols quinze dies per a les meves pràctiques de salvament!

—Sí, Jean, perquè aquí a Orà, en aquesta ciutat tan poc bulliciosa, no podies aconseguir-ho, mentre que en aquest viatge, qui sap, per ventura es presentaran oportunitats...

—Sí, sí, Marcel, seria el mateix. El naufragi, l’incendi, el combat, sobretot... Segur que has tengut aquesta idea pensant en les meves pràctiques?

—És clar! —va respondre en Marcel Lornans.

—Mentider! —li va contestar en Jean Taconnat.

ES PRESENTA UNA PRIMERA OPORTUNITAT SERIOSA DURANT EL TRAJECTE D'ORÀ A SAÏDA

El viatge organitzat per la Companyia Ferroviària Algeriana era dels que agraden als turistes oranesos. Aquest itinerari de sis-cents cinquanta quilòmetres per la província —tres-cents en tren i tres-cents cinquanta en cotxe o en altres mitjans de transport entre Saïda, Daïa, Sebdou, Tlemcen i Sîdí Bel Abbas— va tenir una gran acceptació entre el públic. Una passejada, només era una simple passejada que es podia fer del maig a l'octubre, segons les preferències de cadascú, és a dir, durant els mesos de l'any en què no hi ha perill de perturbacions atmosfèriques.

A més —cal insistir-hi—, no era en absolut un d'aquests viatges econòmics d'agències com la Lubin o la Cook que t'imposen un itinerari i t'obliguen a visitar el mateix dia i a la mateixa hora les mateixes ciutats i els mateixos monuments, un programa que molesta i incomoda la clientela i que cal seguir al peu de la lletra. No, i en Patrice s'equivocava en aquest aspecte. Res de prestar serveis, res de promiscuïtat. Els bitllets eren vàlids per a tota la temporada bona. Es podia partir quan es volgués i aturar-se on es desitjàs. Del fet que tothom tengués dret d'emprendre el viatge quan li fos més convenient, en va resultar que en el primer grup, que partia el deu de maig, només s'hi reunissin una trentena d'excursionistes.

L'itinerari havia estat escollit convenientment. De les tres sotsprefectures de la província d'Orà (Mostaganem, Tlemcen i Mouaskar), travessava les dues darreres i, de les subdivisions militars (Mostaganem, Saïda, Orà, Mouaskar, Tlemcen i Sîdí Bel Abbas), tres de les cinc. Dins d'aquesta zona, la província que limita al nord amb la Mediterrània, a l'est amb el departament d'Alger, a l'oest amb el Marroc i amb el Sàhara al sud, presenta una gran varietat de paisatges: muntanyes d'altures superiors a mil metres, boscs amb una superfície total no inferior a quatre-centes mil hectàrees, i també llacs i rius, el Macta, l'Habra, el Cheliff, el Mekerra i el Sig. La caravana no la recorreria tota sencera, però almenys en visitaria els territoris més bonics.

Aquell dia en Clovis Dardentor no perdria el tren com va perdre el paquebot. Ja era a l'estació abans d'hora. Com a promotor del viatge, només complia el seu deure, essent allà abans que els seus companys, que estaven tots d'acord en reconèixer-lo com a cap de l'expedició.

Fred i silenciós, en Patrice era devora el seu senyor, esperant l'equipatge que havia de registrar —un equipatge poc feixuc—, unes quantes maletes, algunes bosses, mantes... tan sols l'imprescindible.

Ja eren les vuit i mitja i el tren partia a les nou i cinc minuts.

—Idò? —va protestar en Clovis Dardentor— Però què fan? Que no pensa treure el nas, la nostra *zamala*?⁹ En Patrice va acceptar aquest mot indígena, ja que es trobaven en un país àrab, i va respondre que veia un grup que es dirigia cap a l'estació.

És la família Désirandelle, amb la senyora i la senyoreta Elissane.

En Dardentor els va fer mil compliments. Estava tan content que els seus vells amics de França i els seus

⁹ Conjunt de la casa d'un xeic àrab, amb les tendes, els servents, els ramats i els equipatges. També pot significar 'família nombrosa'. (N. dels T.)

nous amics de l'Àfrica haguessin acceptat la seva proposta... Si confiaven en ell, aquell viatge els deixaria records inoblidables. Li semblava que la senyora Elissane estava en bona forma aquell matí. I la senyoreta Louise, deliciosa en el seu vestit de turista. Que ningú es preocupàs pels seients, ell se n'encarregava, compraria els bitllets per a tots. Ja ho arreglarien més tard. Quant a l'equipatge, era feina d'en Patrice. Es podien refiar de la cura minuciosa amb què acomplia els actes més insignificants. Pel que fa a en Dardentor, tot ell desbordava entusiasme.

Les dues famílies varen entrar a la sala d'espera i varen deixar a en Patrice uns quants paquets que no volien endur-se al vagó. El millor seria deixar-los en una consigna durant les parades a Saint Denis du Sig, a Mouaskar i fins a arribar a l'estació de Saïda.

Després de demanar a la senyora Désirandelle i a n'Agathocle de romandre amb la senyora Elissane i la seva filla a la sala d'espera, en Dardentor a pas lleuger —com un silf— i el senyor Désirandelle més feixuc —com un paquiderm— es varen acostar a la taquilla on s'adquirien els bitllets per al viatge circular. Una vintena de viatgers hi feien cua, impacients per desfilar al seu torn davant del funcionari.

I quina va esser la primera persona que va distingir el senyor Désirandelle? El senyor Eustache Oriental en persona, el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar i la seva inseparable ullera de llarga vista en bandolera. Sí, aquell autòcton s'havia deixat seduir per l'atractiu d'un viatge de quinze dies a preu reduït.

—Com ens ho farem? —va murmurar el senyor Dardentor— Haurem de procurar que no tengui sempre el millor lloc a taula i els millors talls al plat! Què carai! Les dames primer!

Tot i això, quan el senyor Oriental i el senyor Dardentor es varen trobar davant la taquilla varen creure oportú d'intercanviar una inclinació de cap. Tot seguit el senyor Dardentor va comprar sis bitllets de primera classe per a la família Elissane, la família Désirandelle i per a ell, més un bitllet de segona classe per a en Patrice, que no hauria acceptat de cap manera de viatjar en tercera.

Tan bon punt com va tocar la campana, es varen obrir les portes de la sala d'espera i els viatgers varen afluir a l'andana on havia estacionat el tren. La locomotora bronzia sota les planxes tremoloses, coronades pels vapors que brollaven a través de la junta de les vàlvules.

En aquest tren directe d'Orà a Alger hi havia molts de passatgers i, com de costum, tan sols el componien dotze cotxes. Els turistes haurien de baixar a Perregaux per agafar el tren que es dirigeix cap al sud, direcció Saïda.

Quan hi ha una certa aflluència de passatgers, és difícil de trobar seient per a sis persones en el mateix compartiment. Per fortuna, gràcies al zel d'un empleat, en Clovis Dardentor, que tenia la propina sempre a punt, va aconseguir d'acomodar-se amb els seus acompanyants en un compartiment on els dos seients restants varen esser ocupats tot d'una. Per tant, complet. Les tres dames varen disposar dels seients del darrera, els tres homes dels del davant. Cal remarcar que el senyor Dardentor estava davant de na Louise Elissane i que tots dos ocupaven els angles d'aquest costat del vagó.

Al senyor Oriental, no l'havien vist més, i tampoc els amoinava. Devia haver pujat al primer cotxe i de ben segur que veuriem el seu aparell diòptric en travessar la porta.

A més a més, en aquella part del viatge només en transcorrien uns setanta, de quilòmetres entre Orà i

Saint Denis du Sig, on estava prevista la primera parada.

A les nou i cinc minuts en punt, el cap d'estació pita, les portes es tanquen, la locomotora fa un xiulet estrident i, en arrencar, el tren és tan sorollós que sobresalta els passatgers de les plataformes.

En sortir de la capital oranesa, la mirada del viatger s'atura primer en un cementiri i en un hospital a la dreta de la via, d'un aspecte no gens recreatiu. A l'esquerra se succeeixen un seguit de construccions i, més enllà, apareix la praderia verdosa, d'una aparença més alegre.

Les mirades del senyor Dardentor i de l'encantadora companya del seu davant es varen centrar en aquesta banda. Sis quilòmetres riu amunt, després d'haver vorejat el petit llac Morselli, el tren es va aturar a l'estació de Sènia. En realitat, els millors ulls amb prou feines varen poder distingir el llogaret, situat a mil dos-cents metres, en el punt on la carretera secundària d'Orà a Mouaskar es bifurca.

Cinc quilòmetres més lluny, després d'haver deixat a la dreta l'antiga fortificació d'Abd el Kader, es va fer una parada a l'estació de Valmy, on la via talla l'esmentada carretera.

A l'esquerra s'estén gran part del llac salat de Sebgha, amb una altura que ja arriba als noranta-dos metres per sobre del nivell de la Mediterrània.

Des dels angles que ocupaven en el compartiment, en Clovis Dardentor i na Louise Elissane només varen albirar el llac vagament. En tots els casos, per vast que fos, tan sols hauria obtingut una mirada de menyspreu, d'en Jean Taconnat, ja que en aquella època el nivell de l'aigua ja era molt baix i no tardaria a assecar-se totalment amb els ardors de l'estació càlida.

Fins a aquell moment, la direcció de la línia havia estat sud-est, però aleshores es va dirigir cap al poblet de Tlélat, on el tren va estacionar.

En Clovis Dardentor duia un mapa de butxaca de tela amb plecs rectangulars que comprenia l'itinerari del viatge. No era gens d'estranyar d'un home tan pràctic i tan prevengut. Dirigint-se als seus companys, va dir:

—Aquí creua la línia de Sidí Bel Abbas, que ens portarà a Orà a la tornada de la nostra excursió.

—Però aquesta línia no arriba fins a Tlemcen? —va demanar el senyor Désirandelle.

—Hi ha d'arribar i després bifurcar-se a Boukhanéfès, però no està acabada ni de bon tros —va respondre en Dardentor.

—Per ventura ens ha perjudicat —va observar la senyora Elissane—. Si haguéssim pogut...

—Mare de Déu! Senyora meva, això hauria significat suprimir el trajecte en caravana! —es va escandalitzar en Clovis Dardentor—. En un vagó no es veu res, o gairebé res, i és com un forn. Jo ja tenc ganes d'arribar a Saïda. No sou del mateix parer, senyoreta Louise?

Com hauria pogut no alinear-se amb el senyor Dardentor, la jove?

A partir de Tlélat, el tren es va dirigir totalment cap a l'est, va travessar els petits rius sinuosos i murmurants dels *wadis*,¹⁰ tributaris fidels del Sig. El tren va tornar a baixar cap a Saint Denis després d'haver travessat el riu que, amb el nom de Macta, va a parar a una vasta badia entre Arzew i Mostaganem.

Els viatgers varen arribar a Saint Denis a les onze i pocs minuts. Allà varen baixar la majoria dels qui

---

¹⁰ En àrab, significa 'riu'. (N. dels T.)

feien el viatge turístic.

Pel que fa al programa particular del senyor Dardentor, preveia una jornada i una nit en aquell llogaret, d'on partirien l'endemà cap a les deu. Com que les seves companyes i els seus companys de viatge li'n confiaven els detalls, estava decidit a seguir el seu lema al peu de la lletra: *transire vivendo*.

El nostre perpinyanès va esser el primer en deixar el vagó, sense dubtar que n'Agathocle el seguiria i s'afanyaria a oferir la mà a na Louise Elissane per ajudar-la a baixar a l'andana. Però la jove degué avançar-se a aquell al·lot deplorable i va esser amb l'ajut del senyor Dardentor, que va saltar àgilment.

—Ah! —va fer ella deixant escapar un crit en el moment en què es va girar.

—Us heu fet mal, senyoreta? —va demanar en Clovis Dardentor.

—No, no, gràcies senyor, però és que em pensava que... —va respondre na Louise.

—Us pensàveu?

—Em pensava que els senyors Lornans i Taconnat no venien de viatge...

—Ells? —va exclamar en Clovis Dardentor amb una veu estrident.

Es va girar i es va témer de la presència dels seus amics, als quals va obrir els braços mentre saludaven la senyora Elissane i la seva filla.

—Vós, vós? —repetia.

—En persona! —va contestar en Jean Taconnat.

—I l'allistament al Setè dels Caçadors?

—Hem pensat que no passava res si ens hi allistàvem d'aquí a quinze dies —va dir en Marcel Lornans—, i per aprofitar aquest temps...

—Ens ha semblat que un viatge circular...

—Oh, una idea excel·lent! I quina alegria que ens donau a tots! —va dir el senyor Dardentor.

A tots? Per ventura el mot era excessiu. Deixant de banda na Louise, com ho veien la senyora Elissane i els Désirandelle? Amb un gran desgrat. Les salutacions als dos parisencs varen esser tan seques per part de les dones com tenses per part dels homes. Quant a en Clovis Dardentor, no hi havia dubte que va actuar de bona fe, quan va dir a la senyora Elissane que ni en Marcel Lornans ni en Jean Taconnat l'havien d'acompanyar. Per tant, no li podien retreure res. Amb tot, per ventura es mostrava massa content.

—Ves quin cop de sort! —va dir.

—El tren estava a punt de partir quan hem arribat a l'estació —va explicar en Jean Taconnat—. M'ha costat convèncer en Marcel... Però em sembla que a ell li ha costat més de convèncer-me a mi. De fet, hem dubtat fins al darrer instant.

En fi, en Clovis Dardentor i la seva *zamala* eren a Saint Denis du Sig, la primera etapa del viatge, i els dos joves varen esser acceptats a la caravana. Havien d'informar-se d'algun hotel confortable on poder dinar, sopar i dormir. Ja no se separarien, no hi hauria dos grups —el grup Dardentor, d'una banda, i el grup Lornans-Taconnat, de l'altra—. No! I ara! Sense cap mena de dubte aquesta decisió provocà alegries i decepcions, però ningú no ho va demostrar.

—Decididament, amb nosaltres se li desperta l'instint paternal, a aquest pirinenc —va murmurar en Jean

Taconnat.

Si els turistes haguessin arribat a Saint Denis du Sig quatre dies abans —diumenge en lloc de dimecres—, hi haurien trobat uns quants milers d'àrabs. S'hauria escaigut en dia de mercat i la qüestió de l'hotel hauria estat més difícil de resoldre. Normalment, la població d'aquest llogaret es redueix a sis mil habitants, una cinquena part són d'origen jueu i quatre mil, estrangers.

Trobat l'hotel, hi varen dinar alegrement —una alegria desbordant que va aportar principalment el senyor Dardentor—. Amb el propòsit de lliscar de mica en mica cap a una sincera intimitat amb els seus companys de viatge, a qui en definitiva s'havien imposat, els dos parisencs varen fingir mantenir-se discretament reservats.

—Caram, mainada, no us conec! —va observar fins i tot en Dardentor—. Les vostres dides us han canviat, tan alegres com sou...

—Ja no tenim edat, senyor Dardentor —va respondre Jean Taconnat—. No som tan joves com vós.

—Ai, quins angelets! Ara que hi pens no he vist el senyor Oriental, a l'estació.

—Que era al tren, aquest personatge planetari? —va preguntar en Marcel Lornans.

—Sí, i sens dubte deu haver continuat cap a Saïda.

—Redimonis! —va dir en Jean Taconnat—. És com una plaga de llagostes aquest home... Ho devorará tot al seu pas!

Com que no havien de partir fins a l'endemà a les nou del matí, després de dinar varen decidir que dedicarien la jornada a visitar Saint Denis du Sig. És cert, aquests poblets algerians s'assemblen rabiosament a les capitals de província de la mare pàtria, no hi falta de res, comissaria de policia, jutjat de pau, notari, recaptador d'imposts, ajudant d'obres públiques i gendarmes!

A Saint Denis du Sig hi ha uns quants carrers bonics de veres, places amb un disseny uniforme, plantacions d'un creixement vigorós —sobretot de plàtans— i una bella església d'aqueix estil gòtic del segle XII. De fet són els contorns de la ciutat els que mereixen l'atenció dels turistes.

Per tant, varen passejar pels voltants. El senyor Dardentor va fer admirar a les dames, que no hi mostraven gaire interès, i als dos cosins, que tenien el cap en un altre lloc —probablement en la boira de l'esdevenidor—, les terres d'una fertilitat excepcional, les vinyes superbes que entapissaven el massís isolat en què es repenja el poblet, una mena de fortalesa natural fàcil de defensar. El nostre perpinyanès era del tipus de gent que admira únicament perquè no és a ca seva i a qui no s'hauria de confiar la redacció d'una *Guia del Viatger*.

Un temps immillorable va acompanyar la passejada de l'horabaixa. Varen pujar per la riba del Sig fins a l'estany que obliga les aigües a refluir fins quatre quilòmetres més amunt i que té una capacitat de catorze milions de metres cúbics, que es destinen al rec dels cultius industrials. L'estany esmentat ja ha cedit diverses vegades i, sens dubte, tornarà a cedir. Però els enginyers el controlen, i des del moment que el controlen no hi ha res a témer, si se'ls té confiança.

Després d'aquella llarga excursió, l'excusa de la fatiga era ben creïble. I encara més quan el senyor Dardentor va parlar d'una visita que exigiria una caminada de diverses hores. La senyora Elissane i la senyora Désirandelle, a qui el seu marit va creure oportú afegir-se, varen demanar la gràcia.

Na Louise els va haver d'acompanyar a l'hotel sota la protecció de n'Agathocle. Quina ocasió per al festejador per oferir el braç a la seva festejada... Si no els hagués tengut els dos amputats — metafòricament, és clar.

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat haurien demanat de tornar amb les dames de bon grat, si no s'haguessin hagut de resignar a seguir en Dardentor, que s'havia entestat a visitar la Union du Sig, una granja de dues mil hectàrees a vuit quilòmetres d'allà, l'origen de la qual es remuntava a l'any 1844. Afortunadament varen poder fer el trajecte en mules sense trigar ni cansar-se gaire. I mentre travessaven el camp ric i tranquil en Jean Taconnat pensava:

—És desesperant! Fa uns seixanta-quatre anys, per ventura, quan guerrejaven per prendre possessió de la província oranesa, per ventura hauria pogut...?

En fi, no es va presentar cap oportunitat per a les pràctiques de salvament quan tots tres varen tornar a l'hotel per sopar. La vetlada no es va allargar. Tothom va tornar a la seva habitació devers les nou. N'Agathocle, que no somiava mai, no va somiar na Louise, i na Louise, que tenia un son sempre adornat amb somnis agradables, no va somiar n'Agathocle...

L'endemà a les vuit, en Patrice va trucar a totes les portes amb suavitat. Tots varen obeir al senyal d'aquell servent puntual, varen prendre l'esmorzar amb cafè o amb xocolata, cadascú al seu gust, varen pagar el compte de l'hotel i se'n varen anar a peu cap a l'estació.

Aquest pic en Dardentor i els seus acompanyants varen ocupar ells sols les vuit places del compartiment. D'altra banda, només era un trajecte molt curt, entre Saint Denis du Sig i l'estació de Perregaux.

Després d'una breu parada a Mocta Douz, un poble europeu situat a desset quilòmetres de Saint Denis, el tren es va aturar vuit quilòmetres més lluny.

Perregaux, un petit llogaret de tan sols tres mil habitants, mil sis-cents dels quals són indígenes, està regat per l'Habra, al centre d'una planura de trenta-sis mil hectàrees d'una fecunditat meravellosa. Justament aquí es tallen la línia que va d'Orà a Alger i la que va des d'Arzew, port de la costa septentrional, fins a Saïda. Traçada de nord a sud a través de la província, passant pels immensos territoris on es cultiva l'esparg, es prolongarà fins a Aïn Sefra, gairebé a la frontera amb el Marroc.

Per tant, els turistes varen haver de canviar de tren en aquesta petita estació i, després de recórrer vint-i-un quilòmetres més, aturar-se a Crève Coeur.

Efectivament, la línia d'Arzew a Saïda deixa Mouaskar a l'esquerra. Escombrar, com es diu, aquella capital de districte, per ventura hauria correspost al bel·licós estat d'ànim d'en Jean Taconnat. Però en Clovis Dardentor, hauria protestat enèrgicament, ja que el programa circular comprenia Mouaskar. Fins i tot per als vint quilòmetres que calia recórrer, davant de l'estació la companyia ferroviària posaria vehicles a la disposició de la seva clientela.

El grup Dardentor va esser rebut pel mateix òmnibus i, l'atzar, que disposa les coses d'una manera maliciosa, va fer que en Marcel Lornans es trobàs assegut devora na Louise Elissane. Vint quilòmetres no li havien semblat mai tan curts! I això que l'òmnibus havia anat a poc a poc perquè el camí puja fins a la cota de cent trenta-cinc metres per damunt del nivell del mar.

En fi, curt o no, el darrer quilòmetre es va recórrer cap a les tres i mitja. D'acord amb el programa, havien

de passar el vespre de l'onze i la nit i la jornada del dotze a Mouaskar i després partir cap a Saïda.

—Per què no agafam el tren aquest mateix vespre? —va demanar la senyora Elissane.

—Oh, estimada i encantadora senyora —va respondre el senyor Dardentor—, no ho desitjau, i si ho desitjàssiu i jo tengués la debilitat d'obeir-vos, m'ho retrauríeu tota la vida...

—Mare —va dir na Louise rient—, no deus voler exposar el senyor Dardentor a ésser víctima d'uns retrets tan interminables?

—I tan justificats! —va afegir en Marcel Lornans, la intervenció del qual sembla que va agradar a la senyoreta Elissane.

—Sí, justificats —va reprendre en Dardentor—, perquè Mouaskar és una de les ciutats més belles d'Algèria, i el temps que li dedicarem no serà perdut. Vull arriscar-me que la curiositat mati el moix.

—Txum! —va fer en Patrice.

—Que t'has refredat? —li va demanar el seu senyor.

—No, només volia caçar a temps el moix del senyor...

—Poca-vergonya!

I la petita tropa va cedir als desitjos del seu capità, que més aviat pareixien ordres.

Mouaskar és un enclau fort. Atrinxerat en el vessant meridional de la primera serralada de l'Atlas, al peu del Chareb Er Rih, domina l'extensa plana d'Eghris. Hi conflueixen tres rius, el Wadi Toudman, l'Aïn Beïda i el Ben Arrach. Conquerit el 1835 pel duc d'Orleans i el mariscal Clausel i abandonat molt poc després, no va ésser reconquerit fins a 1841 pels generals Bugeaud i Lamorcière.

Abans de sopar, els turistes varen poder comprovar que en Dardentor no exagerava. Mouaskar es troba en un indret deliciós, a cavall entre els dos turonells entre els quals flueix el Wadi Toudman. La passejada va travessar els cinc barris, quatre dels quals estan envoltats per un bulevard escortat per molts d'arbres. La murada esmentada està oberta per sis portes, defensada per deu torres i vuit baluards. Els visitants es varen aturar a la plaça d'armes.

—Quin fenomen! —va exclamar en Dardentor situant-se amb les cames obertes i els braços estesos cap al cel davant d'un arbre enorme, dues o tres vegades centenari.

—Ell tot sol ja és com un bosc —va respondre en Marcel Lornans.

Era una morera que mereixeria tenir la seva pròpia llegenda i que havia viscut diversos segles sense que la derrotassin.

En Clovis Dardentor en va voler collir una fulla.

—Aquest primer vestit amb cua dels elegants del Paradís terrestre... —va dir en Jean Taconnat.

—I que es confecciona sense costureres! —va continuar en Dardentor.

Un sopar excel·lent i copiós va fer recuperar les forces als comensals. No hi varen estalviar gens ni mica d'aquell vi de Mouaskar que ocupa un bon racó als cellers dels gurmets d'ultramar. Després, com el dia anterior, les senyores es varen retirar prest. No els varen exigir que estiguessin dempeus en despuntar el dia. Els senyors Désirandelle pare i fill fins i tot podrien permetre's que se'ls enganxassin els llençols. Es veurien a l'hora de dinar. L'horabaixa, el dedicarien a visitar plegats els principals edificis de la ciutat.

Com a conseqüència d'aquesta decisió, l'endemà a les vuit els tres inseparables varen ésser vists al barri

del comerç. Els vells instints de negociant i d'industrial hi havien atret l'antic boter de Perpinyà. Aqueix vil adulator d'en Jean Taconnat sostenia que els molins d'oli i de farina i les fàbriques indígenes no tenien cap mena d'interès, cosa que irritava profundament en Marcel Lornans. Ah, si la senyoreta Elissane hagués estat confiada a la protecció paternal del senyor Dardentor... Però no ho estava i a aquella hora els seus bonics ulls a penes devien obrir les seves fines parpelles.

Durant la passejada pels carrers d'aquell barri, en Clovis Dardentor va fer algunes adquisicions, com ara un parell d'aquests barnussos negres coneguts amb el nom de *zerdanis*, que pensava vestir en l'ocasió adequada tal com fan els àrabs de l'Àfrica del nord.

Cap al migdia, la tropa es va reconstituir al complet i va visitar les tres mesquites de la ciutat. Primer, la d'Aïn Beida, que data de 1761 i en la qual Abd el Kader predicava la guerra santa. La segona va ésser transformada en església per a la fabricació del pa de l'ànima, i la tercera, en magatzem de blat per a la fabricació del pa del cos (cita textual de Jean Taconnat). Després de la Place Gambetta, adornada per una elegant font amb pica de marbre blanc, varen visitar successivament el Beylik, un antic palau d'arquitectura àrab; l'administració àrab, de construcció morisca; el jardí públic, que es perfilava al fons de la vall del Wadi Toudman i els seus fructífers vivers i plantacions d'oliveres i de figueres, els fruits de les quals serveixen per fer una mena de pasta comestible.

A l'hora de sopar, el senyor Dardentor es va fer servir un pa d'aquesta pasta, que va declarar excel·lent, i que en Jean Taconnat va creure que havia de gratificar amb el mateix epítet: en superlatiu.

Devers les vuit, l'òmnibus va reprendre els viatgers del dia anterior i va partir de Mouaskar. Aquest pic, el vehicle, en lloc de tornar a Crève Coeur, va pujar cap a l'estació de Tizi travessant la plana d'Eghris, on les vinyes fan un vi blanc d'anomenada.

El tren va partir a les onze. Malgrat que en Dardentor va engreixar les butxaques dels empleats a base de monedes de quaranta sous, aquesta vegada la seva tropa va haver de trencar files.

I és que el tren, compost per quatre cotxes, estava ple a vessar. Com a conseqüència, la senyora Désirandelle, la senyora Elissane i la seva filla només varen poder trobar lloc en el compartiment reservat a les dames, que ja estava ocupat per dues persones ancianes del seu mateix sexe. El senyor Désirandelle, amb el lliri a la mà, va intentar enèrgicament que l'hi admetessin, però amb la reacció de les dues viatgeres irreductibles que varen esdevenir ferotges a causa de la seva edat, va haver de cercar lloc en un altre compartiment.

En Clovis Dardentor el va fer pujar amb ell al compartiment dels fumadors, que era tot rondineig.

—Molt eficients, aquestes companyies... A l'Àfrica són tan estúpides com a Europa. Estalvien cotxes, sense parlar dels treballadors que s'estalvien...

Com que el compartiment l'ocupaven cinc passatgers, encara quedava un seient després que els senyors Dardentor i Désirandelle s'haguessin assegut l'un davant de l'altre.

—T'assegur que preferesc ésser amb ell... —va dir en Jean Taconnat.

A en Marcel Lornans no li calia demanar a qui feia referència aquell pronom personal i, tot rient, va respondre:

—Tens raó, tu no te'n desenganxis, no se sap mai...

A ell, no el molestava en absolut d'instal·lar-se en un compartiment menys ocupat, on podria somiar amb tota comoditat. El darrer del tren només contenia tres passatgers, i s'hi va acomodar.

La nit era fosca, sense lluna, sense estrelles, amb l'horitzó emboirat. A part d'això, el paisatge no oferia res de curiós durant aquell trajecte, que travessa els territoris colonitzats. Tan sols granges i *wadis*, tota una xarxa líquida.

En Marcel Lornans, repenjat en el seu racó, es va lliurar a aquests somnis que es tenen despert. Pensava en na Louise Elissane, en la seva conversa fascinant, en les gràcies de la seva persona... No es podia convertir en la dona d'aquest Agathocle! No podia esser! Tot l'univers protestaria i el senyor Dardentor mateix acabaria per fer-se portaveu de l'univers...

—*Froha! Froha!*

Aquest mot semblant al crit d'un corb el va llançar la veu estrident del conductor. Cap passatger va baixar del compartiment on el jove es bressolava en els seus pensaments. L'animava... Sí, l'animava aquella preciosa jove. D'ençà del dia que l'havia vista per primera vegada al pont de l'*Argèles*. Va esser aquell famós amor a primera vista que enamora fins i tot els més cecs.

—Thiersville! Thiersville! —varen cridar vint minuts més tard.

El nom d'aquest home d'Estat, donat a aquella estació perduda —un poblet d'algunes cases àrabs— no va despertar en Marcel Lornans del seu somni i na Louise Elissane va eclipsar totalment l'il·lustre «llibertador del territori».

El tren anava ben a poc a poc, pujant cap a l'estació de Traria, en el *wadi* del mateix nom i que es troba a una altura de cent vint-i-sis metres.

En aquesta estació varen baixar els tres companys d'en Marcel Lornans, que es va quedar sol en el compartiment.

Per tant, va poder passar de la posició vertical a la posició horitzontal, mentre que el tren, després del poblet de Charrier, vorejava la base de les muntanyes boscoses fins a la cresta. Llavors les parpelles se li varen fermer feixugues damunt dels ulls, tot i que intentava resistir-se a les exigències d'un son que per ventura esborraria la imatge enquadrada en el seu somni. Però hi va sucumbir i el nom de Franchetti va esser el darrer que li va semblar sentir.

Quant de temps va dormir? I per què, mig despert, va sentir un principi de sufocació? Del seu pit es varen escapar gemecs precipitats, s'ofegava de calor, li faltava la respiració... Un fum agre omplia el compartiment. S'hi barrejaven flamarades negres que creixien per davall, activades per la marxa del tren.

En Marcel Lornans va voler aixecar-se per rompre un dels vidres. Va caure, mig asfíxiat...

Una hora més tard, quan el jove parisenc va recuperar el coneixement a l'estació de Saïda gràcies a l'assistència que va rebre, quan va obrir els ulls va veure el senyor Dardentor, en Jean Taconnat i... també Louise Elissane.

S'havia calat foc al seu vagó i, quan el tren es va aturar per ordre del conductor, en Clovis Dardentor no va dubtar a ficar-se enmig de les flames arriscant la seva vida per salvar la d'en Marcel Lornans.

—Ah, senyor Dardentor! —va murmurar aquest darrer amb un to de reconeixement.

—Ja està, ja està —va respondre el perpinyanès—. Què us pensàveu, que us deixaria rostir com un pollastre?! El vostre amic Jean o vós hauríeu fet el mateix per mi.

—És cert! —va afirmar en Jean Taconnat—. Però aquest cop heu estat vós qui... i no és el mateix.

I més fluix, a l'orella del seu cosí:

—Decididament, no hi ha hagut sort!

Finalment havia arribat l'hora en què els diversos components del grup Dardentor prendrien forma de caravana. Cap línia de tren per anar de Saïda a Sîdî Bel Abbas, cap mitjà de transport amb vagon estirats per la locomotora. Els camins oberts al trànsit rodat varen substituir les línies fèrries.

Calia recórrer tres-cents cinquanta quilòmetres, és a dir, unes cent llegües «en les condicions més agradables», repetia el senyor Dardentor. Anirien a cavall, en mula, en camell, en dromedari, en cotxe, per la superfície d'aquells territoris explotats pels esparters, a través d'aquells interminables boscs sud-oranesos que, en els mapes pintats, semblen parterres que s'enverdeixen banyats per la xarxa dels *wadis* d'aquesta regió muntanyenca.

Des que havien partit d'Orà, durant aquell trajecte de cent setanta-sis quilòmetres, es va fer evident que l'hereu dels Désirandelle, immers en la seva nul·litat innegable, no s'havia acostat gens ni mica a l'objectiu cap al qual l'empenyia la seva família. A més, com era possible que la senyora Elissane no s'hagués temut que en Marcel Lornans cercava qualsevol oportunitat de coincidir amb la seva filla o d'intercanviar-hi un mot? Tot allò que no feia, encara que hi tengués dret, aquell imbècil de n'Agathocle. D'altra banda, na Louise va respondre a les atencions del jove, sí. Per ventura... però res més, la senyora Elissane n'era responsable i, al cap i a la fi, no era una dona de les que canvien d'opinió. Na Louise, a qui sermonejaria tant com convengués, no gosaria rebutjar el seu consentiment al casament projectat.

I en Jean Taconnat, podia estar satisfet?

—Idò no! —va exclamar aquell matí.

En Marcel Lornans encara era a l'habitació de l'hotel on havia estat transportat la nit anterior i, fins i tot estirat al seu llit, en plena possessió, és cert, de les seves facultats respiratòries.

—No! —va repetir, i sembla que totes les malastrugances del món s'hagin confabulat...

—Contra mi no —li va fer observar el seu cosí.

—Contra tu també, Marcel!

—En absolut. Jo no he tengut mai la intenció d'esdevenir el fill adoptiu del senyor Dardentor.

—Mare de Déu, i és l'enamorat qui parla!

—Què? L'enamorat?

—Ets més fals que un sepulcre blanquejat! És més clar que l'aigua, que t'has enamorat de la senyoreta Louise Elissane.

—Xxxt, Jean! Et podrien sentir!

—I si em sentissin, què es descobriria que no se sàpiga ja? Si tenguéssim la lluna davant del nas no la veuríem tan clarament. Què et penses, que cal la ullera de llarga vista del senyor Oriental, per veure't gravitar? Que no es comença a preocupar, la senyora Elissane? Que no voldrien que fossis a l'altra punta de món?

—Ets un exagerat, Jean!

—No, gens ni mica! El senyor Dardentor és l'únic que no se n'ha temut, i per ventura la senyoreta Elissane tampoc.

—Ella? Tu creus? —va preguntar enèrgicament en Marcel Lornans.

—Bé, calma't, senyor asfixiat d'ahir! Que pot ignorar certs batecs que agiten el seu cor, una al·loteta?

—Jean!

—I pel que fa al desencant que li provoca aquesta obra mestra dels Désirandelle que respon al nom d'Agathocle...

—Saps, Jean, amic meu, estic boig per la senyoreta Louise.

—Boig, aquesta és la paraula, perquè on et portarà, això? És evident que la senyoreta Elissane és encantadora i jo l'estimaria igual que tu. Però està promesa i, encara que no hi ha ganes pel mig, en aquest casament, de conveniències sí, i també grans quantitats de doblers i el desig dels pares, tant d'una banda com de l'altra. Els fonaments d'aquest edifici estan construïts d'ençà de la infantesa dels promesos, i tu et penses que els esfondraràs d'una bufada?

—Jo no em pens res, passarà el que hagi de passar.

—Comets una equivocació, Marcel.

—Quina?

—La d'abandonar els nostres plans inicials.

—M'estim més deixar-te via lliure, Jean.

—Tot i això, pensa-hi Marcel. Si aconseguissis que t'adoptàs...

—Jo?

—Sí, tu. Et veus festejant la senyoreta Elissane, amb quatre draps malgirbats en lloc dels galons de cavaller de primera classe, esclafant n'Agathocle amb la teva superioritat pecuniària? Per no parlar de la influència que el teu nou pare, que està captivat per la senyoreta Elissane, posaria a la teva disposició. No dubtaria ni un moment, ell, a fer-ne la seva filla adoptiva si la Providència volgués que ella el salvàs d'un combat, d'un naufragi o d'un incendi.

—T'has begut l'enteniment!

—Per ventura sí, però qualsevol que tenguí enteniment es temerà que és un bon consell.

—Vejam, Jean, almenys reconeixeràs que he començat amb el peu esquerre. Es cala foc al tren i, no només no som jo qui salv el senyor Dardentor, sinó que és ell qui em salva a mi.

—Mare de Déu, Marcel, la malastrugança, la descortesa malastrugança! Ben mirat, ara ets tu qui està en les condicions adients per adoptar el perpinyanès, que per al cas és el mateix. Adopta'l i ell dotarà son pare.

—Impossible —va declarar en Marcel Lornans tot rient.

—Per què?

—Perquè l'adoptant sempre ha d'esser més gran que l'adoptat, encara que només sigui per uns quants dies.

—Oh, dissort, quina dissort, amic Marcel, tot va a l'inrevés, i com és de difícil de procurar-se una paternitat per mitjans legals!

En aquell moment, una veu potent va ressonar en el passadís on donava la cambra.

—És ell! —va dir en Jean Taconnat.

En Clovis Dardentor va aparèixer, verbalment alegre i amb el gest demostratiu. D'un sol salt va anar del llindar al llit d'en Marcel Lornans.

—I ara, encara no us heu llevat? —va exclamar—. Que està malalt? Que no respira prou profundament ni prou regularment? Cal que li insuflí aire als pulmons? Que no s'incomodi! Tenc el pit ple d'un oxigen superior de què només jo tenc el secret!

—Senyor Dardentor, el meu salvador! —va dir en Marcel Lornans incorporant-se.

—Au va, no és ver...

—Oh i tant que sí —va respondre en Jean Taconnat—. Si no hagués estat per vós s'hauria asfixiat! Si no hagués estat per vós ara estaria cuit, recuit, cremat, incinerat! Si no hagués estat per vós només en quedaria un grapat de cendra i jo me l'hauria d'endur en una urna!

—Pobre al·lot! Pobre al·lot! —va repetir el senyor Dardentor alçant els braços cap al cel. I tot seguit va afegir:— Sí que és ver que l'he salvat —I se'l va mirar amb els ulls negats i el va abraçar en un veritable rampell de *périchonisme* agut que per ventura esdevendria crònic.

Varen conversar.

Com s'havia calat foc al compartiment on en Marcel Lornans dormia tan plàcidament? Probablement per una flamarada envolada per la locomotora i projectada pel buit del vidre abaixat. I llavors els cosins cremats per les flames, l'incendi atiat gràcies a la velocitat del tren...

—I les senyores? —va demanar en Marcel Lornans.

—Estan bé, ja s'han recuperat del mal tràngol, estimat Marcel.

—Estimat Marcel! —va semblar que deia en Jean Taconnat negant amb el cap.

—Perquè sou com el meu nin, ara! —va insistir en Clovis Dardentor.

—El seu nin! —va mormolar el cosí.

—I quan el tren es va aturar, si haguéssiu vist la senyoreta Elissane precipitar-se cap al vagó envoltat de flames arremolinades, sí, tan ràpid com jo! —va continuar aquell digne home—. I quan us vaig deixar a la via, si l'haguéssiu vista agafar el seu mocador, abocar-hi unes quantes gotes d'un flascó de sal, immobilitzar-vos els llavis! Ai, com la fèreu patir, em pensava que perdria el coneixement!

En Marcel Lornans, més emocionat del que volia semblar, va agafar les mans al senyor Dardentor i li va agrair tot el que havia fet per ell, les seves atencions, el mocador de la senyoreta Elissane... Bé, llavors el nostre perpinyanès es va commoure i els ulls se li varen entelar.

—Una gota de pluja enmig de dos raigs de sol! —es va dir en Jean Taconnat, que contemplava aquell quadre entenedridor amb una certa actitud de befa.

—En fi, estimat Marcel, que no pensau salpar del vostre llit? —va preguntar en Dardentor.

—Quan heu entrat m'aixecava.

—Si puc ajudar-vos...

—Gràcies, gràcies, ja hi ha en Jean.

—No m'heu d'estalviar res —va reprendre en Dardentor—, ara em pertanyeu! Caram, que no tenc dret a

omplir-vos d'atencions?

—Paternals —va xiuxiuejar en Jean Taconnat.

—Paternals, les més paternals del món, i si no que baixi Déu i digui el contrari!

Afortunadament en Patrice no hi era present.

—Bé, amics meus, afanyem-nos! Us esperam a tots dos al menjador. Una tassa de cafè i anirem cap a l'estació, on vull veure amb els meus propis ulls si encara queda qualche cosa per enllestir a la caravana. Després visitarem la ciutat. Bé, això aviat ho tendrem fet, després les rodalies. I demà, entre les vuit i les nou, en marxa a l'estil àrab! En marxa turistes! Som-hi excursionistes! Ja veureu que elegant que estic, amb el meu *zerbani*! Un xeic, un autèntic xeic de la Xeicardia!

Després d'haver gratificat en Marcel Lornans amb una encaixada de mans tan vigorosa que el va treure del llit, va sortir taral·lejant un refrany dels Pirineus. Quan va haver sortit:

—On en trobaries un com ell, i una al·lota com ella, l'un amb el seu *zerbani* africà i l'altra amb el seu mocador de tan fines olors.

—Jean —va dir en Marcel un poc vexat—, em fa l'efecte que la teva jovialitat és excessiva.

—Ets tu qui volia que estigués content, idò ho estic! —va respondre en Jean Taconnat sortint per la tangent.

En Marcel Lornans va començar a vestir-se, encara estava un poc pàl·lid, però anava recuperant el color.

—I, a més, que no estarem exposats a moltes d'altres aventures, quan serem al Setè dels Caçadors? —afirmava el seu cosí—. Quina perspectiva, eh? Les caigudes del cavall, les coces d'aquest noble animal i, durant la batalla, una cama menys, un braç desaparegut, el pit foradat, fora el nas, el cap arrabassat i la impossibilitat de reclamar enlloc per la brutalitat dels projectils de dotze centímetres, i fins i tot menys.

En Marcel Lornans, en veure'l tan inspirat, va decidir no interrompre'l i va esperar que l'aixeta de les seves bromes estigués tancada per dir-li:

—Tu continua xerra que xerra, amic Jean! Però no oblidis que he renunciat a tota temptativa perquè m'adopti el meu salvador salvant-lo al meu torn. Maniobra, prepara't i actua com vulguis. Et desig molt d'èxit.

—Gràcies, Marcel.

—De res, Jean... Dardentor!

Mitja hora després tots dos entraven al menjador de l'hotel, un simple alberg, net i d'aparença atraient. Les famílies Elissane i Désirandelle s'havien apinyat davant de la finestra.

—Guaita'l, guaita'l! —va exclamar en Clovis Dardentor—. Guaita'l tot sencer, amb totes les seves facultats respiratòries i estomacals. Se n'ha sortit ben fresc de la graellada.

En Patrice va girar lleugerament el cap, ja que li semblava que aquell enutjós mot *graellada* evocava comparacions lamentables.

La senyora Elissane va acollir en Marcel Lornans amb unes paraules bastant amables i el va felicitar per haver escapat d'aquell perill espantós.

—Gràcies al senyor Dardentor —va respondre en Marcel Lornans—. Si no hagués estat per la seva abnegació...

En Patrice es va sentir satisfet pel fet que el seu senyor s'acomentàs estrenyent la mà del jove sense badar boca.

Pel que fa als Désirandelle, amb la boca fermada, l'expressió seca i el rostre adust, a penes es varen inclinar quan els dos parisencs varen entrar.

Na Louise Elissane no va pronunciar ni un sol mot, però el seu esguard va creuar l'esguard d'en Marcel Lornans, i per ventura els seus ulls varen dir més del que haurien pogut dir els seus llavis.

Havent dinat, el senyor Dardentor va pregar a les senyores que es preparassin mentre els esperaven. Després, els dos joves, ell i els senyors Désirandelle pare i fill anaren cap a l'estació.

Tal com s'ha anunciat, el tren d'Arzew a Saïda s'atura en aquesta darrera ciutat, que és final de trajecte. A partir d'aquí, a través dels camps d'espart de la Societat Francoalgeriana, la Companyia del Sud Oranès ha construït una línia per Tafararoua fins a l'estació de Kralfalla, d'on es ramifiquen tres línies: una, en funcionament, baixa pel Kreider fins a Méchérica i Aïn Sefra; la segona, en construcció, passarà per la regió de l'est en la direcció de Zraguet; la tercera, en projecte, per Aïn Sfisfifa ha de continuar fins a Géryville, a una altitud que arriba fins als mil quatre-cents metres per sobre del nivell del mar.

Però el viatge circular no incloïa una incursió tan profunda cap al sud. Des de Saïda els turistes avançarien cap a l'oest fins a Sebdou, després pujarien cap al nord, fins a Sidî Bel Abbas, on tornarien a agafar la línia del nord.

Així, en Clovis Dardentor va anar a l'estació de Saïda per examinar els mitjans de transport que s'havien posat a disposició dels excursionistes i va quedar satisfet.

Carros amb banquetes coberts i junyits a mules, a cavalls, a muls i a camells que tan sols esperaven l'antull dels viatgers per posar-se en marxa. Cap dels altres turistes que havien partit d'Orà havia marxat encara de Saïda i era preferible que el nombre de gent de la caravana fos el major possible per a aquella excursió a través dels territoris del sud, encara que no hi hagués res a témer de les tribus nòmades.

En Marcel Lornans i en Jean Taconnat, perfectes genets, varen escollir dos cavalls que els varen semblar bons, d'aquells cavalls àrabs amb un bon fons, sobris i tenaços, procedents de l'altiplà sud-oranès. El senyor Désirandelle, després d'haver reflexionat, es va decidir per una plaça en un dels carros amb banquetes, acompanyat per les tres senyores. N'Agathocle va ullar un mul que va pensar que el satisfaria. I en Clovis Dardentor, excel·lent genet, va observar els cavalls amb coneixement, va negar amb el cap i no es va pronunciar.

Val a dir que la direcció de la caravana havia estat confiada a un agent de la Companyia. Aquest agent, de nom Derivas, tenia a les seves ordres un guia que nomia Muktani i diversos servents àrabs. Un carro havia de portar provisions en quantitat suficient, provisions que es podrien renovar a Daïa, a Sebdou i a Tlemcen. De més a més, no seria necessari acampar durant la nit. Per mantenir-se dins dels terminis prevists, la caravana no hauria de recórrer més de deu llegües diàries i, al vespre, s'aturaria en els pobles o llogarets disseminats en el seu itinerari.

—És perfecte —va declarar en Dardentor—. I l'organització fa honor al director de la Companyia Ferroviària Algeriana. L'hem de felicitar per les mesures que ha pres. Demà a les nou ens trobarem a l'estació, i com que tenim tota una jornada per passejar-nos, en marxa, amics, visitem Saïda la bella!

En el moment en què sortien, el senyor Dardentor i els seus companys varen albirar una de les seves coneixences a cent passes.

El senyor Eustache Oriental venia a l'estació pel mateix motiu que els hi havia conduït, a ells.

—Per Déu, veieu qui ve en persona! —va dir el perpinyanès amb un to declamatiu, conscient que parlava en vers.

Una altra salutació del president de la Societat Astronòmica de Montelaimar, però cap paraula intercanviada. El senyor Eustache Oriental semblava voler mantenir les distàncies, tal com ho havia fet a bord de l'*Argèles*.

—Així, serà dels nostres? —va observar en Marcel Lornans.

—Sí, i es passejarà amunt i avall amb nosaltres —va continuar en Dardentor.

—Supòs que la Companyia haurà previst queviures suplementaris... —va afegir en Jean Taconnat.

—Rieu-vos-en, senyor Taconnat, rieu-vos-en —va replicar el senyor Dardentor—. Qui sap si aquest astrònom no ens serà de gran utilitat durant el viatge. Imaginau que la caravana es perd. Què no trobaria el bon camí? No hi ha res com consultar els astres...

En fi, ja sabríem aprofitar la presència d'aquest expert, si les circumstàncies ho exigien.

Tal com havia proposat en Dardentor, varen consagrar el matí i l'horabaixa a les passejades per l'interior i per l'exterior de la ciutat.

A Saïda hi ha uns tres mil habitants, una població mixta composta per una sisena part de francesos, una dotzena part de jueus i la resta, d'indígenes.

El municipi, originari d'un cercle de la subdivisió militar de Mouaskar, va esser fundat el 1854. Però deu anys abans només hi quedaven ruïnes de l'antiga ciutat, conquerida i destruïda pels francesos. Aquell quadrilàter envoltat de murs constituïa un dels enclaus forts d'Abd el Kader. Des d'aquella època, la nova ciutat va esser reconstruïda a dos quilòmetres al sud-est, a prop del cim entre el Tell i els Altiplans, a la cota de nou-cents metres. El rega el Méniarin, que mana d'un coll profund.

S'ha de reconèixer que Saïda la bella tan sols ofería als turistes un calc de Saint Denis du Sig i de Mouaskar, amb la seva organització moderna barrejada amb els costums indígenes. També hi havia el jutjat de pau, el censor, el registre de la propietat i les contribucions, el guardabosc i la tradicional administració àrab. Ni un monument, res d'artístic notable, cap resta de color local, cosa gens sorprenent, ja que es tracta d'una ciutat de creació relativament recent.

El senyor Dardentor no va pensar en cap moment a queixar-se. La seva curiositat va esser satisfeta, o més aviat els seus instints d'industrial el varen envair una altra vegada davant dels molins i les serreries. Aquell tic-tac agut i les estridències esgarrioses li varen encisar les orelles. Tot el que va poder lamentar va esser de no haver arribat a Saïda un dimecres, dia del gran mercat àrab de llanes. A part d'això, la seva disposició al *tot admirari* no havia d'afeblir-se gens durant l'excursió, i tal com se'l veia al principi es mostraria al final del viatge.

Afortunadament, les rodalies de Saïda ofereixen unes vistes ben boniques, paisatges disposats per a l'encantament dels ulls, panoràmiques pintoresques que temptarien la paleta d'un pintor. També hi ha vinyes opulentes i viviers frondosos on creixen totes les varietats de la flora algeriana. En definitiva, com

en les tres províncies de la colònia francesa, el camp de Saïda revela les seves qualitats productives. S'hi compten unes cinc-cents mil hectàrees dedicades al cultiu d'espart. Les terres són de gran qualitat i la presa del Wadi Méniarin els proporciona l'aigua necessària. D'aquesta manera s'asseguren uns resultats excel·lents en aquest sòl que, a més, la natura ha obsequiat amb riques pedreres de marbre amb vetes grogues.

D'aquí aquesta reflexió del senyor Dardentor que s'han fet tantes de persones:

—Com és que Algèria, amb els seus recursos naturals, no es pot proveir a si mateixa?

—Hi ha massa funcionaris —va respondre en Jean Tacconnat— i no prou colons que, d'altra banda, s'ofegarien. És una qüestió d'explotació.

La passejada va continuar fins a dos quilòmetres al nord-oest de Saïda. Allà, on el Méniarin flueix per la base del talús, a tres-cents peus de profunditat, s'erigia l'antiga ciutat. Res més que ruïnes de la fortalesa del famós conqueridor àrab, que va tenir el mateix final que tots els conqueridors.

El grup Dardentor va tornar a l'hotel a l'hora de sopar i, després de l'àpat, cadascú es va retirar a la seva habitació a enllestir els preparatius per partir.

Mentre que en Jean Tacconnat va poder fer un balanç de guanys i pèrdues de la jornada, en Marcel Lornans va poder apuntar-se un punt al seu favor. En efecte, havia tengut l'ocasió de conversar amb na Louise Elissane, d'agrair-li les seves atencions...

—Ai, senyor —va respondre la jove—, quan us vaig veure inanimat, que amb prou feines respiràveu, vaig pensar que... No! No ho oblidaré mai!

Val a dir que aquelles paraules no tenien el mateix significat que la por de què havia xerrat en Dardentor.

XII

LA CARAVANA DEIXA SAÏDA I ARRIBA A DAÏA

L'endemà, una hora abans de la sortida, el personal i el material de la caravana esperaven l'arribada dels turistes a l'estació. L'agent Derivas donava les darreres instruccions. L'àrab Muktani acabava d'ensellar el seu cavall. Tres carros amb banquetes i un carro per a l'equipatge en fila al fons del pati, els conductors estaven preparats en els seients per llançar-se al galop dels seus guarniments. Una dotzena de cavalls i de mules s'espolsaven i piafaven, mentre que dos tranquils camells, generosament guarnits, romanien estirats a terra. Cinc indígenes contractats per a l'excursió, a la gatzoneta en un racó amb els braços creuats, immòbils sota els seus barnussos blancs, esperaven el senyal del cap.

Amb el grup Dardentor, representat per nou persones, la caravana havia de compondre's per setze excursionistes. Set viatgers que havien partit d'Orà i havien arribat a Saïda feia dos dies —inclòs el senyor Oriental— també emprendrien aquest viatge circular organitzat en les millors condicions. No se'ls havia afegit cap viatgera. La senyora i la senyoreta Elissane i la senyora Désirandelle serien les úniques representants del contingent femení.

Precedits per en Patrice, en Clovis Dardentor, els seus companys i les seves companyes varen arribar els primers a l'estació. De mica en mica varen aparèixer els altres turistes, la majoria oranesos, alguns coneguts de la senyora Elissane.

El senyor Eustache Oriental, amb la seva ullera de llarga vista a l'espatla i la seva bossa, va saludar els antics passatgers de l'*Argèles*, que li varen tornar la salutació. Aquesta vegada, en Dardentor es va dirigir cap a ell ben decidit, amb la mà oberta i la boca somrient.

—Vós per aquí? —li va preguntar.

—Jo mateix —va respondre el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar.

—I m'he fixat que no heu oblidat la vostra ullera de llarga vista. Millor, perquè caldrà estar a l'aguait, i molt, si els guies ens ficassin en un embolic.

En Patrice va girar la cara d'expressió severa mentre el perpinyanès i el montelaimarès se sacsejaven l'avantbraç enèrgicament.

Mentrestant, en Marcel Lornans ajudava la senyora i la senyoreta Elissane a desfer-se dels objectes menuts que duïen a la mà. El senyor Désirandelle s'ocupava que les maletes es carregassin amb cura al carro de l'equipatge, n'Agathocle es dedicava a irritar amb les seves idioteses la mula que havia triat, que adreçava les orelles frenèticament. En Jean Taconnat, pensatiu, interrogava aquell avenir d'una quinzena de dies que es consagraria al viatge a través dels territoris sud-oranesos.

La caravana es va formar ràpidament. El primer carro amb banquetes, que duïa coixins flonjos, arrecerat sota les cortines del sostre, va rebre la senyora Elissane i la seva filla, el senyor Désirandelle i la seva esposa. En el segon i en el tercer s'hi varen acomodar cinc dels turistes, que preferien la tranquil·litat d'aquest mitjà de transport a l'agitació de les muntures.

Els dos parisencs varen muntar d'un salt als seus cavalls com genets per als quals l'equitació no té cap

secret. N'Agathocle va pujar molt maldestrament a la seva mula.

—Seria millor que pujassis en el nostre carro amb banquetes, on el teu pare podria cedir-te el lloc —li va cridar la senyora Désirandelle.

I el senyor Désirandelle estava disposat a afavorir aquesta combinació, que hauria tengut l'avantatge d'asseure el seu fill devora la senyoreta Elissane. Naturalment, n'Agathocle no va voler escoltar i es va obstinar a muntar la seva bèstia que, no menys obstinada, estava decidida a fer-li qualque mala passada.

L'agent Derivas ja era a la sella, sobre el cavall, i dos dels turistes sobre els seus, quan les mirades es varen dirigir cap a en Clovis Dardentor.

Aquest personatge fascinant, ajudat pel seu servent, acabava de calçar-se el *zerbani* africà. És ver, a aquell front coronat pel casc blanc dels excursionistes li faltava el *fez* o el turbant. Però les seves polaines s'assemblaven a les botes àrabs, i en aquest guarniment hi havia molta de classe, aprovada per en Patrice, d'altra banda. Per ventura el servent esperava que el seu senyor s'expressaria únicament amb les paraules adequades i amb una elegància oriental.

Aleshores en Dardentor es va asseure contra el gep d'un dels dos camells que estaven estirats, mentre que el guia Muktani muntava l'altre. Tot seguit, els dos *meharis* es varen aixecar majestuosament i el perpinyanès va saludar els seus companys de viatge amb un gest graciós.

—Sempre en fa qualcuna! —va dir el senyor Désirandelle.

—Mentre no tenguí cap accident...—va murmurar la jove.

—Quin home... —repetia en Jean Taconnat al seu cosí—. I qui no se sentiria orgullós d'esser el seu fill.

—I de tenir-lo alhora de pare! —va replicar en Marcel Lormans, que va fer que el seu cosí esclafís a riure amb el seu magnífic pleonasme.

En Patrice, molt dignament, havia muntat la seva mula i l'agent Derivas va fer el senyal per partir.

La caravana s'havia format en l'ordre següent: al capdavant, en el seu cavall, l'agent Derivas, després els seus camells, el guia Muktani i el senyor Dardentor, els dos joves i els dos turistes a cavall, n'Agathocle amb dificultats per mantenir l'equilibri sobre la seva muntura, tot seguit els tres carros amb banquetes un darrere l'altre, i en un d'ells el senyor Oriental i, finalment, el carro que transportava els indígenes amb les provisions, l'equipatge i les armes, excepte dos, que anaven a cavall a la reraguarda.

El trajecte de Saïda a Daïa no feia més de cent quilòmetres. L'itinerari, estudiat amb molta de cura, indicava un poblet a mig camí, al qual havien d'arribar cap a les vuit, passar-hi la nit i partir de nou l'endemà per arribar a Daïa al vespre. La mitjana d'una llegua l'hora permetia convertir el viatge en una passejada a través d'aquells territoris d'aspecte tan variat.

En partir de Saïda, la caravana va deixar immediatament el territori de colonització pel territori de Beni Méniarin. Una gran via de comunicació que es prolonga fins a Daïa s'obria davant dels turistes en direcció oest. Només calia seguir-la.

El cel era ple a vessar de níguls percaçats per la brisa de nord-est. La temperatura es mantenia en una mitjana molt acceptable gràcies al refredament de l'atmosfera. El sol només enviava els raigs necessaris per produir contrastos d'ombra i de llum i ressaltar els paisatges. Se seguia el pas dels petits guarniments, ja que la ruta puja de la cota nou-cents a la cota mil quatre-cents.

Després d'uns quants quilòmetres, la caravana va deixar les ruïnes a la dreta i va franquejar l'extremitat del bosc de Doui Thabet dirigint-se cap al naixement del Wadi Hounet. Llavors varen vorejar el bosc dels Djefara Chéraga, d'una superfície no inferior a vint-i-una mil hectàrees.

Al nord hi ha vastes explotacions d'esparg, amb els seus camps i els seus tallers proveïts de premses hidràuliques per comprimir l'*Stipa tendrissima* —l'esparg en àrab. Aquesta gramínia, que resisteix la sequera i la calor, serveix de farratge als cavalls i al bestiar, i les seves fulles rodones s'utilitzen per fabricar productes d'esparg, estores, cordes, catifes, sabates i un paper molt sòlid.

—A més, al llarg del nostre camí se succeiran planes immenses d'esparg, boscs immensos, muntanyes d'on s'extreu el mineral de ferro i mines que proporcionen la pedra i el marbre —va fer observar l'agent al senyor Dardentor.

—I ni pensaments de queixar-se... —va respondre en Clovis Dardentor.

—Sobretot si les vistes són pintoresques —va afegir en Marcel Lornans pensant en una altra cosa.

—Que hi ha gaires rius en aquesta part de la província? —va demanar en Jean Taconnat.

—*Wadis* —va respondre el guia Muktani—, n'hi ha més que venes en el cos humà!

—Tantes venes i a ningú li agafa la vena d'ofegar-se! —va mormolar en Jean Taconnat.

Els territoris que travessava l'itinerari pertanyen al Tell, el nom donat a aquesta regió inclinada cap a la Mediterrània. És la més privilegiada de la província d'Orà, on les temperatures són excessives i superiors a les de tot l'any a l'antiga Barbaria. Tot i això, la calor es pot suportar, mentre que als altiplans de les pastures i dels llacs salats i, més enllà, al Sàhara, on l'aire es carrega d'una polseguera engegadora, el regne vegetal i el regne animal són devorats per les ardors del sol africà.

Encara que el clima de la província d'Orà és el més càlid d'Algèria, també és el més sa. Aquesta salubritat es deu a la freqüència de brises de nord-oest. Per ventura aquesta part del Tell oranès que la caravana recorreria és menys accidentada que el Tell de les províncies d'Alger i de Constantina. Les planes, que estan més ben regades, són més adequades per a la vegetació i el sòl és de primera qualitat. Es presten a tot tipus de cultius, en especial al del cotó, quan estan impregnades de sal, i n'hi ha tres-centes mil hectàrees, en aquestes condicions.

A més, sota el cobert d'aquells immensos boscs, la caravana podia viatjar sense témer les calors estivals, que al mes de maig ja eren asfixiants. I quina vegetació tan variada, frondosa i luxuriosa amb què es regalaven les vistes! Quin aire tan pur que es respirava, en el qual tantes de plantes oloroses barrejaven els seus perfums! Pertot hi havia un munt de ginjolers, garrovers, arboceres, llentiscles, palmeres nanes, rams de farigola, murta i espígol, tot un reguitzell d'arbres d'un gran valor forestal, alzines, alzines sureres, alzines de fulla llarga, alzines de fulla curta, xiprers de ventall, cedres, oms, freixes, ullastres, festucs, ginebrons, llimoners, eucaliptus —tan pròspers a Algèria—, tots en abundància, i milions de pins, sense esmentar tantes d'altres espècies resinoses!

Molt encisats, molt contents, en aquell estat d'ànim particular de l'inici de qualsevol viatge, els excursionistes varen fer la primera etapa del seu itinerari amb animació. Els ocells cantaven al seu pas i el senyor Dardentor exposava que havia estat molt amable per part de la Companyia Ferroviària Algeriana organitzar aquell concert. El seu *mehari* el portava amb els miraments deguts a un personatge de la seva

categoria i, tot i que de vegades un trot més ràpid el feia rebotar contra els dos geps del remugant, afirmava que mai no havia trobat una muntura tan suau i tan regular.

—És molt superior a un tatanet! —va afirmar.

«Tatanet no, cavall!» hauria dit en Patrice si hagués estat devora el seu senyor.

—De veritat que aquest animal no us pareix massa dur, senyor Dardentor? —li va demanar na Louise Elissane.

—No estimada senyoreta, i més aviat és ell qui em deu trobar d'una duresa... un marbre dels Pirineus, vaja!

En aquell moment els cavallers s'havien apropat als carros amb banquetes i varen intercanviar unes quantes paraules. En Marcel Lornans i en Jean Taconnat varen poder conversar amb la senyora Elissane i la seva filla, cosa que va irritar profundament els Désirandelle, sempre vigilant n'Agathocle, que de vegades discutia amb la seva mula.

—Ves que no caiguis! —li recomanava sa mare quan l'esmentada mula de sobte plegava les potes i s'estirava de costat.

—Si cau ja s'aixecarà! —va respondre el senyor Dardentor—. Venga Agathocle, mira de no deixar que et tiri...

—Hauria preferit que hagués segut al carro —repetia el senyor Désirandelle.

—Però, on va ara? —va exclamar de sobte el nostre perpinyanès— Que torna a Saïda? Agathocle, el camí no és per allà!

En efecte, malgrat els esforços del genet, la mula fugia tot fent saltirons de manera obstinada i reculava sense fer cap cas.

Es varen haver d'aturar uns minuts i en Patrice va esser enviat pel seu senyor a cercar la bèstia.

—A qui es refereix aquesta qualificació, al genet o a la seva muntura? —va demanar en Jean Taconnat a mitja veu.

—A tots dos —va mormolar en Marcel Lornans.

—Senyors, senyors, un poc d'indulgència! —va respondre el senyor Dardentor, que amb prou feines reprimia les ganes de riure.

Però de ben segur que na Louise va sentir la conversa, i ja pot ben esser que se li dibuixàs un lleuger somriure als llavis.

En fi, les inquietuds de la senyora Désirandelle es varen calmar. En Patrice havia atrapat n'Agathocle i retornat el recalcitrant animal ràpidament.

—No és culpa meva, jo ja m'hi he posat ferm, ja —va dir el neci.

—No tant com ella... —va dir en Dardentor, que va dispersar els hostes alats d'una espessa mata de llentiscles amb els seus crits estrepitosos.

Devers les deu i mitja la caravana havia travessat la línia que separa el Beni Méniarin del Djafra Ben Djafou. Varen travessar sense dificultats un petit riu tributari d'aqueix Hounet, que alimenta els *wadis* de la regió septentrional, igual que, uns quants quilòmetres més enllà varen travessar el Fénouan, les primeres aigües del qual brollen de la part més espessa del bosc de Chéraga. Els animals de tir a penes es

varen mullar els unglots.

Faltaven vint minuts perquè el sol assolís la culminació meridiana quan en Muktani va fer el senyal per aturar-se. Quin indret tan agradable per aturar-s'hi a dinar, a la vora dels arbres, sota l'ombra d'aquells roures de fulla perenne que els raigs de sol més ardents no podrien vogir, a la riba d'aquell Wadi Fénouan, d'un curs tan fresc i tan límpid!

Els genets varen desmuntar cavalls i mula, ja que aquells animals no tenen el costum d'estirar-se al terra. Els dos *meharis* varen estirar-se plegant els genolls i arrupint els seus llargs caps damunt l'herba que entapissava el camí. En Clovis Dardentor i el guia varen aterrar —una expressió ben adequada, ja que els àrabs diuen que el camell és «l'avió del desert».

Els diversos animals varen anar a pasturar un poc més lluny, sota la vigilància dels indígenes. El seu dinar era pertot arreu, alfals, *diss* i *chiehh*, a les proximitats d'un munt de nogueroles, magnífiques mostres de les essències forestals del Tell.

Descarregaren les provisions que s'havien endut de Saïda: conserves diverses, carns fredes, pa fresc, fruits deliciosos en els seus cistells de verdura, bananes, guaiabes, figues, nespres, peres, xirimoies i dàtils. I com aguditzava la gana, l'aire pur!

—Aquest cop no hi haurà cap capità Bugarach que posi el vaixell enmig d'un onatge a l'hora de dinar! — va observar en Jean Taconnat.

—Com? El capità de l'*Argèles* va gosar...? —va demanar el senyor Désirandelle.

—Idò sí, estimadíssim amic, va gosar —va dir en Dardentor—. I en benefici dels accionistes de la Companyia. Abans de res els dividendes! I després són els passatgers els que han d'eixaugar perquè no s'enfonsi el vaixell! Sort que tenen, aquells que sempre estan al peu del canó i a qui tant els fa la brandada marina, com la mala mar a una marsopa.

En Patrice havia arrufat el nas tres vegades.

—Però aquí el terra no es mou, no necessitam cap quilla de balanç! —va continuar en Dardentor.

L'orella d'en Patrice es va envilir.

Havien parat taula al damunt de l'herba. No hi faltava de res, peroles, plats, gots, forquilles, culleres, ganivets... —tot d'una netedat extraordinària.

És natural que els excursionistes menjassin plegats; això els va permetre conèixer-se millor. Cadascú es va asseure on va voler. En Marcel Lornans no massa a prop de la senyoreta Elissane, per discreció, però tampoc massa lluny, devora el seu salvador, que l'adorava d'ençà que l'havia arrabassat de «les flames arremolinades d'un vagó incendiati!», frase superba que repetia orgullós el senyor Dardentor i, de passada, saludava en Patrice.

Aquell pic a la taula campestre no hi havia cap lloc millor que un altre. Els plats no arribaven per una banda per anar-se'n per l'altra. Per tant, el senyor Eustache Oriental no va poder triar un lloc millor que un altre amb aquell desenfreïment de què tant havia fet gala a bord del paquebot. De tota manera, va romandre un poc apartat i, gràcies a la finesa d'ull de què estava dotat, no se li va escapar ni un bon tall. És cert que en Jean Taconnat va aconseguir *pispar-li'n* alguns amb la traça d'un prestidigitador. Vet aquí que el senyor Oriental no dissimulàs en absolut la seva carussa d'home ofès.

Aquell primer àpat a l'aire lliure va esser molt alegre. No sempre gaudia d'una joia tan contagiosa, aquell grup presidit pel nostre perpinyanès, desbordant com un dels torrents de les seves muntanyes. La conversa es va estendre aviat. Varen parlar del viatge, de les sorpreses que sens dubte els reservava i de les aventures d'un itinerari per aquella contrada tan interessant. I, en relació amb això, la senyora Elissane va preguntar si no havien de tenir por de les feres de la regió.

—De les feres? —va respondre en Dardentor— Bah, que no som prou gent? Què no hi ha carrabines, revòlvers i munició suficient, al carro de l'equipatge? Què no estan acostumats a manejar armes de foc, els meus amics Marcel Lornans i Jean Taconnat, havent servit a l'exèrcit? I, d'entre els nostres companys, que no n'hi ha que han guanyat concursos de tir? Quant a mi, sense intenció de presumir, no em sabria greu d'enviar a quatre-cents metres una bala, cònica o no, al bell mig del meu tapaclosques.

—Ehem! —va fer en Patrice, a qui no li agradava gens aquesta manera d'anomenar un capell.

—Senyores, no us heu de preocupar per les feres —va dir llavors l'agent Derivas—. No hi haurà cap atac; tan sols viatjam de dia. Els lleons, les panteres, els guepards i les hienes només surten del cau durant la nit. I, en caure el vespre, la nostra caravana sempre estarà resguardada en algun poble europeu o àrab.

—Bah! —va contestar en Dardentor—, me'n ric de les vostres panteres com d'un gat afamat, i quant als vostres lleons... —va afegir apuntant a una bèstia imaginària amb el braç estès com si sostengués una carrabina— Pam! Pam! Directe al bell mig de la closca!

En Patrice es va afanyar a anar a cercar un plat que ningú li havia demanat.

Per la resta, l'agent tenia raó, que les bèsties ferotges els atacassin durant el dia era molt poc probable. Dels altres habitants d'aquells boscs, xacals, mones amb cua o sense, guineus, muflons, gaseles i estruços, era inútil preocupar-se'n, fins i tot dels escorpins i dels escurçons cerastes, rars al Tell.

Resultaria superflu mencionar que aquell àpat va estar regat per bons vins d'Algèria, principalment el blanc de Mouaskar, per no parlar del cafè i dels licors a les postres.

A la una i mitja varen reprendre la marxa en el mateix ordre. Llavors la ruta penetrava més profundament en el bosc de Tendfeld i varen perdre de vista les extenses explotacions dels esparters. A la dreta es dibuixaven aquelles altures conegudes amb el nom de muntanyes de Ferro, d'on s'extreu un mineral excel·lent. A més, no gaire lluny hi ha mines d'origen romà d'on també se n'extreu.

Aquells camins, que tallen la zona forestal de la província, eren freqüentats pels obrers que treballaven a les mines o als camps d'espart.

La majoria tenien aqueixa fisonomia mora que barreja la sang dels antics libis, berbers, àrabs, turcs, orientals i també tant la dels que viuen a les baixes planes com la dels que viuen a les muntanyes, als altiplans, en el límit del desert. Passaven en tropes i, per la seva banda, no hi havia raons per témer els atacs somiats per en Jean Taconnat.

Al vespre, devers les set, els turistes varen arribar a la cruïlla de la carretera principal amb el camí obert al trànsit rodat dels esparters, que se separa de la carretera que va de Sîdî Bel Abbas a Daïa, i continua cap al sud fins als territoris de la Companyia Francoalgeriana.

Va aparèixer un poblat on, d'acord amb l'itinerari, la caravana havia de passar la nit. Tres cases, bastant netes, havien estat preparades per allotjar-los. Després de sopar, cadascú va escollir lliurement el llit que

volia ocupar. Aquella primera etapa d'una dotzena de llegües va procurar als viatgers deu hores d'un son profund.

L'endemà al matí la caravana es va posar novament en marxa i va avançar de manera que pogués acomplir durant la jornada aquella segona etapa que acabava a Daïa.

Però, abans de partir, el senyor Dardentor va agafar per banda el senyor i la senyora Désirandelle i varen tenir la conversa següent:

—Ai, amics meus, i el vostre fill? I la senyoreta Louise? Em fa l'efecte que la cosa no prospera gens ni mica. Què caram, ell hi ha de posar qualque cosa de la seva part!

—Què voleu, senyor Dardentor, és un al·lot tan discret, és molt reservat... —va respondre el senyor Désirandelle.

—Reservat! —va exclamar el senyor Dardentor, que va saltar damunt el mot—. I ara! Ni que estigués de reserva! No creieu que hauria d'esser sempre devora el vostre carro? Li falta esma! Durant les parades hauria d'ocupar-se de la seva promesa, xerrar-li amablement, afalagar-la, lloar la seva alegria i el seu encant, en fi, tot el rosari de compliments que se'ls recita a les al·lotes? No bada boca, aquest tros d'Agathocle!

—Senyor Dardentor —va replicar la senyora Désirandelle—, voleu que us digui una cosa, jo, amb el cor a la mà?

—Endavant, senyora meva!

—Idò que no haurieu d'haver duit aquests dos parisencs!

—En Jean i en Marcel? —va respondre el perpinyanès—. En primer lloc, jo no els he portat, ells han vingut tot sols. I, a més, ningú no els ho pot prohibir!

—Idò quina mala sort, perquè resulta enutjós!

—I per què?

—Perquè n'hi ha un que està més per na Louise del que convé, i a la senyora Elissane no li ha passat per alt, aquesta actitud!

—Quin?

—Aquest senyor Lornans, aquest fastuós, no el puc sofrir!

—Ni jo! —va afegir el senyor Désirandelle.

—Què, el meu amic Marcel? El que vaig «arrabassar de les flames arremolinades»?!

Però es va guardar el final de la frase al pap.

—Vejam, amics meus, això no s'aguanta per enlloc! En Marcel Lornans no es mostra més atent amb la nostra estimada Louise que un hipopòtam amb un ram de violetes. Un pic acabada l'excursió en Jean Taconnat i ell tornaran a Orà, on han d'allistar-se al Setè dels Caçadors. Tot això us ho heu imaginat! I, a més, si en Marcel no hagués vingut jo no hauria tengut l'oportunitat de...

I la seva frase va acabar amb aquestes dues paraules: «vagó incendiat!».

En realitat era de bona fe, aquell home tan digne i, tot i això, si bé «amb n'Agathocle la cosa no prosperava», era innegable que «amb en Marcel Lornans prosperava».

Devers les nou, la caravana va entrar al bosc més gran de la regió, el bosc de Zègla, que el camí principal

travessa en diagonal baixant cap a Daïa. No té menys de seixanta-vuit mil hectàrees.

Al migdia havien acomplert la segona etapa i, tal com havien fet el dia anterior, varen dinar a l'ombra fresca dels arbres, a la vora del Wadi Sefioum.

El senyor Dardentor estava tan confiat que ni li va passar pel cap d'observar si en Marcel Lornans es mostrava atent o no amb la senyoreta Elissane.

Durant aquell àpat, en Jean Taconnat es va fixar que el senyor Eustache Oriental treia de la seva bossa uns dolços que no va oferir a ningú i que va degustar amb la sensualitat d'un gran gourmet. Com de costum, durant el dinar havia apuntat a les millors porcions.

—I no necessita la seva ullera de llarga vista per descobrir-les! —va dir en Jean Taconnat al senyor Dardentor.

Al migdia, cap a les tres, cotxes, cavalls, camells i mules es varen aturar davant de les ruïnes berbers de Taourira, que varen interessar dos turistes, més arqueòlegs que els altres.

Seguint la ruta cap al sud-oest, la caravana va penetrar en el territori de Djafra Tjouama i Mehamid, regat pel Wadi Taoulila. No va esser necessari ni desenganxar els cotxes per travessar-lo per un pas poc profund.

A més, el guia era un home intel·ligent, d'aquesta intel·ligència que enumera les bones propines quan el viatge s'ha desenvolupat amb una satisfacció general.

Finalment, l'aldea de Daïa, a l'extrem del petit bosc del mateix nom, va aparèixer en la penombra del crepuscle pels volts de les vuit del vespre.

Un alberg bastant bo va oferir la seva hospitalitat a tota aquella gent que ja estava una mica cansada.

Abans de ficar-se al llit, un dels parisencs li va dir a l'altre:

—Escolta Marcel, si ens atacassin les feres i tenguéssim la fortuna de salvar el senyor Dardentor de les grapes d'un lleó o d'una pantera, que comptaria...?

—Sí —va respondre en Marcel Lornans, que ja s'estava adormint—. Però t'avís que en un atac d'aquest tipus, no és a ell que salvaria primer...

—Déu meu! —va fer en Jean.

I quan ja s'havia ficat al llit i va sentir ressonar uns rugits als voltants de l'aldea:

—Callau bèsties idiotes que us passau el dia dormint! —va cridar.

I abans de tancar els ulls:

—Bé, ja es veu que no estic destinat a convertir-me en el fill d'aquest gran home... ni en el seu nét!

XIII

LA GRATITUD I LA DECEPCIÓ D'EN JEAN TACONNAT ES BARREGEN A PARTS IGUALS

Daïa, l'antiga Sîdî Bel Khéradji dels àrabs, actualment una ciutat envoltada d'una murada emmerletada i defensada per quatre baluards, presideix aquesta entrada als altiplans oranesos.

Perquè els turistes poguessin descansar de la fatiga d'aquells dos primers dies, el programa preveia una parada de vint-i-quatre hores en aquesta capital de comarca. Per tant, la caravana no havia de partir fins a l'endemà.

De més a més, no hi hauria hagut cap problema a allargar-hi l'estada, perquè el clima d'aquella ciutat, a prop de mil quatre-cents metres d'altitud, a la falda de les muntanyes boscoses, al mig d'un bosc de pins i de roures de catorze mil hectàrees, era d'aquella salubritat excepcional que amb tota justícia és tan cercada pels europeus.

En aquella ciutat d'entre mil sis-cents i mil set-cents habitants, la gran majoria indígenes, els francesos es redueixen als oficials i als soldats d'aquell enclau militar.

No escau d'estendre's en l'aturada que els excursionistes varen fer a Daïa. Les dames no es varen passejar per fora de la ciutat. Els homes es varen aventurar una mica més enllà, al vessant de les muntanyes, a l'interior d'aquells boscs tan magnífics. Alguns fins i tot varen baixar fins a la plana, fins als boscs pantanosos que duen el mateix nom que la vila i on creixen llentiscleres, festucs i ginjolers salvatges.

Sempre atraient, sempre admirant, va esser el senyor Dardentor qui va dirigir els seus companys durant la jornada. Segurament en Marcel Lornans hauria preferit quedar-se amb la senyora i la senyoreta Elissane, encara que hagués hagut de sofrir la insuportable presència dels Désirandelle. Però el salvador no podia separar-se del salvat. Quant a en Jean Taconnat, el seu lloc era devora el perpinyanès, de qui no es va separar ni una passa.

Només un no va prendre part a l'excursió i va esser precisament n'Agathocle, gràcies a la intervenció d'en Clovis Dardentor, que va sermonejar el senyor i la senyora Désirandelle. El seu fill havia de quedar-se devora na Louise Elissane, ja que les dames no els acompanyaven. Una explicació sincera aclariria la situació dels promesos i havia arribat el moment de provocar aquesta explicació... Així, n'Agathocle es va quedar per obligació.

Va tenir lloc aquesta explicació? No se sap. Tot i això, el mateix vespre el senyor Dardentor agafà na Louise a banda i li va demanar si havia reposat prou per partir l'endemà.

—Prou i de sobres, senyor Dardentor —va respondre la jove amb una cara que encara reflectia un enuig indefinible.

—N'Agathocle us ha fet companyia tot el dia, estimada senyoreta, hauríeu pogut conversar-hi més obertament! M'ho deveu a mi que...

—Ah, a vós, senyor Dardentor?

—Sí, som jo qui ha tengut aquesta excel·lent idea, i no dubt que us ha complagut...

—Oh, senyor Dardentor!

Aquest *ah* i aquest *oh* parlaven per si sols; tant que una conversa de dues hores no hauria estat més aclaridora. Tot i això, el nostre perpinyanès no es va aturar aquí i va pressionar na Louise fins que li va fer confessar que no podia sofrir n'Agathocle.

—Redimonis! —va murmurar mentre se n'anava— Això no rutila! Però encara no està tot dit! És insondable, el cor de les al·lotes, i que savi que he estat en no tirar-me de cap en un d'aquests pous!

Aquest va esser el raonament d'en Clovis Dardentor, però no se li va acudir que en Marcel Lornans la hi podia haver jugada al fill dels Désirandelle. Al seu parer, la nul·litat flagrant i la gran inconsciència del seu pretendent bastaven per explicar el menyspreu de na Louise Elissane.

L'endemà varen deixar enrere la vila de Daïa a les set. Bèsties i persones, tots estaven frescs i a punt. Un temps dels més favorables, un cel emboirat a trenc d'alba i que no trigaria a escampar. A més, cap perspectiva de pluja. A la superfície de la província oranesa, els niguls es condensen tan rarament que en vint anys la mitjana de l'altura de les pluges no ha arribat a un metre, la meitat del que ha plogut a la resta de províncies algerianes. Per fortuna, si l'aigua no ve del cel ve de la terra, gràcies a les múltiples ramificacions dels *wadis*.

La distància entre Daïa i Seb dou és d'uns setanta-quatre quilòmetres seguint el camí transitable per cotxes que va de Ras El Ma a Seb dou passant per El Gor. I de Daïa a Ras El Ma el trajecte s'allarga cinc llegües. De tota manera, és millor acceptar aquestes llegües de més i no aventurar-se en línia recta a través de les plantacions d'espart de l'oest i dels cultius indígenes. Aquest país accidentat ja no ofereix als viatgers les saludables enramades dels boscs limítrofs del sud.

A partir de Daïa, el camí baixa cap a Seb dou. Partint de bon matí i preparant més ràpid els animals de tir, la caravana comptava d'arribar a El Gor cap al vespre. Sens dubte va esser una etapa molt dura, tan sols tallada pel dinar al migdia, i durant la qual només *meharis*, cavalls i mules haurien pogut queixar-se, però no es varen queixar.

Es va mantenir l'ordre habitual en una contrada on neixen molts de rius, l'Aïn Sba, l'Aïn Bahiri i l'Aïn Sissa, afluents del Wadi Messoulen, i on abunden ruïnes berbers, romanes i morabits àrabs. En dues hores els turistes feren els vint quilòmetres fins a Ras El Ma, una estació en construcció de la línia fèrria que Sîdí Bel Abbas prolonga cap a la regió dels altiplans. Era el punt més meridional dels que havien de visitar durant aquell viatge circular.

Tan sols havien de seguir la volta que uneix Ras El Ma amb El Gor, que no s'ha de confondre amb una estació de l'esmentada via fèrria.

Parada breu en aquest indret on treballaven els obrers de la via fèrria, que, després de Magenta, voreja la riba dreta del Wadi Hacaïba i puja de la cota nou-cents cinquanta-cinc a la cota mil cent catorze.

Primer varen entrar en un petit bosc de quatre mil hectàrees, el bosc de Hacaïba, que aquest *wadi* separa del de Daïa, i les aigües del qual són retengudes per una presa més amunt de Magenta.

A les onze i mitja es varen aturar a l'altra banda del bosc.

—Senyors, després d'haver-ho parlat amb el guia Muktani, us propòs de dinar aquí —va dir l'agent Derivas.

—Una proposta que sempre és ben acollida quan un s'està morint de gana! —va respondre en Jean

Taconnat.

—I nosaltres ens estam morint de gana! —va afegir en Dardentor—. Tenc l'estómac als peus!

—Vet aquí un riu que ens proporcionarà una aigua clara i fresca —va observar en Marcel Lornans—. I per poc que aquest indret els agradi a les dames...

—Hem d'acceptar la proposta d'en Muktani, perquè fins al bosc d'Ourgla, és a dir, després d'uns dotze o quinze quilòmetres a través de les plantacions d'espart, no tendrem ombra... —va continuar en Derivas.

—Acceptam —va replicar en Dardentor amb l'aprovació dels seus companys—. Però a aquestes dames no els espanta un tros més de camí a ple sol. Elles estaran arrecerades en els seus carros amb banquetes...

En canvi, nosaltres, bastarà que mirem directament l'astre del dia per fer-li abaixar la mirada...

—Més forts que les àguiles! —va afegir en Jean Taconnat.

Com el dia anterior, varen dinar amb les provisions del carro, una part de les quals havia estat renovada a Daïa, i que asseguraven el viatge fins a Sebdou.

Ja hi havia més confiança entre els diversos membres de la caravana, excepte amb el senyor Eustache Oriental, que sempre es quedava a part. Pel que fa a la manera com s'estava desenvolupant l'excursió, només se'n podia estar content i felicitar la Companyia, que ho havia previst tot per a la satisfacció de la seva clientela.

En Marcel Lornans va destacar per la seva deferència. Instintivament el senyor Dardentor se sentia orgullós d'ell com un pare ho hagués estat del seu fill. Fins i tot intentava que fos valorat, i se li va escapar aquest crit que li va sortir del cor:

—Eh, senyores, vaig fer bé de salvar el bon Marcel, d'arrabassar-lo...

—De les flames arremolinades d'un vagó incendiat! —no es va poder estar de respondre en Jean Taconnat.

—Perfecte! Perfecte! —va exclamar en Dardentor—. És meva, aquesta frase composta per mots ressonants i superbs! Et convenç, Patrice?

En Patrice va respondre amb un somriure:

—Realment està ben vestida, i quan el senyor s'expressa d'aquesta manera acadèmica...

—Venga senyors —va dir en Dardentor aixecant el got—, a la salut d'aquestes dames i també a la nostra! No oblidem que encara som al país de Sempre Beni Pompa!

—Això no podia continuar! —va mormolar en Patrice acotant el cap.

Seria inútil mencionar que el senyor i la senyora Désirandelle cada dia trobaven en Marcel Lornans més insuportable, un presumit i un gracioset, un cregut i un pagat de si mateix, i s'havien promès que traurien el senyor Dardentor del seu equívoc, cosa sens dubte difícil tenint en compte fins a quin punt aquest home l'apreciava.

A les dotze i mitja, els cabassos, les ampolles i la vaixela foren endreçats de nou al carro i els viatgers es varen preparar per partir.

Però en aquell moment s'adonaren de l'absència del senyor Oriental.

—No veig el senyor Oriental... —va dir l'agent Derivas.

Ningú no veia aquell personatge, tot i que havia participat en el dinar amb l'exactitud i la gana ordinàries.

On podia esser?

—Senyor Oriental! —va cridar en Clovis Dardentor amb la seva veu poderosa. On deu parar aquest individu amb el seu telescopi de butxaca? Eh! Senyor Oriental!

Cap resposta.

—Sí, però no podem abandonar-lo... —va dir la senyora Elissane.

Evidentment no ho podien fer, per tant es posaren a cercar-lo i, tot d'una, en un racó del bosc varen aparèixer l'astrònom i la seva ullera de llarga vista apuntant cap al nord-oest.

—No el molestem, ara que està interrogant l'horitzó.... —va aconsellar en Dardentor—. Sabeu que aquest personatge ens pot esser de gran ajut? Tan sols mirant l'altura del sol, si el nostre guia s'equivocàs, ell ens diria quina és la bona direcció...

—Un rebost... —va afegir en Jean Taconnat.

—Just a la fusta!

Una vasta explotació d'espart ocupa aquesta part del territori d'Ouled Balagh que els excursionistes travessaven quan pujaven cap a El Gor. Pel camí, ribetejat per innumbrables gramínies que s'estenien fins més enllà d'on arribava la vista, a penes hi passaven els cotxes. Només varen poder avançar en fila índia. Sobre aquests amplis espais pesava una calor tremolosa. Varen haver de fermar els carros. Si en Marcel Lornans va maleir mai l'astre radiant, sens dubte va esser aquell dia, ja que la bella figura de na Louise Elissane va desaparèixer darrera les cortines. Quant a en Clovis Dardentor, per desgràcia de les seves glàndules sudoríferes, assegut entre els dos geps del seu *mehari*, «beduïnant com un autèntic fill de Mahoma», sembla que no havia pogut fer baixar la mirada del sol i, eixugant-se el cap, devia trobar a faltar el *tabourka* àrab que l'hauria protegit d'aquells raigs incendiàries.

—Per l'amor de Déu! —va exclamar—, escalfa el doble, aquesta estufa mòbil que es desplaça d'una banda a l'altra de l'horitzó! I com esquerda la closca!

—El cap, si al senyor li pareix bé —va observar en Patrice.

Cap al nord-oest creixien les altures frondoses del bosc d'Ourgla, mentre que al sud apareixia l'enorme massís dels altiplans.

A les tres varen arribar al bosc on, sota l'impenetrable sostre de les alzines, la caravana trobaria un aire saturat d'olors fresques i vivificants.

El bosc d'Ourgla és un dels més grans de la regió, no fa menys de setanta-cinc mil hectàrees. El travessa el camí al llarg d'uns onze o dotze quilòmetres. Esquinçat pels combois que el govern hi fa passar a l'època de segar, els turistes es varen poder agrupar com varen voler. Varen recollir les cortines dels cotxes i els cavallers s'hi acostaren. Els diferents grups varen intercanviar paraules amables i el senyor Dardentor va reclamar, va demanar elogis que ningú no li va negar, llevat dels Désirandelle, més ensofets que mai:

—Qui és el gran home que us va aconsellar de fer aquest viatge, eh, amics meus? Estau contenta, senyora Elissane? I vós, estimada Louise? Us costa massa de deixar la vostra habitació de la Rue du Vieux Château! No trobau que aquest magnífic bosc recorda els carrers d'Orà i que podria donar-los una pallissa al Boulevard Oudinot o al passeig de Létang?

No! No hi haurien pogut donar-los una pallissa, ai Patrice! Sobretot perquè en aquell moment una tropa de micos petits feien d'escorta, tot saltant d'un arbre a l'altre i anant de branca en branca, cridant i vengant fer carusses. I llavors, el senyor Dardentor, que frisava per demostrar la seva destresa —jactància a part, era molt destre—, va expressar la idea d'abatre un d'aquells animals tan graciosos d'un cop de carrabina. Però, sens dubte, els altres l'haurien volgut imitar i hauria estat la carnisseria del grup de simis. Les dames hi varen intercedir demanant la gràcia per a aquells bonics exemplars de la fauna algeriana mitjançant els encants de la senyoreta Elissane.

—A més, correríeu el perill de caçar n'Agathocle! —va murmurar en Jean Taconnat, acostant-se amb l'ajut dels estreps fins a l'orella d'en Dardentor, que apuntava un mico.

—Oh, senyor Jean, realment no li'n deixau passar ni una, a aquest al·lot! No és gaire gentil per part vostra —va respondre el perpinyanès.

I com que estava mirant el fill dels Désirandelle, que la mula, sense cap dificultat, acabava d'enviar a terra d'una guitza, va afegir:

—Ara que, un mico no hauria caigut...

—Teniu tota la raó —va enunciar en Jean—, demanant disculpes als quadrumans per la meua comparació.

Si volien arribar a El Gor abans que es fes fosc, havien d'arriar fort el que els quedava d'horabaixa.

Així doncs, varen fer trotar els animals de tir, cosa que va provocar moltes sacsejades. El camí era transitable per a carros d'esparters i de llenyataires, però deixava bastant a desitjar per a una caravana de turistes. Tot i això, malgrat els bots dels cotxes i els entrebancs de les muntures sobre un terra solcat de roderes o abonyegat per les arrels, no es va sentir ni una sola queixa.

Les dames, en especial, tenien pressa per arribar a El Gor, és a dir, un lloc on estarien segures. La idea de travessar el bosc després de la posta de sol no els feia cap gràcia. Trobar grups de micos, tropes d'antílops o de gaseles era molt agradable. Però de vegades se sentien udols llunyans, i quan els caus deixen anar les feres enmig de les tenebres...

—Senyores —va dir en Dardentor amb la intenció de tranquil·litzar-les—, no us espanteu d'allò que no té res d'espantós! Si per desgràcia la foscor ens sorprengués enmig del bosc us prepararia un campament a recer dels cotxes i dormiríem sota les estrelles. Estic segur que vós no tendríeu por, senyoreta Louise?

—Amb vós no, senyor Dardentor.

—Ho veieu, senyores meves? Amb el senyor Dardentor, eh? Aquesta encantadora criatura confia en mi, i amb tota la raó.

—Per molt que confiem en el vostre valor —va respondre la senyora Désirandelle—, preferiríem no haver-lo de posar a prova!

La mare de n'Agathocle va pronunciar aquestes paraules amb un to sec que va tenir l'aprovació tàcita del seu marit.

—No heu de tenir cap por, senyores —va continuar en Marcel Lornans—. El senyor Dardentor sempre podria comptar amb tots nosaltres, i nosaltres sacrificaríem la vida abans que...

—Gran sacrifici, si nosaltres perdíem la nostra després... —va replicar el senyor Désirandelle.

—Massa lògica, amic meu! —va exclamar en Dardentor—. De fet, no veig quin perill...

—El perill que ens ataquí una banda de malfactors? —va respondre la senyora Désirandelle.

—Jo crec que no heu de dubtar ni un moment d'aquest cap —va afirmar l'agent Derivas.

—I vós què en sabeu? —va protestar la senyora que no pensava cedir—. A més, les feres que corren per aquí durant la nit...

—Tampoc no hi ha res a témer! —va exclamar en Dardentor— Ens protegíem amb sentinelles fent guàrdia als angles del campament, mantenint focs encesos fins que sortís els sol... Li donaríem la carrabina de Castibelza a n'Agathocle i el situaríem...

—Us deman de deixar n'Agathocle on és —va sentenciar amb acritud la senyora Désirandelle.

—Idò que s'hi quedi! Però el senyor Marcel i el senyor Jean farien una bona guàrdia...

—No en dubtam. Tot i això, el millor és arribar a El Gor —va concloure la senyora Elissane.

—Llavors, som-hi cavalls, mules i *meharis*! —va clamar en Clovis Dardentor— Embranzida i al trotet!

—Aquest home mai no pot acabar d'una manera apropiada —va pensar en Patrice, i va fustigar la mula d'un cop de fusta que no li hauria molestat de regalar al seu senyor.

En fi, la caravana va avançar a un ritme tan bo que a les sis i mitja s'aturava a l'altra banda del bosc d'Ourla. Tan sols cinc o sis quilòmetres la separaven d'El Gor, on arribaria abans que es fes fosc.

En aquest indret varen haver de travessar un riu una mica menys fàcil que els anteriors.

Un *wadi* molt ample ocupava el camí. El Sâr, tributari del Wadi Slissen, havia crescut, sens dubte a causa del vessament d'una presa massa plena que hi havia uns quants quilòmetres més amunt. Els rius que la caravana havia travessat entre Saïda i Daïa amb prou feines mullaven les cames dels animals de tir, gairebé es podria dir que estaven secs. Aquest pic hi havia de vuitanta a noranta centímetres d'aigua, però això no li va suposar cap problema al guia, que coneixia aquell pas.

Així en Muktani va escollir un lloc on la profunditat era menor i els carros amb banquetes i el de les provisions varen poder travessar el llit del *wadi*. Com que l'aigua amb prou feines arribava al cub de les rodes, les caixes no es mullarien i els viatgers podien estar segurs d'esser transportats sense cap problema a la riba esquerra, a uns cent metres aproximadament.

El guia va agafar la davantera, seguit de l'agent Derivas i d'en Clovis Dardentor, que des de dalt de la seva gegantina muntura dominava la superfície del riu, semblant a un monstre aquàtic de l'època antediluviana.

Als dos flancs del carro amb banquetes on viatjaven les dames cavalcaven en Marcel Lornans, a l'esquerra, i en Jean Taconnat, a la dreta. Els seguien els dos cotxes més que els turistes no havien deixat. Els indígenes, a dalt del carro de les provisions, eren la reraguarda de la caravana.

Cal dir que, per la voluntat expressa de sa mare, n'Agathocle havia hagut de deixar la mula i pujar al carro. La senyora Désirandelle no volia que el seu fill estigués exposat al disgust d'un bany forçat en el Sâr, en cas que el recalcitrant animal es deixàs emportar per alguna fantasia amb cabrioles de la qual el seu genet seria víctima sense cap mena de dubte.

Tot va anar sense problemes en la direcció que pretenia en Muktani. Com que el llit s'anava fent més profund gradualment, els animals de tir també s'hi anaven empantanant. Tot i això, l'aigua no els va arribar fins al ventre, ni quan varen esser al bell mig del *wadi*. Els genets arronsaven les cames, però el

senyor Dardentor i el guia, muntats dalt dels *meharis*, no havien de prendre aquesta precaució.

Ja havien salvat la meitat de la distància, quan es va sentir un crit.

Aquest crit era de na Louise Elissane, que l'havia amollat en veure desaparèixer en Jean Tacconnat. El seu cavall havia perdut peu a les quatre potes.

En efecte, a la dreta del pas hi havia una depressió de cinc a sis metres de profunditat que el guia havia d'haver evitat travessant per més amunt.

Amb el crit de la senyoreta Elissane la caravana es va aturar.

En Jean Tacconnat, un bon nedador, no hauria corregut cap perill si hagués aconseguit desfer-se dels estreps. Però, sorprès per la caiguda, no en va tenir temps i va bolcar al costat del seu cavall, que es debatia amb violència.

En el moment en què el seu cosí va desaparèixer, en Marcel Lornans va dirigir amb fermesa la seva muntura cap a la dreta.

—Jean! —va cridar— Jean!

I encara que no sabés nedar estava disposat a ajudar-lo corrent el risc d'ofegar-se ell també, quan va veure que un altre se li havia avançat. Aquest altre era en Clovis Dardentor.

Des del lloc del seu *mehari*, després d'haver-se desempallegat del *zerbani* que l'embolicava, el perpinyanès acabava de tirar-se al Sâr i nedava cap al lloc on l'aigua encara borbollejava.

Immòbils, panteixant, estupefactes, tots miraven el valent salvador... No havia presumit massa de les seves forces? No haurien de comptar dues víctimes en lloc d'una?

Al cap d'uns segons en Clovis Dardentor va reaparèixer, arrossegant en Jean Tacconnat, mig asfixiat i a qui havia aconseguit desenganxar dels estreps. L'agafava pel coll de la camisa i li aguantava el cap per damunt de l'aigua, mentre el duia cap a la riba amb el braç que li quedava lliure.

Uns instants més tard, la caravana pujava amb dificultats la riba oposada. Baixaren dels cotxes i dels cavalls, es preocuparen pel jove, que no es torbà a recuperar el coneixement quan en Clovis Dardentor s'espolsava com un terranova tot xop pel salvament.

Lavors en Jean Tacconnat va entendre el que havia passat i a qui li devia la vida i, allargant la mà al seu salvador, en lloc d'un agraïment indicat:

—No hi ha hagut sort!

Només l'amic Marcel va entendre aquesta resposta.

Després, darrere d'un grup d'arbres a uns quants passos de la riba, en Clovis Dardentor i en Jean Tacconnat, als quals en Patrice va dur roba de les seves maletes, es varen canviar de cap a peus.

La caravana es va posar de nou en marxa després d'una aturada curta, i a les vuit i mitja del vespre acabava la llarga etapa al poble d'El Gor.

TLEMCCEN NO ÉS VISITADA AMB L'ATENCIÓ QUE AQUESTA MERAVELLOSA CIUTAT ES MEREIX

Sebdou, una capital de circumscripció, un municipi mixt de mil sis-cents habitants —a penes hi ha unes quantes dotzenes de francesos— està situada al mig d'un país on els paratges són d'una gran bellesa, el clima d'una salubritat excepcional i la terra d'una fertilitat incomparable. Fins i tot es diu que va ésser la Taфраoua dels indígenes! I tot i això a en Jean Taconnat «li importava tant com un escuradents a un esturió», tal com hauria pogut dir en Clovis Dardentor, corrent el risc de ferir la sensibilitat del seu fidel servidor.

Efectivament, aquell pobre Jean no s'havia calmat ni en arribar a El Gor, ni en arribar a Sebdou? Durant la resta del dia que la caravana va passar en aquest petit poble no hi va haver manera de fer-lo sortir de l'habitació. En Marcel Lornans el va haver de deixar sol. No volia veure ni rebre ningú. El reconeixement que al cap i a la fi li devia al valerós perpinyanès, es veia incapaç de sentir-lo i encara menys d'expressar-lo. Si hagués saltat al coll del seu salvador, quin desig ferotge que hagués tengut d'escanyar-lo.

El resultat va ésser que només el senyor Dardentor i en Marcel Lornans, a banda d'alguns altres turistes, fidels al programa del viatge, varen visitar Sebdou a consciència. Les dames, que encara no s'havien recuperat del tot de l'ensurt i del cansament, havien decidit dedicar el dia al descans, decisió que va contrariar en Marcel Lornans, ja que només va poder veure na Louise Elissane durant el dinar i el sopar.

A més, Sebdou no oferia cap gran curiositat, i amb una hora va bastar per recórrer la vila. Això no obstant, en Clovis Dardentor hi va trobar aquell contingent habitual de forns de calç, de fàbriques de teules i de molins que funcionen gairebé a totes les ciutats de la província oranesa. Els seus companys feren la volta a la murada fortificada amb baluards que encercla el poble, que durant uns quants anys fou un lloc estratègic de la colònia francesa. Però, com que aquell dia, dijous, hi havia un gran mercat àrab, el nostre perpinyanès va dedicar tot el seu interès al moviment comercial. **CORREGIT FINS AQUÍ**

En fi, la caravana va partir l'endemà, 19 de maig, de bon matí per recórrer els quaranta quilòmetres que separen Sebdou de Tlemcen. En sortir, més enllà del Wadi Merdja, un afluent del Tafna, va vorejar una vasta explotació d'esparters, va travessar *aïns* d'aigües límpides, va travessar boscs mitjans, es va aturar per dinar en un hotel per a caravanes situat a mil cinc-cents metres d'altitud, i després va arribar a Tlemcen a través del poble de Terni i les Muntanyes Negres, més enllà del Wadi Sakaf.

Després d'aquesta dura etapa, un bon hotel va acollir tots els turistes, que s'hi havien de quedar trenta-sis hores.

Durant el camí, en Jean Taconnat s'havia mantengut apartat i gairebé no havia respost a les mostres quasi paternals del senyor Dardentor. A la seva decepció, se li havia afegit una dosi de vergonya. Ell, el servidor de qui volia fer-ne el seu! Aquell matí, després d'haver-se emmurriat el dia anterior, també va saltar del llit i va llevar en Marcel Lornans increpant-lo així:

—Bé, i tu què hi dius?

El dormilega no podia dir-ne res perquè no tenia la boca més oberta que els ulls.

I el seu cosí anava i venia, gesticulava, creuava els braços, es desvivia fent recriminacions sorolloses. No! Ja no es prendria més les coses alegrement com havia promès! Estava decidit a prendre-se-les a la tremenda.

Finalment, mentre s'incorporava, el parisenc només va trobar això a dir de la pregunta que li havia plantejat:

—Jo dic que et calmis, Jean! Quan la mala sort es pronuncia tan categòricament, el millor és obeir...

—O dimitir! —va replicar en Jean Tacconnat— Ja me la conec, jo, aquesta, i no en faré la meva divisa! No, en realitat és massa fort. Quan pens que de tres condicions imposades pel Codi se n'han presentades dues, els aiguats i les flames! I aquest inqualificable d'en Dardentor, que hauria pogut esser engolit per les flames del tren, que hauria pogut desaparèixer sota les aigües del Sâr, i que per ventura tu i jo hauríem salvat... És ell qui ha fet el paper de salvador! I l'incendi i la riuada ens han triat a tu, Marcel, i a mi, Jean, com a víctimes!

—Vols la meva opinió, Jean?

—Digues Marcel.

—Idò ho trob divertit.

—Ah, ho trobes divertit?

—Sí, i crec que si el tercer incident fos, per exemple, un combat durant la darrera part del viatge, crec que no m'equivoc si dic que el senyor Dardentor ens en salvaria tots dos alhora!

En Jean Tacconnat picava amb el peu, empenyia les cadires, colpejava els vidres de la finestra com per rompre'ls i —això semblarà prou singular— aquesta còlera era realment seriosa en un comediant com ell!

—Ho veus, estimat Jean? —va continuar en Marcel Lornans— Hauries de renunciar al fet que el senyor Dardentor t'adopti, com he fet jo.

—Això mai!

—Ara que t'ha salvat t'adorarà de la mateixa manera que m'adora a mi, aquest èmul de l'immortal Perrichon!¹¹

—Jo no necessit les seves adoracions, Marcel, sinó la seva adopció, i que Mahoma m'estranguli si no trob la manera d'esdevenir fill seu!

—I de quina manera et proposes de fer-ho, atès que la sort està completament del seu costat?

—M'ho faré venir bé... L'empenyeré en el primer torrent que trobem... Si és menester calaré foc a la seva habitació, a ca seva... Reclutaré una banda de beduïns o de tuaregs perquè ens ataquin durant el viatge... En fi, li pararé trampes.

—I saps què passarà amb les teves trampes, Jean?

—Què passarà?

—Que seràs tu qui hi caurà, i que el senyor Dardentor te'n salvarà, el protegit per les fades, el preferit de la Providència, el prototipus d'home amb sort al qual tot li surt bé a la vida, i per a qui la roda de la senyora Fortuna sempre ha girat en la bona direcció...

---

¹¹ Personatge de *Les voyages de M. Perrichon* de Georges Courteline, obra de teatre ambientada al final del segle XIX, i que es caracteritzava per actuar amb una paternalisme exagerat sobre les seves filles. (*N. dels T.*)

—Sí, però jo sabré aprofitar la primera oportunitat de torçar-li la maneta...

—A més, Jean, ara som a Tlemcen...

—Què?

—Que abans de tres o quatre dies serem a Orà i el més assenyat que podrem fer serà llençar totes les nostres vel·leïtats per al futur al pou de l'oblit i anar a signar el nostre allistament...

Mentre pronunciava aquesta frase, a en Marcel la veu se li havia alterat visiblement.

—Digues, amic meu —va demanar en Jean Taconnat—, jo creia que na Louise Elissane...

—Sí, Jean, sí! Però per què somiar? És un somni que no es faria mai realitat. Almenys conservaré d'aquesta jove un record inoblidable...

—Ets tan resignat com això, Marcel?

—Ho som...

—Més o menys tant com jo a no esdevenir el fill adoptiu del senyor Dardentor —va testimoniar en Jean Taconnat—. I si t'he de esser sincer, em fa l'efecte que de nosaltres dos el que té més possibilitats de tenir èxit...

—Tu no hi toques!

—No, perquè al cap i a la fi la mala sort no et persegueix a tu, que jo sàpiga, i crec que seria més fàcil que la senyoreta Elissane es convertís en la senyora Lornans que no que en Jean Taconnat es convertís en Jean Dardentor, encara que per a mi només es tracti d'un simple canvi de nom!

Mentre els dos joves s'abandonaven a una conversa que va durar fins a l'hora de dinar, en Clovis Dardentor s'arreglava amb l'ajut d'en Patrice. La visita a Tlemcen i a les rodalies no havia de començar fins a l'horabaixa.

—I bé, Patrice, què en penses, d'aquests dos joves? —va demanar el senyor al servent.

—Del senyor Jean i del senyor Marcel?

—Sí.

—Pens que un hagués mort entre les flames i l'altre dins les aigües si el senyor no s'hagués sacrificat, posant en perill la seva vida per arrabassar-los d'una mort terrible!

—I això hagués estat una llàstima, Patrice, perquè tots dos es mereixen una llarga i feliç existència! Amb el seu caràcter amable, el seu bon humor, la seva intel·ligència, el seu esperit, faran carrera en aquest món, no trobes, Patrice?

—La meva opinió coincideix exactament amb la del senyor... Però el senyor em permetrà una observació que m'han inspirat les meves reflexions personals?

—Te la permet, si no brodes massa les teves frases!

—Pot esser que...? Per ventura el senyor contestarà la precisió de la meva observació?

—Venga va, al gra, i no t'estiguis una hora fent-hi voltes i més voltes!

—Al gra, al gra... —va fer en Patrice, que ja estava xocat per les frases *brodades*, que eren les seves preferides...

—Ho deixaràs anar o no?

—El senyor acceptaria de formular-me la seva opinió pel que fa al fill del senyor i la senyora

Désirandelle?

—N'Agathocle? És un gran al·lot... un poc... i no prou... i sobretot massa... però tot i això, només ha d'aprendre a marxar amb el peu esquerre! Un d'aquests joves que es revelen tal com són després del casament. Segurament està fet d'una fusta que encara s'ha de polir... Dóna'm una pinta per al bigoti.

—Aquí teniu la pinta, senyor.

—Però de la fusta de què es fan els millors marits. Li han escollit un bon partit iestic segur que aquesta parella té la felicitat assegurada en tots els aspectes! Per cert, encara no he vist que la teva observació aparegui per enlloc, Patrice...

—Naturalment que apareixerà quan el senyor haurà tengut l'amabilitat de respondre a la segona pregunta que la seva condescendència m'autoritza a plantejar-li...

—Fes, refés i desfés.

—Què en pensa, el senyor de la senyoreta Elissane?

—Oh! Encantadora, deliciosa, bona i ben feta, i espiritual, i intel·ligent, riallera i seriosa alhora... no tenc paraules... com la meva pinta! On carai para la meva pinta?

—Aquí teniu el raspall, senyor.

—Si estigués casat m'agradaria tenir-ne una com ella.

—De pinta?

—No, home no, tros d'ase! Una dona com aquesta encantadora Louise! I ho torn a dir, n'Agathocle podrà presumir d'haver tengut la sort de treure un número fantàstic!

—Així, el senyor creu poder afirmar que aquest matrimoni... està dat i beneït?

—És com si els haguessin lligat amb la banda del batle. A més, hem vengut a Orà precisament per això! Sens dubte esperava que els dos futurs esposos intimarien més durant aquest viatge. Bé, ja s'arreglarà, Patrice! Ja se sap com són les al·lotes... sempre dubtant... Recorda això que et dic, abans de tres setmanes, si no és que em qued més sol que la una, ballaré al casament fins que se'm desencaxin els malucs.

En Patrice no va digerir sense una repulsió visible aquest desencaxament en una cerimònia tan solemne.

—Som-hi, ja estic preparat —va declarar en Dardentor— i encara no en sé res, de la teva observació inspirada en reflexions personals...

—Personals, i em sorprèn que aquesta observació hagi pogut escapar a la perspicàcia del senyor...

—Venga voltes i voltes, vols fer el favor de seguir? Au va, la teva observació!

—És tan lògica que el senyor la farà per ell mateix, després d'una tercera pregunta...

—Una tercera!

—Si el senyor no vol...

—Va, vés al gra, animal! Sembla que vulguis fer-me enrabiard!

—El senyor sap que jo seria incapaç de fer cap temptativa d'aquest tipus contra la seva persona.

—La vols desencavatxar, sí o no, la teva tercera pregunta?

—El senyor no s'ha temut de la manera d'esser d'en Marcel Lornans des que partírem d'Orà?

—El meu Marcel? Efectivament, sembla molt agraït pel petit servei que vaig estar encantat de prestar-li, i

també al seu cosí, menys demostratiu...

—Es tracta del senyor Marcel Lornans, i no del senyor Jean Taconnat —va respondre en Patrice—. El senyor no s'ha temut que sembla que la senyoreta Elissane li plau enormement, que està per ella més del que convé, tractant-se d'una al·lota compromesa i a punt de contreure matrimoni i que el senyor i la senyora Désirandelle han desenvolupat un veritable i legítim ressentiment, completament motivat?

—De veritat que has vist això, Patrice?

—Jo no l'enganaria mai, al senyor.

—Sí, ja me n'ha parlat la bona senyora Désirandelle, ja ho crec! Res, pura imaginació.

—Em permet la llibertat d'assegurar al senyor que la senyora Désirandelle no és l'única que s'ha temut...

—No sabeu què deis ni els uns ni els altres! —va protestar en Dardentor—. I, a més, si fos ver, què significaria? No! Vaig prometre que faria mans i mànigues perquè el casament de n'Agathocle i na Louise se celebràs, ho faré i se celebrarà.

—Em sap molt de greu portar-li la contrària al senyor, però he d'insistir en la meua manera de veure...

—Insisteix... i ja em pots anar al darrera amb un flabiol sonant.

—El qui acusa la gent d'estar cecs! —va observar en Patrice amb un to aspre.

—Però això no té ni cap ni peus, poca-vergonya. En Marcel, un al·lot que he arrabassat de les flames arremolinades, cercar na Louise? És tan absurd com si insinuassis que aquest golafre de n'Agathocle pensàs a demanar la seva mà.

—Jo no he dit res del senyor Eustache Oriental —va respondre en Patrice—, i el senyor Eustache Oriental no té res a veure en aquest assumpte, que és cosa d'en Marcel Lornans.

—On és el meu tapaclosques?

—El tapaclosques del senyor?

—Sí, el meu capell.

—Aquí teniu el capell del senyor, i no el seu... —li va contestar en Patrice indignat.

—I recorda bé això, Patrice, no saps què estàs dient, no en saps res, estàs ficant tant la pota que el fang t'arriba al coll.

Tot seguit, el senyor Dardentor va agafar el seu capell i va deixar en Patrice que es tragués aquella gran quantitat de fang que empantanaria una ciutat sencera.

Però el nostre perpinyanès devia sentir-se una mica confús... Aquell maleït Agathocle, que no progressava gens; els Désirandelle, que varen gosar parlar-li d'aquella manera, a ell, com si fos responsable de les idees d'en Marcel Lornans, suposant que fossin les que pretenien; alguns detalls que li varen venir al cap... En fi, es va prometre d'estar a l'aguait.

Aquell dia, durant el dinar, en Clovis Dardentor no va veure res sospitos. Desatenent un poc en Marcel Lornans, va dirigir tots els seus compliments a en Jean Taconnat, el seu «darrer rescat», que responia amb indolència.

Pel que fa a na Louise Elissane, es va mostrar molt afectuosa amb ell i, per ventura, finalment va sospitar que era massa encantadora per a aquell ruc que volien convertir en el seu marit, i que lligaven tant com el sucre i la sal...

—Senyor Dardentor? —va dir la senyora Désirandelle quan varen arribar a les postres.

—Una amiga excel·lent... —va respondre el senyor Dardentor.

—No hi ha línia fèrria entre Tlemcen i Sîdî Bel Abbas?

—Sí, però està en construcció.

—Quina llàstima!

—I per què?

—Perquè el senyor Désirandelle i jo hauríem preferit tornar a Orà en tren.

—Per exemple! —va exclamar en Clovis Dardentor. Fins a Sîdî Bel Abbas el camí és fantàstic! Cap cansament a témer, ni cap perill per a ningú.

I va somriure a en Marcel Lornans, que no va veure el seu somriure, i a en Jean Taconnat, a qui les dents li varen xerricar com si tenguessin ganes de mossegar.

—Sí —va continuar el senyor Désirandelle—, el viatge ja ens ha posat molt a prova, és una llàstima que no poguem escurçar-lo... La senyora Elissane i la senyoreta Louise, igual que nosaltres, haurien de...

Abans que acabàs la frase, en Marcel Lornans havia mirat l'al·lota que havia mirat l'al·lot. Aquesta vegada, en Dardentor es devia dir: «Ja està!» i recordant aquell meravellós pensament del poeta, que «Déu ha donat a la dona la boca per parlar i els ulls per respondre», es va demanar quina resposta havien donat els ulls de na Louise.

—Dimonis i redimonis! —va murmurar.

I després:

—Què voleu, amics meus, la línia fèrria encara no funciona i la caravana no es pot dividir.

—I no podríem partir avui mateix? —va continuar la senyora Désirandelle.

—Avui! —va exclamar el senyor Dardentor—. Marxar sense haver visitat la magnífica Tlemcen, els magatzems, la ciutadella, les sinagogues, les mesquites, els passeigs, els encontorns, totes les meravelles de què m'ha parlat el nostre guia? En dos dies amb prou feines bastaria...

—Les senyores estan massa cansades per fer aquesta excursió, Dardentor —va respondre fredament el senyor Désirandelle—, i jo els faré companyia. Una volta per la ciutat és tot el que farem! Però vós i aquests senyors que heu salvat del remolí de les aigües i de les flames sou lliures de visitar a fons la magnífica Tlemcen! Passi el que passi, estam d'acord que partirem demà a primera hora, cert?

Estava acordat, i en Clovis Dardentor, un poc astorat per les befes del senyor Désirandelle, va veure com les cares d'en Marcel Lornans i de na Louise Elissane es pansien alhora. Es va témer que no calia insistir més i va deixar les dames, després d'haver escrutat per darrera vegada l'al·lota entristida:

—Veniu, Marcel? Veniu, Jean? —va proposar.

—Us seguim —va respondre un.

—Acabarà tutejant-nos —va mormolar l'altre, no sense una nota de menyspreu.

En les condicions en què es trobaven, només els faltava posar-se a remolc d'en Clovis Dardentor. El fill Désirandelle ja havia volat i, durant aquell dia, se'l va poder veure en companyia del senyor Eustache Oriental freqüentant les botigues de queviures i les confiteries. No hi ha dubte que el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar no hauria reconegut en ell disposicions naturals per a les

ocupacions del bon paladar.

Atès el seu estat d'ànim, els dos joves tan sols podien interessar-se d'una manera ben mediocre per aquesta curiosa Tlemcen, la Bab El Gharb dels àrabs, situada al mig de l'estany de l'Isser, en el semicercle de la Tafna. I en canvi és tan magnífica que en diuen la Granada d'Àfrica. L'antiga Pomària dels romans, abandonada al sud-est i substituïda per la Tagart a l'oest, ha esdevengut la moderna Tlemcen. Però, amb el seu Joanne a la mà, el senyor Dardentor va repetir de bon grat que al segle XV ja era esplèndida, industrial, comercial, artística i científica per la influència de les races berbers, que llavors ja comptava amb vint-i-cinc mil famílies, que actualment era la cinquena ciutat d'Algèria, amb la seva població de vint-i-cinc mil habitants, tres mil dels quals són francesos i tres mil jueus, que després d'haver estat ocupada pels turcs el 1553, pels francesos el 1836 i després cedida a Abd el Kader, va ésser definitivament reocupada el 1842, que constituïa una capital de província estratègica de gran importància en la frontera amb el Marroc... Sí, malgrat tots els seus esforços a penes se'l varen escoltar i només va obtenir respostes vagues.

I aquell home honrat es demanava si no hauria estat millor deixar «en plora i en miques» en un racó perquè es planyessin. No! Ell els apreciava i es va guardar d'expressar cap mostra de mal humor.

És ver que, més d'una vegada, el senyor Dardentor va tenir temptacions de plantejar-li la preguntar a en Marcel Lornans, d'estampar-lo contra la paret, de cridar-li:

—És ver? Va de debò? Venga, obriu-me el llibre del vostre cor, que el pugui llegir!

No ho va fer. Què en trauria? Aquell al·lot sense fortuna mai no acceptaria la pràctica i interessada senyora Elissane. I a més ell, l'amic dels Désirandelle...

De tot això en va resultar que el nostre perpinyanès no va obtenir el que esperava d'aquella ciutat, situada en una posició realment admirable, sobre una terrassa a vuit-cents metres d'altitud, al costat dels penya-segats del mont Terni, que se separa dels massissos del Nador, des d'on la vista s'estén sobre les planes de l'Isser i de la Tafna, sobre les valls inferiors on els vergers succeeixen els jardins, una zona de verdura de dotze quilòmetres, rica en tarongers i en oliveres, un autèntic bosc de noguers seculars, de nogueroles amb grans floracions, per no parlar de la varietat d'arbres fruiters i de les plantacions de centenars de milers d'oliveres.

Seria inútil afegir que tots els engranatges de l'admiració francesa a Tlemcen funcionen amb una regularitat de màquina Corliss.¹² Pel que fa als establiments industrials, el senyor hauria pogut triar entre els molins de farina, les fàbriques d'oli vegetal o de teixits, especialment les que fabriquen la tela dels barnussos negres. Fins i tot va adquirir un deliciós parell de babutxes en una botiga de la Place Cavaignac.

—Em fa l'efecte que són un poc petites per vós —va fer notar en Jean Taconnat amb un to burleta.

—Mare meva!

—I un poc cares?

—Per doblers que no quedi!

---

¹² Corliss (George Henry), enginyer nord-americà que va inventar i construir la màquina de vapor que duu el seu nom, caracteritzada per un nou sistema de distribució del vapor. (*N. dels T.*)

—Llavors, les compreu per a algú? —va demanar en Marcel Lornans.

—Per a una persona molt amable —va respondre en Dardentor fent l'ullet d'una manera subtil, molt subtil.

Vet aquí el que no s'hauria pogut permetre en Marcel Lornans, i no obstant això, tots els doblers del viatge hauria estat content de destinar-los a comprar regals per a la jove.

A Tlemcen es reuneixen el comerç de l'oest i de les tribus marroquines, cereals, bestiar, pells, teixits, plomes d'estruç... Però la ciutat també ofereix records preciosos als amants de les antiguitats. Aquí i allà està ple de vestigis de l'arquitectura àrab, les ruïnes de les tres velles murades que substitueix el mur modern, de quatre quilòmetres i travessat per nou portes, els barris àrabs amb carrerons embovilats, unes quantes mostres de les seixanta mesquites que posseïa antany. Els dos joves varen haver de parar atenció a aquesta venerable ciutadella, el Méchouar, antic palau del segle XII i també aquella Kissaria, convertida en caserna de *spahis*,¹³ on es reunien els comerciants de Gènes, de Pisa i de Provença. Després, les mesquites amb la seva profusió de minarets blancs, les columnes cobertes de mosaics, les pintures i les terrisses fines, —la mesquita de Djema Kébir, la d'Abdul Hassim, en què els tres trams reposen sobre pilars d'ònix, i en què els infants àrabs practiquen la lectura, l'escriptura i el càlcul, al mateix lloc on va morir Boabdil, el darrer dels reis de Granada.

En acabat, el trio va travessar carrers i va franquejar places de disseny uniforme, un barri híbrid on contrastaven cases indígenes i cases europees i altres barris moderns. Pertot hi havia fonts, i la més bonica la de la Place Saint Michel. Finalment, l'esplanada de Méchouar, ombrada per quatre rangs d'arbres, va oferir als turistes fins al moment de tornar a l'hotel una incomparable vista del camp dels voltants.

Pel que fa a les rodalies de Tlemcen, els pobles agrícoles, els *koubbas*¹⁴ de Sidi Daoudi i de Sidi Abd Es Salam, la sonora cascada d'El Ourit, per la qual el Saf Saf es precipita vuitanta metres, i tantes d'altres atraccions, en Clovis Dardentor es va haver de limitar a admirar-los en el text oficial del seu Joanne.

Sí! Haurien hagut de menester alguns dies per estudiar Tlemcen i les rodalies. Però, si hagués proposat aquesta prolongació a gent que només aspirava a anar més ràpid i fer el camí més curt, hauria estat malgastat esforços. Per molta d'autoritat que el nostre perpinyanès tengués sobre els seus companys de viatge —autoritat d'altra banda disminuïda—, no va gosar fer-ho.

—I ara, estimat Marcel i estimat Jean, què en pensau, de Tlemcen?

—Una ciutat bonica —es va limitar a respondre el primer tot distret.

—Bonica, sí —va afegir el segon amb reticència.

—Què, vaillets, he fet bé d'estirar-vos a vós, Marcel, pel coll i a vós, Jean, pel folre dels pantalons? Quantes de coses superbes que no hauríeu vist mai...

—Vós heu arriscat la vida, senyor Dardentor, i creieu que el nostre agraïment... —va dir en Marcel Lornans.

—Això, senyor Dardentor —va demanar en Jean Taconnat tallant la paraula al seu cosí—, que teniu el

---

¹³ En turc, cavaller de l'exercit francès pertanyent a un cos creat el 1834 a Algèria, a partir d'un reclutament en principi autòcton. (*N. dels T.*)

¹⁴ En àrab, monument erigit damunt la tomba d'un moràbit al nord de l'Àfrica. (*N. dels T.*)

costum de salvar...

—Idò m'ha passat més d'un pic, i em podria penjar un bon reguitzell de medalles! Per això, malgrat el meu desig de convertir-me en pare adoptiu, com sabeu, mai no he pogut adoptar ningú.

—Vós estau en condicions d'esser... —va observar en Jean Taconnat.

—Tal com dieu, el meu ninet! —va continuar en Clovis Dardentor—. Però hauríem d'anar tirant...

Varen tornar a l'hotel. El sopar va esser molt apagat. Els comensals tenien l'aspecte de gent que ha fermat les maletes i que espera el tren. A les postres, el perpinyanès es va decidir a regalar les babutxes al seu destinatari.

—Un record de Tlemcen, estimada senyoreta —va dir.

La senyora Elissane tan sols va poder correspondre amb un somriure la graciosa atenció del senyor Dardentor, mentre que, en el grup Désirandelle, la senyora es mossegava els llavis i el senyor encongia les espatles.

A na Louise se li va asserenar la cara, un raig d'alegria va brillar en els seus ulls i va dir:

—Gràcies senyor Dardentor, em permetríeu que us fes un petó?

—Mare de Déu, no les he comprades per això! Un petó per babutxa!

I amb molt de gust la jove va besar en Dardentor.

FINALMENT ES COMPLEIX UNA DE LES TRES CONDICIONS QUE IMPOSA L'ARTICLE 345 DEL CODI CIVIL

En realitat, per ventura havia arribat el moment d'acabar aquest viatge tan ben organitzat per la Companyia Ferroviària Algeriana. Amb un bon començament, corria el risc de tenir un final menys afortunat, almenys per al grup Dardentor.

En partir de Tlemcen la caravana s'havia reduït a la meitat. Molts de turistes havien volgut allargar uns dies l'estada en una ciutat que mereixia retenir-los. Com que l'agent Derivas s'havia quedat amb ells, en Dardentor i els seus eren els únics que havien emprès el camí direcció Sîdî Bel Abbas des de l'albada del 21 de maig sota la direcció del guia Moktani.

Cal mencionar, a més, la presència del senyor Eustache Oriental, que sens dubte tenia pressa per tornar a Orà. Al senyor Dardentor i als altres, els sorprendria molt que la seva intenció fos redactar un informe científic sobre aquella excursió. I és que per albirar les posicions només havia utilitzat la seva ullera de llarga vista, els altres instruments s'havien quedat al fons de la seva maleta.

Per tant, la caravana només constava de dos carros amb banquetes. En el primer hi anaven les dames i el senyor Désirandelle. En el segon, el senyor Oriental, n'Agathocle, cansat de la seva incòmoda mula, i dos indígenes per al servei, l'equipatge i les provisions de reserva. Tanmateix només havien de dinar primer entre Tlemcen i el poble de Lamorcière, on s'aturarien durant la nit, i l'endemà entre Lamorcière i Sîdî Bel Abbas, on el guia comptava arribar damunt les vuit del vespre. Allà acabaria el viatge en caravana i el tren duria a Orà l'avantguarda dels excursionistes.

No cal dir que el senyor Dardentor i en Moktani no s'havien separat ni un moment dels seus *meharis*, unes bèsties excel·lents de què no es podien queixar, ni els dos parisencs dels seus cavalls que no deixarien sense certa reticència.

Una carretera nacional travessa la regió de Tlemcen a Sîdî Bel Abbas, i a Tlélat s'uneix amb la que comunica Orà amb Alger. La distància de Tlemcen a Sîdî Bel Abbas és de noranta-dos quilòmetres, que es poden recórrer tranquil·lament en dos dies.

Per tant, la caravana travessava un país més variat que la regió sud-oranesa de Saïda a Seb dou. Menys boscos, però vastes explotacions agrícoles, territoris de colonització i la capriciosa xarxa d'afluents del Chouly i de l'Isser. Aquest darrer és un dels rius més grans d'Algèria. És l'artèria vivificant que amb un curs de dos-cents quilòmetres arriba fins a la mar, tot resseguint una vall on els cotoners són pròspers gràcies a les aigües que duu als altiplans i al Tell.

Però quin canvi en la moral dels turistes, tan units quan varen partir d'Orà en tren i de Saïda en caravana. Una fredor manifesta glaçava les seves relacions. Els Désirandelle i la senyora Elissane conversaven a part en el seu carro i na Louise probablement va sentir coses que no devien esser especialment del seu gust. En Marcel Lornans i en Jean Taconnat, abandonant-se als seus trists pensaments, anaven darrere del perpinyanès sense respondre-li a penes quan s'aturava per esperar-los.

Desventurat Dardentor! Ara semblava que tothom li tengués rancúnia. Els Désirandelle, perquè no li

suplicava a na Louise d'acceptar n'Agathocle; la senyora Elissane, perquè no feia decidir la seva filla per aquell casament convengut des de feia ja molt de temps; en Marcel Lornans, perquè hauria hagut d'intervenir a favor del que havia salvat; en Jean Taconnat, perquè l'havia salvat a ell en lloc d'haver-se deixat salvar... En fi, en Clovis Dardentor era tan sols un boc expiatori que muntava un camell. Només li quedava el fidel Patrice que semblava dir:

—Veieu com han acabat les coses? El vostre servent no anava gens errat!

Però no va formular aquest pensament, no li va donar una consistència literària per temor d'una sortida dardentoriana que tenia por que li ferís d'una vegada per totes la sensibilitat.

Ostres! Decididament en Clovis Dardentor els acabaria enviant tots a pastar!

—Vejam Clovis —es deia—, que els deus res, a aquests pocapenes? Et faràs mala sang perquè les coses no van com ells voldrien? És culpa teva si n'Agathocle no és més que un cap de suro i son pare i sa mare se'l miren com si fos una au fènix? És culpa teva que na Louise hagi acabat valorant aquest ocell com es mereix? Perquè, en fi, és ben evident! Que en Marcel s'estima la jove, cada vegada ho veig més clar... Però pels dos geps del meu *mehari* que no puc dir-los a tots dos: veniu criatures, que us beneeixi! I fins i tot que aquell alegre Jean hagi perdut tot el seu bon humor i tota la seva fantasia, ofegat a les aigües del Sâr! Pareix que em retregui que l'hagi salvat! Paraula que els falta un bull tots plegats! Però bé...

En Patrice acabava de baixar del carro per xerrar amb el seu senyor i li va dir:

—Senyor, tem que no es posi a ploure. Per ventura valdria més...

—Més val un mal temps que res de res!

—Que res de res? —va replicar en Patrice, pensatiu a causa d'aquest axioma fantasiós— Així el senyor...

—Tssst!

Consternat per aquesta interjecció infantil, en Patrice va tornar a pujar al carro més ràpid que no n'havia baixat.

Durant el matí varen recórrer la dotzena de quilòmetres que separen Tlemcen de l'Aïn Fezza enmig d'una pluja calenta que vessava dels niguls xafogosos. Després, un cop es va haver acabat el xàfec, es varen aturar i varen dinar en una gorja emboscada, refrescada per les nombroses cascades de les proximitats. Un dinar sense intimitat en què regnava un enuig visible. Eren com comensals davant del seu plat que no s'havien vist mai i que no es tornarien a veure mai més després d'haver-lo buidat. Sota els ulls fulgurants dels Désirandelle, en Marcel Lornans evitava de mirar na Louise Elissane. Pel que fa a en Jean Taconnat, ja no comptava amb els atzars de la carretera, una carretera nacional, amb els talussos en bon estat, les fites en milles, les llambordes ben alineades, els peons caminers treballant... Maleïa la inoportuna administració que havia civilitzat aquell país.

En Clovis Dardentor va fer diversos intents de rectificar, va voler recuperar el lligam trencat, va llançar uns quants coets... Però els seus artificis varen fer llufa, com si es ressentissin del xàfec.

—Decididament, em treuen de polleguera! —va murmurar.

Tornaren a emprendre el camí cap a les onze. Travessaren el Chouly, un ràpid afluent de l'Isser, per un pont; passaren per un petit bosc, per pedreres, per les ruïnes d'Hadjar Roum i, sense cap incident, cap a les sis de l'horabaixa arribaren a Lamorcière.

Després d'una estada tan breu a Tlemcen, no podien quedar-se més en aquell Ouled Mimoun de dos-cents habitants que duu el nom de l'il·lustre general. Destacable sobretot per la seva vall fresca i fèrtil, no varen trobar cap confort a l'únic alberg de l'indret. Fins i tot hi varen servir uns ous passats per aigua que es podien haver posat a l'ast. Afortunadament l'agent Derivas no hi era, fet que va evitar justificades recriminacions. A canvi, els turistes varen ésser honorats amb una serenata indígena. Per ventura ells haurien refusat aquell concert, però, a instàncies del senyor Dardentor, que va ésser imprudent atiant el mal humor, s'hi varen resignar.

Aquesta serenata es va fer a la sala gran de l'alberg, i pagava la pena d'escoltar-la.

Era una *nüba*¹⁵ reduïda a tres menes d'instruments àrabs, el *tébeul*, un tambor gros que fan ressonar per les dues cares dues petites baquetes de fusta, la *rheïta*, una flauta en part metàl·lica d'una sonoritat comparable a la de la gaita bretona, i el *nouara*, compost per dues mitges carabasses cobertes d'una pell seca. Si bé normalment la *nüba* va acompanyada d'unes danses amb molta de gràcia, aquell vespre les danses no figuraven al programa.

Quan la petita festa va acabar en Dardentor va declarar amb una veu aspra:

—Fascinat, estic fascinat!

I, com que ningú no va gosar expressar una opinió contrària, va fer que en Muktani felicitàs els músics indígenes, i els va gratificar amb una propina molt decent.

Va quedar tan satisfet com assegurava, el nostre perpinyanès? És una pregunta... En tot cas, hi va haver un dels auditors que va quedar completament satisfet, és ben segur. Sí, durant la *nüba*, un dels dos cosins —endevinau quin— havia pogut asseure's devora la senyoreta Elissane. I qui sap si no li va revelar els tres mots que duia gravats al fons del cor, que varen trobar eco en el de la jove...?

L'endemà, de bon matí, sortida dels turistes, impacients per arribar al final del viatge. Des de Lamorcière varen recórrer uns deu quilòmetres seguint el traçat d'una via en projecte fins a Aïn Tellout. Aquí el camí se'n separa i puja directament cap al nord-est on, a pocs quilòmetres de Sîdi Bel Abbas, talla la via del tren en construcció, que baixa cap al sud oranès.

Primer varen haver de travessar llargues explotacions d'espart i vastos camps de cultiu que es prolongaven fins a l'horitzó. Al llarg del recorregut sovint trobaven pous, tot i que les primeres aigües dels *wadis* Mouzen i Zehenna ja eren abundants. Els vehicles i els cavalls anaven tan ràpid com podien per poder recórrer aquella etapa de quaranta-cinc quilòmetres en una sola jornada. No era qüestió d'entretenir-se en converses alegres, a més, pel camí no hi havia res de curios, ni tan sols ruïnes romanes o berbers.

La temperatura era alta. Afortunadament un sostre de níguls esmorteïa les ardors del sol, que haurien estat insuportables a la superfície d'aquella regió desboscada. Pertot camps sense arbres, planes sense cap ombra. El mateix camí que se segueix fins a l'aturada per dinar.

Eren les onze, quan la caravana es va aturar amb el senyal del guia Muktani. Uns quilòmetres cap a l'esquerra, la vora del bosc dels Ouled Mimoun els hauria ofert un indret propici, però era millor no desviar-se de la ruta.

Varen treure les provisions dels cabassos. Varen asseure's a la vora del camí en grups diversos. Hi havia

---

¹⁵ En àrab, música del regiment de tiradors nord-africans. (*N. dels T.*)

el grup Désirandelle – Elissane, i na Louise n’havia de formar part. Hi havia el grup Jean – Marcel, i el jove, en no mirar d’apropar-se a la jove, va demostrar una discreció de què aquesta li havia d’estar agraïda. Probablement, des de Lamorcière tots dos havien fet més camí que la caravana, i cap a un destí que no era precisament Sîdî Bel Abbas.

En fi, hi va haver el grup Dardentor, que tan sols hauria estat compost pel personatge que duu aquest nom si el nostre perpinyanès no hagués acceptat, davant d’un ventall tan ampli, la companyia del senyor Oriental.

Es varen trobar l’un al costat de l’altre i varen conversar. De què? De tot, del viatge que estava a punt d’acabar-se i, en realitat, sense embuts. Cap retard, cap accident greu des que havien partit, els turistes tenien una salut perfecta, per ventura estaven un poc cansats, especialment les dames. Cinc o sis hores més de camí fins a Sîdî Bel Abbas i tan sols els quedaria instal·lar-se en un vagó de primera classe amb destinació Orà.

—I vós n’estau satisfet, senyor Oriental? —va demanar en Clovis Dardentor.

—Molt satisfet, senyor Dardentor —va respondre el montelaimarès—. Aquest viatge està molt ben organitzat, i el tema dels àpats, resolt d’una manera molt acceptable, fins i tot en els poblets més petits.

—Em sembla que aquesta qüestió ha tengut una gran importància per a vós?

—Sí, molta. De fet, m’he pogut procurar diversos productes comestibles dels quals ignorava l’existència.

—A mi, senyor Oriental, aquestes preocupacions pel que fa a la teca...

—Ehem! —va fer en Patrice, que servia el seu senyor.

—Em deixen el *gaster* bastant indiferent —va continuar en Clovis Dardentor.

—En canvi, jo crec que han d’ocupar el primer rang en la vida —va respondre el senyor Oriental.

—Bé, senyor, permeteu-me de fer-vos l’observació que, si haguéssim esperat algun servei de vós, no haurien estat serveis culinaris, sinó astronòmics.

—Astronòmics? —va repetir el senyor Oriental.

—Sí, per exemple, si el nostre guia s’hagués perdut, si hagués calgut recórrer a l’astronomia per trobar el camí de nou, gràcies a vós, que hauríeu mesurat l’alçada del sol...

—Jo hauria mesurat l’alçada del sol?

—Sens dubte, durant el dia, o la de les estrelles durant la nit. Vós coneixeu... les declinacions...

—Quina declinació? *Rosa rosae*?

—Oh, encantador! —va exclamar el senyor Dardentor.

I va deixar anar una gran rialla que no va repercutir de cap manera en els altres grups.

—En fi —va continuar—, vull dir que amb els vostres instruments, el vostre sextant, com els mariners, el sextant que portau a la maleta...

—Jo hi duc un sextant, a la maleta?

—Probablement, perquè la ullera de llarga vista va bé per als paisatges, però quan es tracta del pas del sol pel meridià...

—No entenc res.

—A veure, que no sou el president de la Societat Astronòmica de Montelaimar?

—Gastronòmica, estimat senyor, Societat Gastronòmica! —va respondre orgullós el senyor Oriental. I aquesta resposta que explicava coses inexplicables fins aleshores va aconseguir fer riure en Jean Tacconnat quan en Dardentor ho va repetir.

—Però si aquest animal d'en Patrice ens va dir a bord de l'*Argèles* que... —va exclamar.

—Com, el senyor no és astrònom? —va demanar el digne servent.

—No, gastrònom, no ho has sentit? Gas-trò-nom!

—Devia entendre malament el cap de menjador, li pot passar a qualsevol, d'entendre una cosa malament! —va replicar en Patrice.

—I jo m'he cregut que... —va exclamar el nostre perpinyanès— he pensat que el senyor Oriental... mentre que és... És ver! N'hi ha per esclatar-se de riure! Va, aplega tots els teus trastos, Patrice, i aire que vol dir vent!

En Patrice se'n va anar tot aclaparat pel seu error, i encara més humiliat per l'inconvenient escaramussa que li havia valgut en termes tan vulgars. Per esclatar-se de riure... Era la primera vegada que el senyor utilitzava davant seu una locució així, i seria la darrera o en Patrice deixaria de servir-lo a ell i cercaria de fer feina per a un membre de l'Acadèmia francesa, de llenguatge polític, no per al senyor Zola, per exemple, si mai...

En Jean Tacconnat es va acostar i va dir:

—Li ho hauríeu de perdonar, senyor Dardentor.

—Per què?

—Idò perquè no n'hi ha per tant, home. Al cap i a la fi un gastrònom és un astrònom guarnit amb les plomes de la g.

I en Clovis Dardentor va esclafir a riure amb la idea fins al punt que va posar en perill la seva digestió.

—Ai, aquests parisencs... són el que no hi ha! Quines coses que tenen! —va exclamar— No, això no ho hauria trobat mai, a Perpinyà, i això que són més llests que la fam, els perpinyanesos! I ara!

«D'acord —es digué *in petto* en Jean Tacconnat—, però estan massa dotats per als salvaments!»

Carros i muntures es varen posar en marxa. Succeïren les explotacions d'espert els territoris de colonització. Amb el trot dels animals de tir, cap a les dues arribaren al poble de Lamtar, precisament a la confluència d'un petit encreuament que reuneix el camí de gran comunicació d'Aïn Témouchent a la carretera nacional de Sîdî Bel Abbas. A les tres varen arribar al pont de Mouzen, a l'indret on conflueix el *wadi* del mateix nom amb un dels seus afluents. Més tard, a les quatre, ja eren a la cruïlla on els dos camins esmentats es troben una mica per sota de Sidi Kraled, tan sols a uns quants quilòmetres de Sidi Lhassen, després d'haver seguit el curs del Mekerra, tal com nom el Sig en aquesta regió.

Sidi Lhassen només té uns sis-cents habitants, la majoria alemanys i indígenes, i no era qüestió d'aturar-s'hi.

Tot d'una —eren les quatre i mitja— el guia, que anava al capdavant, es va aturar bruscament per un moviment brusc del seu *mehari*. En va, va intentar de fer-lo avançar a crits, però l'animal s'hi va resistir i va recular.

Gairebé al mateix temps, els cavalls dels dos joves es varen agitar, es varen encabritar, varen fer un renill

de por i, malgrat l'esperó, malgrat la brida, varen recular cap als carros, on els animals de tir mostraven els mateixos signes de terror.

—Qui hi ha? —va demanar en Clovis Dardentor.

La seva muntura, bufant i olorant qualque emanació llunyana, acabava d'ajeure's.

Dos formidables rugits, sobre la natura dels quals no hi havia dubte, varen contestar la pregunta. Els rugits venien d'una centena de metres, en el bosc de pins.

—Lleons! —va cridar el guia.

És fàcil imaginar el pànic que es va apoderar de la caravana. Aquelles feres tan a prop, en ple dia, aquelles feres que sens dubte es preparaven per atacar...

La senyora Elissane, la senyora Désirandelle i na Louise, espantades, varen saltar del cotxe de què les mules cercaven de desfer-se per fugir.

La primera idea, purament instintiva, que els va venir al cap a les dames, als senyors Désirandelle pare i fill i al senyor Eustache Oriental va esser recular i refugiar-se en el darrer poble, a uns quants quilòmetres d'allà.

—Tothom quiet! —va cridar en Clovis Dardentor amb una veu tan imperiosa que va obtenir una obediència passiva.

A més, la senyora Désirandelle acabava de perdre el coneixement. Quant als cavalls i als camells, el conductor i els indígenes els havien travat en un tres i no res perquè no poguessin escapar-se camp a través.

En Marcel Lornans s'havia precipitat cap al segon carro, després va ajudar en Patrice a treure'n les armes, carrabines i revòlvers, que varen carregar de seguida.

En Dardentor i en Marcel Lornans varen agafar les carrabines i en Jean Taconnat i en Muktani varen armar-se amb els revòlvers. Tots estaven agrupats al peu d'una mata de nogueroles, en el talús esquerre del camí.

En aquella zona desèrtica no podien esperar cap ajut.

Els rugits varen esclatar de nou i, gairebé al moment, va aparèixer una parella de feres al límit del bosc.

Eren un lleó i una lleona d'una mida colossal, amb un vestit grogós que es ressaltava en la fosca verdor dels pins.

Aquells animals s'anaven a llançar sobre la caravana que es miraven amb els ulls brillants? O bé, intimidats pel nombre de persones, tornarien al bosc i deixarien via lliure?

Al principi feren unes quantes passes, sense pressa, commocionant l'aire tan sols amb roncs sords.

—Que ningú es mogui —va repetir en Dardentor—. Deixau-nos fer a nosaltres.

En Marcel Lornans va fer un cop d'ull a na Louise. La jove, amb la cara pàl·lida i les faccions contretes, però sense perdre la calma, intentava tranquil·litzar la seva mare. Després, en Jean Taconnat i ell es varen situar al costat d'en Dardentor i d'en Muktani, uns deu passos davant de la mata de nogueroles.

Un minut més tard, com que les dues feres s'havien acostat, es va sentir una primera detonació. El perpinyanès havia disparat a la lleona, però aquell pic, la seva destresa habitual li havia fallat i la bèstia, només amb una esgarrinxada al coll, va saltar tot cridant amb una veu ronca. I, com que alhora el lleó

també s'hi va llançar, en Marcel Lornans, encarant la carrabina, va disparar.

—Que maldestre que som! —va cridar en Dardentor després del seu tir infructuós.

En Marcel Lornans no va merèixer el mateix tret, ja que va tocar el lleó, tot i no haver apuntat massa bé. És cert, l'espessa crinera va amortir el tret, que no va resultar mortal, i en un atac de ràbia el va precipitar cap al camí sense aturar-se davant de tres bales del revòlver d'en Jean Taconnat.

Tot això havia passat en uns segons i no havien pogut tornar a carregar les dues carrabines, quan les feres tornaren cap a la mata de nogueroles.

La lleona va tombar en Marcel Lornans i en Jean Taconnat i va alçar les grapes per damunt d'ells, quan la bala d'en Muktani va distreure tot d'una l'animal que, tornant a atacar, va arremetre contra els dos joves, que eren a terra.

La carrabina del senyor Dardentor va ressonar una segona vegada. La bala va foradar el pit de la lleona sense travessar-li el cor, i si els dos cosins no s'haguessin posat fora del seu l'abast, no n'haurien sortit sans i estalvis.

Però la lleona, tot i que estava greument ferida, encara era perillosa. El lleó, que acabava d'acostar-se-li, es va precipitar amb ella cap al grup, on l'esverament dels cavalls i dels animals de tir es va afegir al desordre i a la feredat.

El lleó va agafar en Muktani i el va arrossegar unes deu passes tot ensangonat. En Jean Taconnat, amb el revòlver a la mà, i en Marcel Lornans, amb la carrabina carregada, varen tornar al talús. Però en aquell moment, dos trets gairebé a boca de canó varen tocar la lleona, que va caure inanimada després d'una darrera batzegada.

El lleó, en el darrer bri de còlera, amb un salt de vint peus es va tirar al damunt d'en Dardentor, que va anar per terra en no poder utilitzar la seva arma, i corria el perill d'esser aixafat pel pes de la bèstia.

En Jean Taconnat va córrer cap a ell a tres passes de lleó —i podeu estar ben segurs que no pensava en absolut en les condicions imposades pel Codi Civil per a l'adopció—, va prémer el gallet del revòlver, però va fallar el darrer tret...

En aquell moment, els cavalls i els animals de tir, en el paroxisme de la feredat, varen rompre les traves i varen fugir camp a través. Com que no podia utilitzar la seva arma, en Muktani s'havia arrossegat fins al talús, mentre que en Désirandelle, n'Oriental i n'Agathocle estaven situats davant les dames.

En Clovis Dardentor no s'havia pogut aixecar i la pota del lleó estava a punt d'escometre contra el seu pit quan algú va disparar un tret.

L'enorme fera, amb el crani perforat, va tirar el cap enrere i va caure morta al costat del perpinyanès.

Era na Louise Elissane, que, després d'haver recollit el revòlver d'en Muktani, havia disparat a l'animal a boca de canó.

—Salvat, salvat gràcies a ella! —va exclamar el senyor Dardentor—, i no duien pells de be ni tenien rodetes a les potes, aquests lleons!

Tot seguit es va aixecar d'un bot que no hauria superat el rei de la selva estès a terra.

Així, la jove acabava de fer allò que no havien pogut aconseguir ni en Jean Taconnat ni en Marcel Lornans, ella! Però les forces la varen abandonar tot d'una i, envaïda per la feblesa, hauria caigut, si en

Marcel Lornans no l'hagués acollida en els seus braços per dur-la amb la seva mare.

S'havia acabat el perill, i què hauria pogut dir en Dardentor sinó les primeres paraules que li varen sortir del cor per a na Louise Elissane?

Amb l'ajut dels indígenes, el nostre perpinyanès es va ocupar amb en Patrice de reagrupar les mules i els cavalls que havien fugit. Ho va aconseguir en poca estona, perquè els animals, més calmats després de la mort de les feres, varen tornar tots sols cap al camí.

Posaren en Muktani, amb ferides greus a la cuixa i al braç, en un dels carros, i en Patrice va haver d'ocupar el seu lloc entre els geps camelians del *mehari*, on va demostrar la seva habilitat esportiva no menys distingida que si hagués muntat un pura-sang àrab.

Quan en Marcel Lornans i en Jean Taconnat varen tornar a muntar els cavalls, el segon va dir al primer:

—Mira, resulta que ens ha salvat a tots dos, aquest terranova dels Pirineus Orientals! Decididament, no hi ha res a fer amb un home així.

—Res! —va respondre en Marcel Lornans.

La caravana es va posar en marxa. Mitja hora més tard arribava a Sidi Lhassen i, a les set, al millor hotel de Sîdî Bel Abbas.

Primer de tot varen cridar un metge perquè s'ocupàs d'en Muktani, i va informar-los que les ferides del guia es curarien sense complicacions.

A les vuit varen sopar junts, un sopar silenciós durant el qual, com per un acord tàcit, els comensals no varen fer cap al·lusió a l'atac de les feres.

Però a les postres el senyor Dardentor es va aixecar i, adreçant-se a na Louise amb un to seriós que no li coneixien, va dir:

—Estimada senyoreta, m'heu salvat...

—Oh, senyor Dardentor! —va respondre la jove mentre les galtes se li posaven d'un vermell intens.

—Sí, salvat, i salvat en un combat en què, sense la vostra intervenció, hauria perdut la vida! Amb el permís de la vostra mare, atès que compleu els requisits que exigeix l'article 345 del Codi Civil, seria per a mi un enorme plaer adoptar-vos...

—Però senyor... —va replicar la senyora Elissane, molt desconcertada per la proposta.

—Res de peròs —va contestar el perpinyanès—, perquè si us hi oposau...

—Si m'hi opòs...?

—Em cas amb vós, estimada senyora, i la senyoreta Louise es convertirà en la meva filla de totes maneres.

LA NOVEL·LA TÉ UN DESENLLAÇ ADEQUAT QUE CASA COMPLETAMENT AMB ELS DESIGS DEL SENYOR CLOVIS
DARDENTOR

L'endemà a les nou del matí el tren de Sîdî Bel Abbas duia la part d'aquella caravana que, després d'un viatge de catorze dies, tornava cap al punt de sortida.

Aquesta part comprenia el senyor Clovis Dardentor, la senyora i la senyoreta Elissane, el matrimoni Désirandelle i el seu fill Agathocle, en Jean Taconnat i en Marcel Lornans, sense comptar en Patrice, que aspirava a recuperar la seva vida tranquil·la i regular a la casa de la Place de la Loge, a Perpinyà.

Per conveniència o necessitat, a Sîdî Bel Abbas es varen quedar el guia Moktani, a qui havien de guarir amb molta de cura després d'haver estat remunerat magnànimament per en Clovis Dardentor, i els indígenes que feien feina per al servei de la Companyia Ferroviària Algeriana.

I el senyor Eustache Oriental? Idò bé, el president de la Societat Gastronòmica de Montelaimar no estava disposat a partir de Sîdî Bel Abbas sense haver estudiat, des del punt de vista comestible, una ciutat a la qual es dóna el sobrenom de «Vilagaleta».

És una ciutat important de desset mil habitants, quatre mil dels quals són francesos, mil cinc-cents, jueus; i la majoria, indígenes. Aquesta capital de districte que va estar a punt d'esdevenir la capital de la província oranesa, és l'antic domini dels Beni Amor, que varen haver de travessar la frontera i refugiar-se al Marroc. La ciutat moderna, que data de 1843, bonica i pròspera, amb les rodalies irrigades per les aigües del Mekerra, s'alça damunt d'un escarpament del Tessala i s'estén per la verdor a una altura de quatre-cents setanta-dos metres.

Sigui pel que sigui, i malgrat les múltiples característiques atractives de l'indret, aquest cop va esser en Dardentor qui va tenir més pressa per marxar. No! No s'havia sentit mai tan desitjós de tornar a Orà.

De fet, hauria estat molt sorprenent que la senyora Elissane hagués acceptat de bon començament la petició que havia fet d'adoptar la seva filla sense que aquesta excel·lent dama es veiés obligada a esdevenir la dona del senyor Dardentor. Un pare adoptiu, amb un patrimoni de dos milions, decidit a quedar-se solter. Això no es pot refusar a cap de les latituds del nostre món sublunar... Sens dubte, la senyora Elissane va oferir un poc de resistència per guardar les formes i per discreció, però no va durar gaire. Pel que fa a la jove, va dir:

—Reflexionau-hi, senyor Dardentor!

—Ja hi he reflexionat, estimada criatura! —li va respondre ell.

—No podeu sacrificar d'aquesta manera...

—Puc fer-ho i vull fer-ho, nineta!

—Us en penedireu...

—Mai, nineta dels ulls del pare!

I al cap i a la fi la senyora Elissane, una dona pràctica que havia entès els avantatges de la combinació —cosa no gens difícil—, li ho havia agraït de tot cor al senyor Dardentor.

Per la resta, els Désirandelle saltaven d'alegria. Quin meravellós dot que aportaria na Louise al seu marit! Quina fortuna, algun dia! Quina hereva! I tot per n'Agathocle, perquè ara estaven segurs que el seu amic, el seu compatriota, en Clovis Dardentor, no podria fer altra cosa que posar la seva influència paterna al servei d'aquell gran al·lot! Aquests devien esser els seus pensaments secrets... i el seu fill es convertiria en el gendre del ric perpinyanès.

Per tant, tots estaven d'acord a tornar a Orà el més aviat possible. Pel que fa a en Jean Taconnat i a en Marcel Lornans, això és el que hi tenien a dir.

En Taconnat, que definitivament havia tornat del país dels somnis on havia extraviat la seva imaginació, aquell matí va exclamar:

—Visca en Dardentor, i ho dic de tot cor. Ja que no som nosaltres els qui esdevendrem els seus fills, m'alegr que sigui aquesta encantadora Louise qui es converteixi en la seva filla! I tu, Marcel? Ara que — va continuar en Jean Taconnat— això compta des del punt de vista legal?

—Què?

—Un combat contra lleons...

—Ja sigui contra animals o contra homes, un combat sempre és un combat, i no es pot negar que la senyoreta Louise Elissane ha salvat el senyor Dardentor.

—Ei, ara que hi pens, sort que ni tu ni jo no hem participat en el salvament d'aquest gran home amb na Louise...

—I per què?

—Per què per ventura ens hauria volgut adoptar tots tres... En aquest cas ella s'hauria convertit en la nostra germana i tu no podries pensar en...

—Exacte —va respondre en Marcel Lornans irritat—, la llei prohibeix el matrimoni entre els... Però, bé, ja no hi pens pus.

—Pobre amic meu, pobre! L'estimes de veres, eh!

—Sí, Jean, amb tota l'ànima!

—Quina mala sort que no hagis estat tu qui ha salvat aquest bilingüista! T'hauria escollit com a fill i llavors...

Sí, quina mala sort! I els dos joves estaven ben trists quan el tren, després d'haver vorejat pel nord l'important massís de Tessala, va continuar a tot vapor en direcció a Orà.

El senyor Dardentor no havia vist res de Sîdí Bel Abbas, ni els molins d'aigua i de vent, ni les guixereries, ni les adoberies, ni les rajolereries. No havia explorat ni el barri civil, ni el barri militar, ni deambulat pels seus carrers d'angles rectes amb magnífics plàtans, ni begut en les nombroses i fresques fonts, ni travessat les quatre portes de la murada, ni tampoc visitat el magnífic viver a la porta de Daïa!

En fi, després d'haver vorejat el Sig al llarg d'una vintena de quilòmetres, passat el poblet dels Trembles i la vila de Saint Lucien i presa la línia d'Alger a Orà a Sainte Barbe, després d'un recorregut de seixanta quilòmetres, la locomotora es va aturar cap al migdia a l'estació de la capital.

Finalment s'havia acabat el viatge circular, al qual s'havien afegit una sèrie d'incidents que la Companyia Ferroviària Algeriana no havia previst en el programa i que els turistes no oblidarien mai.

I, mentre en Clovis Dardentor i els dos parisencs es dirigien al seu hotel de la Place de la République, la senyora Elissane, la seva filla i els Désirandelle tornaven a l'habitació de la Rue du Vieux Château després de catorze dies d'absència.

Amb el senyor Dardentor, les coses «no tiren»; el fet que estigui permès d'utilitzar aquesta expressió prou vulgar devia ofendre en Patrice. Va portar a la perfecció l'assumpte de l'adopció, les formalitats del qual no deixaven d'esser complicades. Tot i que no tenia cinquanta anys i que no havia tengut cura de na Louise durant la seva minoria d'edat, constava que na Louise Elissane li havia salvat la vida en un combat, d'acord amb l'article 345 del Codi Civil. Per tant, l'adoptant i l'adoptada complien les condicions que se'ls exigien.

I, durant aquest període, com que constantment cridaven el perpinyanès a la Rue du Vieux Château, va trobar més pràctic d'acceptar instal·lar-se a ca la senyora Elissane.

Però el que es va poder observar és que durant aquest període, en Clovis Dardentor, tan obert i tan comunicatiu fins aleshores, es va tornar més reservat, gairebé taciturn. Això inquietava els Désirandelle, tot i que no podien qüestionar la servilitat del seu amic. A més, esperonat per son pare i sa mare, n'Agathocle es mostrava atent amb una jove hereva que algun dia posseiria més cents de milers de francs que anys tenia, i no la deixava mai.

I d'aquesta situació en va resultar que en Marcel Lornans i en Jean Tacconat varen esser particularment descuidats pel seu antic salvador. D'ençà que aquest últim havia deixat l'hotel, tan sols el veien molt de tant en tant, quan es trobaven pel carrer, sempre ocupat, amb una cartera sota el braç que contenia un munt de paperassa. Sí, no hi havia dubte que, per als parisencs, el *périchonisme* d'en Clovis Dardentor estava en decadència. El pirinenc no semblava recordar que els havia salvats, dues vegades individualment, dels aiguats i de les flames arremolinades, i una vegada junts en el combat contra les feres.

En conseqüència, un bon dia, en Jean Tacconat va creure oportú d'expressar-se en aquestes paraules:

—Escolta Marcel, ens hem de decidir! Oi que hem vengut fins aquí per esser soldats, idò siguem soldats! Quan vols que anem al despatx dels sotsintendent i després a l'oficina de reclutament?

—Demà —va respondre en Marcel Lornans.

I l'endemà, quan en Jean Tacconat va tornar a fer la pregunta, va obtenir la mateixa resposta.

El que entristia més en Marcel Lornans era que no tenia ocasió de tornar a veure la senyoreta Elissane. La jove no sortia gens ni mica. Les recepcions a la Rue du Vieux Château s'havien acabat. El casament del senyor Agathocle Désirandelle i de la senyoreta Louise Elissane s'anunciava proper. En Marcel Lornans es desesperava.

Un matí, en Clovis Dardentor va anar a l'hotel a visitar els dos joves.

—Idò, amics meus —va demanar sense preàmbuls—, i el vostre allistament?

—Demà —va respondre en Marcel Lornans.

—Sí, demà... —va afegir en Jean Tacconat—, demà sens falta, benvolgut i car de veure senyor Dardentor!

—Demà? —va continuar aquest últim—. No home, no, què caram! Teniu tot el temps del món per

incrustar-vos al Setè dels Caçadors! Esperau, no hi ha cap pressa! Vull que tots dos assistiu a la festa que faré!

—Pel casament del senyor Désirandelle i la senyoreta Elissane? —va demanar en Marcel Lornans amb la cara visiblement alterada.

—No —va respondre el senyor Dardentor—, la festa de l'adopció, abans del casament. Compt amb vosaltres... Bona nit!

I anava tan atabalat que els va deixar amb aquesta paraula.

Efectivament, el nostre perpinyanès havia hagut d'escollir domicili al cantó d'Orà, on hi havia el jutge de pau que havia de redactar l'acta d'adopció. Les dues parts s'havien presentat davant del jutge: la senyora i la senyoreta Elissane, d'una banda, i el senyor Clovis Dardentor, de l'altra, amb les seves actes de naixement i els documents que explicaven el compliment de les condicions exigides a l'adoptant i a l'adoptada.

El jutge de pau, després d'haver rebut els consentiments, havia redactat el contracte. En el termini de deu dies el secretari judicial del Jutjat de Pau el va estendre. Hi va adjuntar les actes de naixement i de consentiment i els certificats annexos, i finalment l'expedient va arribar a mans del fiscal per mitjà d'un procurador.

«Quina mar d'anades i vengudes, quina mar de menuderies i d'insignificances —repetia en Dardentor—. N'hi ha per perdre la xaveta!»

Després d'examinar els documents, el Tribunal de Primera Instància es va pronunciar a favor de l'adopció. Després, la sentència i les actuacions es varen trametre al Tribunal d'Alger, on la sentència també va esser favorable a l'adopció. Això es va torbar setmanes i setmanes! I els dos parisencs que passaven cada matí per davant de l'oficina militar sense entrar-hi...

—Va home, va, el mitjà més ràpid per tenir un fill encara és casar-se! —es repetia una vegada i una altra en Dardentor.

En fi, una vegada admesa l'adopció, la sentència del Tribunal va esser publicada en determinats llocs i amb el nombre d'exemplars que indicava l'esmentada sentència per la part més diligent —en aquest cas en Clovis Dardentor—, que els va publicar amb còpies en els cartells amb el timbre fiscal.

Per fi, per fi, per fi, expedició de la sentència al secretari del Registre Civil del municipi d'Orà, que la va inscriure en el registre de naixements el dia en què la va rebre, una formalitat que cal acomplir en el termini de tres mesos; en cas contrari, l'adopció quedaria anul·lada.

No varen esperar-se tres mesos, ni tres dies, podeu pujar-hi de peus!

—Ja està! —va exclamar el senyor Dardentor.

El total de les despeses va esser d'uns tres-cents francs, i el senyor Dardentor hauria estat disposat a pagar el doble o el triple per enllestir-ho el més ràpid possible.

En fi, el dia de la celebració va arribar i la festa anunciada va tenir lloc en el gran saló de l'hotel. El menjador de la senyora Elissane no hauria pogut encabir tants de convidats. Hi havia en Jean Taconnat, en Marcel Lornans, amics, coneguts, i fins i tot el senyor Eustache Oriental, que ja havia tornat a Orà i al qual el nostre perpinyanès havia fet arribar una invitació de cortesia que va esser rebuda com es mereixia.

Però per a l'extrema sorpresa d'uns i l'extrema satisfacció dels altres, els Désirandelle no figuraven entre els nombrosos convidats. No! Des de la vigília, alterats, furiosos, maleint en Dardentor fins a les generacions més llunyanes que formarien la descendència de la seva filla adoptiva, havien partit a bord de l'*Argèles*, on el capità Bugarach i el doctor Bruno no es varen arruïnar alimentant-los, ja que el mateix Agathocle havia perdut la gana.

Cal dir que el menjar va esser magnífic, molt animat i amb molt bon ambient, que en Marcel Lornans hi va trobar na Louise Elissane en tot l'esplendor de la seva bellesa, que en Jean Taconnat havia fet una complanta sobre la partida del «petit Cacathocle», però que no va gosar cantar per educació, i que el senyor Eustache Oriental, entaulat fins a les orelles, va menjar de tot, però amb moderació, i va beure de tot, però amb discreció.

Sí, va esser esplèndida i remarcable, l'al·locució del senyor Dardentor abans de les postres. Que bé que varen fer els Désirandelle, en embarcar-se el dia anterior, i quina cara que haurien posat en aquell instant solemne...

—Senyores i senyors, us agraeisc que hagueu volgut prendre part en aquesta cerimònia, que acaba de coronar el més preuat dels meus desigs.

Tal com va començar, en Patrice podia esperar que aquella tabarra acabaria d'una manera adient.

»Sapigueu, d'altra banda, que si el sopar us ha semblat bo, les postres seran encara millors, i això gràcies a l'aparició d'un plat nou que no figura en el menú!

En Patrice començava a sentir certa inquietud.

—Nyam, nyam, un plat nou! —va fer n'Eustache Oriental amb la boca feta aigua.

»No és menester que us presenti l'encantadora Louise —va continuar—, que sa mare m'ha permès d'adoptar i que, encara que continua essent la seva filla, ha esdevengut la meva...

Aquí aplaudiments unànimes i també algunes llàgrimes als ulls femenins de l'auditori.

»Però, amb el consentiment de sa mare, el que oferiré de postres és la nostra Louise, com una menja de la taula dels Déus...

Decepció del senyor Eustache Oriental, a qui se li va eixugar la boca.

»I a qui, amics meus? A un dels nostres comensals, a aquest gran al·lot, en Marcel Lornans que, d'aquesta manera, esdevindrà el meu fill...

—I jo? —no va poder evitar cridar en Jean Taconnat.

—Tu seràs el meu nebot, al·lotet! I ara, endavant la música! Xim! Xam! Patatxam! I tot el sorollam d'una cerimònia amb tota mena de luxes!

En Patrice es tapava la cara amb el torcabagues.

Convé dir que en Marcel Lornans es va casar la setmana següent en una gran cerimònia amb na Louise Elissane, i que ni el seu nom ni el d'en Jean Taconnat no figuraren mai a les llistes del Setè dels Caçadors d'Àfrica?

I direu, això acaba com un vodevil... Idò, què és aquesta història, sinó un vodevil sense actes i amb un desenllaç obligat de casori just al moment en què s'abaixa el teló...?